

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Boris Bolfek

TERITORIALNA OBRAMBA KOT OBLIKA VOJAŠKE ORGANIZACIJE

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Boris Bolfek

Mentor: doc.dr. Damijan Guštin

TERITORIALNA OBRAMBA KOT OBLIKA VOJAŠKE ORGANIZACIJE

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2010

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Damijanu Guštinu za pomoč in usmerjanje pri pisanju magistrskega dela.

Zahvaljujem se Maji, Sari in Janu, ki so me podpirali in stali ob strani ves čas mojega študija.

IZJAVA O AVTORSTVU magistrskega dela

Podpisani/-a Boris Bolfek, z vpisno številko 21091192, sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom: Teritorialna obramba kot oblika vojaške organizacije.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 29.07.2010

Podpis avtorja/-ice: _____

POVZETEK:

Vojaški poseg sil Varšavskega sporazuma v Češkoslovaški republiki leta 1968 so z vso grobstvo opozorili na vojaško politični položaj SFRJ in njeno obrambno doktrino. Na podlagi spoznanj, da JLA sama ni zmožna ubraniti napada z vzhoda je vojaški in politični vrh ocenil, da je trenutek, da se afirmirajo izkušnje iz NOB. Nastala je nova vojna doktrina, poimenovana »doktrina splošne ljudske obrambe«. V skladu z veljavno zakonodajno ureditvijo se je po republikah z občinami, s krajevnimi skupnostmi in delovnimi organizacijami oblikovala teritorialna obramba. Kot nosilka množičnega odpora ljudstva je teritorialna obramba odstopala od oblike klasične vojaške organizacije, kljub vsemu pa imela elemente vojaške organizacije kot je bilo vodenje in poveljevanje, vzgojo in urjenje, vojaške enote, kadre in oborožitev. Z politično decentralizacijo in prenosom politične moči na republiška vodstva, uzakonjenih z ustavo iz leta 1974, je ustanovitev TO kot (republiške) sestavine oboroženih sil, dejansko prizadela funkcionalno legitimnost JLA.

KLJUČNE BESEDE: teritorialna obramba, doktrina splošne ljudske obrambe, jugoslovanska ljudska armada, vojaška organizacija

SUMMARY

The 1968 military campaign of the Warsaw Pact forces in Czechoslovakia gave a ferocious warning to SFRJ regarding its military-political position and military doctrine. Having realised that SFRJ would not be capable of defending itself from the attack coming from the East, the top military and political establishment estimated that it was a moment to use experience from Partisan guerrilla warfare during WW2 uprising. Consequently, a new military doctrine called "The Doctrine of Total People's Defence" was formed. In accordance to legislation a new system of Territorial Defence Forces was formed within republics, municipalities, local communities, and labour organisations. As a bearer of people's resistance the Territorial Defence Forces deviated in form from a classical military organisation. However it comprised elements of a military organisation, such as chain of command, system of training, combat units, cadres and arms. Following the political decentralisation, adopted in the Constitution of 1974, the Territorial Defence Forces were transformed into armed forces of particular republics thus affecting functional legitimacy of the Yugoslav People's Army.

KEYWORDS: Territorial Defence Forces, Doctrine of Total People's Defence, Yugoslav People's Army, military organisation.

KAZALO

KAZALO TABEL.....	7
SEZNAM KRATIC.....	8
1 UVOD.....	9
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	11
2. 1 PREDMET PREUČEVANJA.....	11
2. 2 CILJI PREUČEVANJA.....	12
2. 3 HIPOTEZE:.....	12
2. 4 UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE:.....	12
2. 5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV:.....	12
2. 5. 1 Vojaška organizacija.....	12
2. 5. 2 Splošna ljudska obramba.....	14
2. 5. 3 Teritorialna obramba.....	14
2. 5. 4 Jugoslovanska ljudska armada.....	14
3 NOVA DOKTRINA SPLOŠNE LJUDSKE OBRAMBE.....	16
4 USTANOVITEV TO.....	19
5 NASTANEK TO V SLOVENIJI.....	22
6 RAZVOJ TO KOT VOJAŠKE ORGANIZACIJE.....	27
6. 1 PRVA FAZA RAZVOJA TO (1968-1973).....	27
6. 1. 1 VODENJE IN POVELJEVANJE.....	27
6. 1. 2 FORMIRANJE PARTIZANSKIH ENOT.....	32
6. 1. 3 IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE.....	38
6. 1. 3. 1 Manever Svoboda 71.....	42
6. 1. 3. 2 Usposabljanje po manevru.....	44
6. 1. 4 KADRI.....	50
6. 1. 5 OBOROŽITEV IN OPREMA.....	53
6. 1. 5. 1 Uniforme TO.....	56
6. 2 DRUGA FAZA RAZVOJA TO (1974–1980).....	58
6. 2. 1 VODENJE IN POVELJEVANJE.....	60
6. 2. 2 FORMIRANJE MANEVRSKIH IN PROSTORSKIH ENOT.....	64
6. 2. 2. 1 Manevrške enote TO.....	64
6. 2. 2. 1. 1 Zaščitna brigada TO.....	67
6. 2. 2. 1. 2 Divizije TO.....	70
6. 2. 2. 2 Prostorske enote TO.....	72
6. 2. 3 IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE.....	77
6. 2. 3. 1 Cilji in naloge bojnega usposabljanja.....	79
6. 2. 3. 2 Zahteve in načela usposabljanja.....	80
6. 2. 3. 3 Vrsta, kraj in oblike usposabljanja.....	81
6. 2. 3. 4 Organizacija in izvajanje usposabljanja enot.....	82
6. 2. 3. 5 Izobraževanje in usposabljanje starešin in poveljstev.....	83
6. 2. 3. 6 Spremljanje in ocenjevanje usposabljanja.....	84
6. 2. 4 KADRI.....	87
6. 2. 5 OBOROŽITEV IN OPREMA.....	92
6. 3 TRETJA FAZA RAZVOJA TO (1980-1990).....	95

6. 3. 1 VODENJE IN POVELJEVANJE	96
6. 3. 2 FORMIRANJE ENOT	98
6. 3. 3 IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE.....	100
6. 3. 4 KADRI	104
6. 3. 5 OBOROŽITEV IN OPREMA.....	106
7 ODNOS JLA DO TO	109
8 ZAKLJUČEK IN PREVERJANJE HIPOTEZ	120
9 LITERATURA	127

KAZALO TABEL

Tabela 6. 1: Organizacija odredov v SR Sloveniji leta 1969	33
Tabela 6. 2 : Pregled strokovne izobrazbe zaposlenih v letih 1968-1973	51
Tabela 6. 3 : Stanje oborožitve Teritorialne obrambe v letih 1970/1971	55
Tabela 6. 4 : Realizacija izločanja presežkov JLA v letih 1976–1979	93
Tabela 6. 5 : Nabava nove oborožitve v letih 1976-1979.....	93
Tabela 6. 6 : Osnovni podatki o pokrajinah	97
Tabela 6. 7 : Pregled izvedenega usposabljanja TO SRS v času 1981-1985	101
Tabela 6. 8 : Popolnitev TO Slovenije s sredstvi na dan 31. 12. 1989	107

SEZNAM KRATIC

ABKO – Atomsko biološko kemično orožje
CK ZKS – Centralni komite Zveze komunistov Slovenije
CZ – Civilna zaščita
ČSSR – Češkoslovaška socialistična republika
DPO – Družbeno politične organizacije
DSLO – Državni sekretariat za ljudsko obrambo
GŠ JLA – Generalštab Jugoslovanske ljudske armade
GŠ SRS – Glavni štab socialistične republike Slovenije
IZ SRS – Izvršni svet socialistične republike Slovenije
JLA – Jugoslovanska ljudska armada
KS – Krajevna skupnost
MES – Minsko eksplozivna sredstva
NNNP – Nič nas ne sme presenetiti
NOB – Narodna osvobodilni boj
NZ – Narodna zaščita
OŠTO – Občinski štab za teritorialno obrambo
OZD – Organizacija združenega dela
OZNA – Oddelek za zaščito ljudstva
PDO – Protidiverzantska obramba
PLO – Protiletalska obramba
PSD – Protispecialno delovanje
PŠTO – Pokrajinski štab za teritorialno obrambo
RSNZ – Republiški sekretariat za notranje zadeve
RŠTO – Republiški štab za teritorialno obrambo
SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija
SLO – Splošni ljudski odpor
SRS – Socialistična republika Slovenija
TE – Teritorialne enote
TO – Teritorialna obramba
TOZD – Temeljna organizacija združenega dela
VDV – Vojska državne varnosti
VOS – Varnostno obveščevalna služba
ZLOS – Zveza letalskih organizacij Slovenije
ZROP – Združenje rezervnih oficirjev in podoficirjev
ZSLO – Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo
ZTV – Združena taktična vaja

1 UVOD

Danes smo pripadniki Slovenske vojske lahko upravičeno ponosni na svojo predhodnico – teritorialno obrambo, ki je, razvojno in zgodovinsko gledano, v kratkem času štiridesetih let prehodila celotno pot od svoje ustanovitve leta 1968 pa vse do dejanskega delovanja leta 1991, ko je morala z orožjem v roki braniti pravico slovenskega naroda, da sam in suvereno odloča o lastni prihodnosti. Vendar pa to ni bila prva slovenska vojska. V zadnjem stoletju prejšnjega tisočletja je slovenski narod oblikoval svojo vojsko trikrat. Prvič se je to zgodilo ob koncu prve svetovne vojne, ko so se borci za severno mejo iz čuta odgovornosti za obrambo nacionalnega ozemlja in slovenstva organizirali sami in se počutili in delovali kot slovenska narodna vojska. Drugič in najbolj kruto je bila slovenska obrambna in vojaška sposobnost preizkušena med drugo svetovno vojno. Vojska kraljevine Jugoslavije je ob napadu na državo razpadla. Slovenijo so razkosale in si jo pripojile takratne fašistične države Italija, Nemčija in Madžarska. Država na napad ni bila niti obrambno niti vojaško pripravljena, povrh vsega pa je bila še izdana. Slovenskemu narodu je grozilo, da bo ostal brez svojega življenjskega prostora, brez kulture, brez osebnega in narodnega dostojanstva in kot narod uničen. Zgodila sta se upor in odpor, izražena v množičnem slovenskem narodnoosvobodilnem gibanju in partizanski vojski. Žal pa je bila tudi takratna zmagovita slovenska partizanska vojska že v maju 1945 ukinjena, njene izkušene enote in v boju preizkušeni poveljniki pa upokojeni ali pa prerazporejeni v Jugoslovansko ljudsko armado. Posledica različnih pogledov na značaj upora in odpora kot vsenarodnega dejanja ter na vlogo in karakter partizanske vojske kot nacionalne osvobodilne vojske, ki so tudi med NOB prerasli v resne politične in vojaške spore med jugoslovanskim in slovenskim političnim vrhom, je bila, da je prenehala obstajati že druga slovenska vojska, ustanovljena v prejšnjem stoletju.

Po koncu druge svetovne vojne se oborožene sile jugoslovanske armade reorganizirajo, znotraj te armade pa se začne formirati in razvijati partizansko-teritorialna komponenta. Hladna vojna in konfrontacija blokov, ki sta uresničevala teorije o omejeni suverenosti držav članic vzhodnega bloka, ter vojaški poseg sil Varšavskega sporazuma v Češkoslovaški republiki leta 1968 so z vso grobstvo opozorili na vojaški in politični položaj nove jugoslovanske države ter njeno obrambno doktrino. Znova so oživele partizanske izkušnje o tesni povezanosti narodnoosvobodilnega boja z narodom. Z novo doktrino o splošnem ljudskem odporu in skladno z veljavno politično ureditvijo so republike z občinami, krajevnimi skupnostmi in delovnimi organizacijami dobile

obrambno funkcijo ter pristojnosti in odgovornosti pri vojaški samoobrambi. Oblikovali so lastno vojaško organizacijo – teritorialno obrambo. Od svoje uradne ustanovitve 20. novembra 1968 do konca osemdesetih let se je teritorialna obramba številčno okrepila, opremljala in z usposabljanjem dosegla visoko bojno pripravljenost, k čemur je pripomogel občutek, da gre za slovensko vojsko. Vztrajanje slovenskega vojaško-političnega vodstva, še posebej konec šestdesetih let in kasneje znova v osemdesetih, na lastnih pogledih, spoznanjih in odločitvah je vedno znova vzbujalo sume o slovenskem separatizmu in zato tudi dvome o TO. Slovenija je v resnici želela svojo teritorialno obrambo zgraditi kot sodobno, dobro organizirano in vodeno vojaško organizacijo, ki bo usposobljena in izurjena tudi za samostojen oborožen boj.

V magistrskemu delu po metodološko-hipotetičnem okvirju sledi poglavje o sprejetju nove doktrine splošnega ljudskega odpora, ustanovitvi teritorialne obrambe ter o nastanku in razvoju slovenske teritorialne obrambe kot oblike vojaške organizacije. Ta razvoj spremljamo v treh časovnih obdobjih od njenega nastanka leta 1968 pa vse do leta 1990, znotraj tega časovnega okvira pa razvoj posameznih elementov, ki so značilni za delovanje neke vojaške organizacije.

Podlaga za magistrsko delo je arhivsko gradivo Komisije za splošni ljudski odpor, ki jo je ustanovil Centralni komite ZK Slovenije, in dokumenti komitejev za SLO in DS, posveta ob 30-letnici Teritorialne obrambe Slovenije novembra 1998 v Poljčah na Gorenjskem ter revije Naša obramba. Ta je začela izhajati januarja 1969, dober mesec za ustanovitvijo TO. Izdajatelja revije sta bila Republiški sekretariat za narodno obrambo Socialistične republike Slovenije in Komisija za rezervne oficirje in podoficirje pri republiškem odboru Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojske Slovenije. Naša obramba je bila strokovno glasilo, katere osnovno poslanstvo je bilo »strokovno usposabljanje ljudi za obrambo dežele in zaščito prebivalstva v najširšem smislu«.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2. 1 PREDMET PREUČEVANJA

Predmet preučevanja magistrskega dela je spremljanje razvoja in delovanja slovenske teritorialne obrambe kot oblike vojaške organizacije od njene uradne ustanovitve leta 1968 do začetka leta 1990. Strategija uvedbe teritorialne obrambe je ustrezala takrat prevladujoči marksistični doktrini oboroženega ljudstva (Jelušič 1997, 156) in je kot taka v določenih segmentih odstopala od klasične vojaške organizacije, kot jo opisujejo različni avtorji (Janowitz 1960, 6; Huntington 1957, 8; Moskos in Wiatr 1982, 20; Jelušič 1992, 139-146, 1997 106-120; Garb 1993, 112-16 v Kotnik 2002, 176). Ti avtorji opredeljujejo značilnosti vojaške organizacije, kot je avtoritarnost, hierarhičnost, svojstven sistem stratifikacije, centraliziranost, zaprtost v fizičnem, formalizacija odnosov, avtonomnost, uniformiranost, profesionalnost oz. poklicnost, korporativnost in altruizem. Pa vendar je bila slovenska TO vojaška organizacija, sestavljena iz velikega števila med seboj povezanih podsistemov in je imela kot sistem naslednje temeljne značilnosti:

- vojaško vodenje in poveljevanje, ki je po Jovanoviću (Jovanović 1984, 9) proces usmerjanja vojaških enot in posameznikov pri uresničevanju postavljenih ciljev vojaške organizacije, ki ga izvajajo posamezniki ali vodstvena telesa;
- uniformiranost in simbolika – vsi pripadniki vojaške organizacije so bili uniformirani;
- zapletenost– vojaška organizacija je zapleten vojaški sistem in kot taka vsebuje veliko število elementov – vojaške enote, orožja in vojaške opreme (Cupara 1989, 43-47);
- korporativnost (skupinska identiteta), ki izhaja iz skupnega urjenja in kolektivne navezanosti na določene doktrine in metode.

Po drugi strani pa je ustanovitev TO pomenila organiziranje dopolnilne vojaške sile, ki je poleg JLA dobila pravico do kolektivnega oboroženega nasilja. Prerazporeditev tega monopola so poznali tudi drugod po svetu, ko so se poleg stalne vojske organizirale različne prostorske, rezervne ali polvojaške formacije. Tako kot sta politična decentralizacija in prenos politične moči na republiška vodstva, uzakonjena z ustavo iz leta 1974, prizadela legitimnost zveznega političnega sistema v Jugoslaviji, tako je ustanovitev TO kot (republiške) sestavine oboroženih sil dejansko prizadela funkcionalno legitimnost JLA (Jelušič 1999, 59).

2. 2 CILJI PREUČEVANJA

- Preučiti TO kot obliko vojaško organizacijo skozi njena razvojna obdobja po vojaških elementih, kot so vodenje in poveljevanje, izobraževanje in usposabljanje, razvoj kadrov, formiranje enot ter oborožitev in oprema;
- preučiti odnos JLA kot primarne oborožene sile do nastanka in razvoja TO kot dopolnilne sile.

2. 3 HIPOTEZE:

- TO je, kljub temu da je odstopala od klasične vojaške organizacije, razvila osnovne elemente vojaške organizacije, kot so vodenje in poveljevanje, izobraževanje in usposabljanje, formiranje enot, oborožitev in oprema enot;
- vrh JLA ni sprejemal enakovrednosti TO, zato si je močno prizadeval, da bi bile enote TO podrejene JLA.

2. 4 UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE:

Analiza strukture in zakonitosti dogodkov v preteklosti je mogoče samo skozi uporabo zgodovinskih virov. S pomočjo metode zbiranja virov sem najprej opravil pregled dostopnih arhivskih virov, ki so se neposredno ali posredno nanašali na preučevanje slovenske teritorialne obrambe. Z metodo zgodovinske analize in interpretacije primarnih virov (arhivski viri, tiskani normativni viri in revija Naša obramba) sem želel zagotoviti verodostojen prikaz nekaterih bistvenih podatkov in ugotovitev, ki spremljajo ta del naše vojaške zgodovine. Uporabil bom še metodo analize in interpretacije sekundarnih virov, na podlagi katerih sem analiziral strokovne publikacije (knjige, zborniki, članki), ki so na voljo v tiskani obliki, ter deskriptivno metodo, ki jo bom uporabil predvsem pri predstavitvi in opredelitvi TO kot vojaške organizacije.

2. 5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV:

2. 5. 1 Vojaška organizacija

Vojaška organizacija je (po International Military and Defense Encyclopedia 1993, 188) izraz, ki je po vsebinskem obsegu zelo širok. Z njim označujemo tako regularne ali neregularne vojaške organizacije in stalne armade kot tudi prostovoljne in pomožne

formacije. Za tiste institucije in organizacije, ki so v službi države, uporablja izključno po vsebini ožji termin oborožene sile.

V skladu s sistemsko teorijo lahko vojaško organizacijo najsplošneje opredelimo kot specifičen sistem v okviru globalnega družbenega sistema oziroma njen specifičen podsistem. Ta opredelitev vsebuje tri bistvene ugotovitve, in sicer (Cupara 1989, 40 v Lubi):

- da je vojaška organizacija sistemsko organizirana celota, ki sestoji iz velike števila med seboj povezanih podsistemov;

- vojaška organizacija je (običajno) ne samo ena izmed največjih, ampak tudi najbolj kompleksnih organizacij v družbi. Kot taka je podsistem velike družbenega sistema, in sicer ne glede na to, da vsebuje tudi nekatere elemente, ki so tipični za odnos človek-tehnika, in ima zato tudi nekatera obeležja tehničnega sistema. Vojaška organizacija pripada velikemu družbenemu sistemu v glavnem iz naslednjih treh razlogov, in sicer: a) najpomembnejši dejavnik vojaške organizacije, zlasti pa upravljalno-vodstvenega procesa in procesa odločanja (tu ga sploh ni mogoče v celoti zamenjati), je človek; b) vojaška organizacija ima obeležje družbenega sistema tudi zaradi pomena in značilnosti medosebnih odnosov v njej; c) cilji vojaške organizacije izhajajo iz ciljev globalnega družbenega sistema, ki jih tudi določa (Cupara 1989, 41 v Lubi);

- čeprav ima vojaška organizacija vsa bistvena obeležja družbenega sistema, ima tudi svoje posebnosti. Te je treba upoštevati, ko se razpravlja o njeni strukturi in delovanju, zlasti pa o njenem upravljanju in vodenju. Posebnosti vojaške organizacije kot sistema je po Cupari (Cupara 1989, 42-43 v Lubi) mogoče strniti takole: a) vojaška organizacija deluje v najbolj neugodnih razmerah – tj. v razmerah izvajanja oboroženega boja – , posledica je lahko visoka stopnja negotovosti dogajanja, nepričakovani vplivi iz okolja, zlasti tisti, ki so povezani z delovanjem nasprotnika; b) zaradi spopada in medsebojne negacije lastnih in nasprotnikovih ciljev se stopnja gotovosti uresničitve ciljev vojaške organizacije približuje ničli; c) učinkovitost delovanja vojaške organizacije je zelo težko ugotoviti, kajti rezultati njenega delovanja so v glavnem nemerljivi; d) vojaška organizacija deluje z dvojnimi namenoma: zaradi odvrčanja potencialnega nasprotnika in uspešnega izvajanja oboroženega boja. Pri tem pa je upravičenost obstoja vojaške organizacije zaradi obeh namenov težko preveriti, če in dokler ne pride do agresije oziroma sovražnosti in s tem izvajanja temeljne dejavnosti vojaške organizacije; e) delovanje vojaške organizacije je veliko bolj kot kateregakoli drugega družbenega sistema odvisno od človeka, posledica pa so potrebne ravni fizičnih, emocionalno-moralnih in strokovnih

sposobnosti ter lastnosti človeškega dejavnika; f) vojaški organizaciji sta lastni dve bistveno različni stanji in dve obliki organiziranosti: mirnodobna in vojna, pri čemer mora biti prva v funkciji druge; g) na področju vojaške dejavnosti izkušnje in spoznanja, pridobljena v preteklem dogajanju, nimajo takšnega pomena kot na nekaterih drugih področjih, ker se tukaj, zlasti v primeru izvajanja oboroženega boja, dogodki praviloma ne ponavljajo.

2. 5. 2 Splošna ljudska obramba

Sistem obrambne organiziranosti jugoslovanske družbe, ki je bil utemeljen na principu splošne oboroženosti in aktivni udeležbi ljudstva ter aktiviranju vseh materialnih zmožnosti države v obrambnih pripravah ter pri izvajanju obrambe. Kot specifičen model pripravljanja ljudstva na obrambo je SLO zajemal politične, ekonomske, vojaške in druge funkcije, na podlagi katerih se vsi subjekti družbe organizirajo zaradi odvratanja agresije, če do nje pride, pa zaradi obrambe in zaščite. V SFRJ je SLO predstavljal sistem obrambne organiziranosti družbe, zasnovan na osnovah samoupravnega socializma med leti 1958–1991 (Vojna enciklopedija 6, 1973, 422-425).

2. 5. 3 Teritorialna obramba

Način in organizacija obrambe ozemlja se izvaja s partizanskim načinom bojevanja. Teritorialna obramba se uporablja, kadar branilec ne more preprečiti napadalčevega vdora na svoje ozemlje samo s frontalno obrambo. Namen teritorialne obrambe je ohranjanje splošnega bojnega nadzora na državnem ozemlju, obramba osvobojenega ozemlja, zaščita prebivalstva, objektov in organov oblasti itd. V SFRJ je TO pomenila izvajanje doktrine SLO. Med leti 1968 in 1991 je bila namenjena obrambi posameznih republik in avtonomnih pokrajin in je bila sestavni del oboroženih sil SFRJ. TO je bila sestavljena iz štabov, enot in ustanov, organizirale, oskrbovale in pripravljale so jo republike, pokrajine, občine, krajevne skupnosti in podjetja (Vojna enciklopedija 9, 1975, 762-765).

2. 5. 4 Jugoslovanska ljudska armada

Po ustavi SFRJ je bila JLA skupna oborožena sila vseh narodov, narodnosti, delovnih ljudi in državljanov SFRJ. Poglavitna naloga JLA je bila, da ob napadu na Jugoslavijo skupaj s TO ustavi napad in obrani državo ter zavaruje neodvisnost, suverenost in teritorialno

celovitosti SFRJ. S 180.000 oboroženimi vojaki je bila JLA najmočnejša vojaška sila na Balkanu (Mikulič 2005, 27). Posebnost JLA je nedvomno njen zgodovinski izvor in močan vpliv KPJ na njeno notranjo strukturo in posledično tudi vpliv na civilno okolje. V povojnem obdobju je JLA predstavljala nedvomno najmočnejšo oporo oblasti (Marković 2007, 89-101).

3 NOVA DOKTRINA SPLOŠNE LJUDSKE OBRAMBE

V politično strateški oceni, da od vzhoda ni več nevarnosti za Jugoslavijo, je bil podan sklep, da naj bi se JLA bistveno zmanjšala, kar je predvidevalo da se bodo razpustile enote severno od rek Drave, Save in Donave in vzhodno od Morave in Vardarja. Ta ukrep je bil za gospodarstvo pozitiven, ker je le-to bilo tedaj v precej težkem položaju. In prav sredi tega procesa je prišlo do dogodka, ki je presenetil vodstvo države in vojaški vrh, ko je vojska Varšavskega sporazuma vdrla v Češkoslovaško in jo okupirala (Kocijan 1999, 28). Prevladovalo je mnenje, da je sovjetski napad sicer trenutno usmerjen proti Češkoslovaški, a njegov pravi cilj je Jugoslavija. Slabo stanje v armadi ter poskusna mobilizacija večje vojaške enote v Vojvodini je kazalo na spoznanja, da JLA ni zmožna, da bi ubranila frontalni napad z vzhoda (Slapar 1999, 67). Na tedanjega obrambnega ministra generala Ivana Gošnjaka, ki je veljal ob Rankoviću za najzvestejšega Titovega človeka, so letele kritike, da je obrambo koncentriral predvsem proti zahodu v prepričanju, da ZSSR zgodovinsko ni več nevarna za Jugoslavijo. V prepričanju, da grozi Jugoslovanom nevarnost le s strani pakta NATO, je razporedil elitne enote na meji z Italijo, mejo z Madžarsko in Bolgarijo pa je pustil brez prave obrambe. Tega gotovo ni storil samovoljno, ampak z odobritvijo Tita, ki ga je v konfliktnih z liberalnejše usmerjenimi generali ves čas podpiral (Repe 2002, 197). Invazija enot Varšavskega sporazuma na Češkoslovaško je oceno ogroženosti SFRJ ponovno prevrednotila. Glede na stališča, ki jih je Jugoslavija zavzela ob okupaciji ČSSR, je bilo pričakovati, da bo ZSSR izvajala pritisk na državo. Napadi sovjetskega tiska in tiska drugih vzhodnoevropskih držav ter demarše sovjetskega ambasadorja so kazali, da je ZSSR s tem pritiskom nameravala iti zelo daleč (Komisija CK ZKS za mednarodna, ekonomska in politična vprašanja, tehnična enota 276, popisna enota 707/035, Arhiv republike Slovenije (ARS), AS 1589, 6-7).

Svet za ljudsko obrambo predsedstva Jugoslavije je večkrat zasedal. Pri tem so poleg vojaškega vrha imeli pomembno vlogo tudi politiki Kardelj, Bakarič, Crvenkovski, ki so realno, a kritično in ob podpori več generalov ocenili, da je to trenutek, da se afirmirajo izkušnje iz NOB ter da se naj bi skladno s časom in vzporedno z JLA, torej ne več v njeni sestavi, oblikovala teritorialna komponenta, ki bo nosilka množičnega odpora ljudstva. To varianto so še posebej podpirali generali Bujanj, Ulepić, Vranić, Potočar, Poglajen, Dolničar, Lončarevič, Kilibarda, Matić in drugi (Kocijan 1999, 28). Ko so Tita prepričali, da sedanja doktrinarna obrambna načela in strategija oboroženega boja JLA ne zagotavlja

varnosti Jugoslavije pred agresijo, ki ji je pretila, je Tito pristal na formiranje teritorialne obrambe. Strinjal se je, da morajo teritorialne enote, a tudi občine, imeti puške in celo lahko protioklepno orožje, lahko artilerijo, minometalce, netrzavne topove in lahke protiavionske topove (Repe 2002, 198). Prišlo je do spremembe v vrhu JLA. Zamenjana sta bila minister general Ivan Gošnjak in načelnik generalštaba Miloš Šumonja. Sprejet je bil povsem nov model obrambnega koncepta in oboroženih sil s komponento operativne armade (JLA) in Teritorialne obrambe (TO) (Kocijan 1999, 28). Nastala je nova vojna doktrina, ki so jo v Beogradu poimenovali »doktrina splošne ljudske obrambe«.

Po novi vojni doktrini je bila obramba sestavljena iz treh glavnih komponent: operativna vojska (kopenske enote, protiletalska obramba, vojna mornarica in vojno letalstvo); Teritorialna obramba (partizanske, teritorialne in diverzantske enote in enote službe civilne zaščite) ter druge oborožene enote, ki so jih ustanovljale družbenopolitične skupnosti, delovne in druge organizacije. Operativne enote (JLA) bi tako prve sovražnikove udarce prestregle, in to z nalogo, da sovražnika zadržijo in s tem ustvarijo pogoje za preusmeritev vse dežele na vojni tir. Sile Teritorialne obrambe pa ne bi zapustile svojega ozemlja niti tedaj, če bi ga sovražnik zasedel. Pravzaprav bi šele takrat skupaj z vsemi drugimi silami odpora najmočneje razvijale svoje akcije v zaledju. Zato bi morala v primeru, če bi bil napadalec mnogo močnejši in če bi dosegel začetne uspehe, njegova moč na fronti iz dneva v dan pojemati, ker bi bil prisiljen velik del svojih sil uporabiti za zavarovanje zaledja, izpostavljenega stalnim udarcem Teritorialnih enot (Priloga Ljudska obramba 1969, 7). Novi načelnik generalštaba generalpolkovnik Viktor Buban je na seji sveta ljudske obrambe federacije 3. julija 1970 predstavil dva dokumenta, ki sta se nanašala na novo vojno doktrino. V prvem dokumentu z naslovom Osnove vojne doktrine je poudaril, da se s tem dokumentom oborožene sile osvobajajo trdih vplivov tujih doktrin, da je podan odgovor defetizmu, ali smo sposobni ali ne za odpor proti agresiji, potrjene so bile lastne izkušnje, dan je bil odgovor na defenzivno tezo, da je odpor mogoč šele v zaledju. Ob dokumentu Oborožene sile SFRJ pa je utemeljil modernizacijo JLA, o TO pa je dejal, da ji dajejo večji pomen in jo postavljajo na širše temelje kot do sedaj. Pri tem so se mu zdela zelo pomembna temeljna politična stališča, dotedanja praksa in rezultati znanstvenega pristopa k teoriji. Teritorialno obrambo so obravnavali kot strateško komponento oboroženih sil, ki naj bi po številu ljudi postala najmnogičnejša, vgrajena v vse organizme družbe in raznovrstna po oblikah organiziranja. Poudaril je tudi, da mora TO imeti močan vpliv na vso splošno sposobnost dolgotrajnega odpora ljudstva proti agresiji in da s tem

multiplicira moč operativnega ešalona armade ter mu omogoči večje učinke, kot bi to bilo mogoče predvideti po klasični presoji razmerja sil. Opozoril je, da ne gre za dve komponenti, ki bi se izključevali ali služila druga drugi. Pri skupnih delovanjih bi bili soodvisni. Operativna armada je predstavljala udarno moč, TO pa množično oboroženo organizacijo za boj na vsakem delu jugoslovanskega ozemlja. V dokumentu so konkretno opredelili obveznosti in odgovornosti operativne armade, da se TO pripravi že v miru (Marković 2007, 173). Načelnik generalštaba je v nadaljevanju podal program materialne oskrbljenosti skladno s sprejeto doktrino in strategijo. Pri tem je poudaril avtonomnost, razvoj znanstvenega dela in zagotovljeno financiranje. Realizacija stališč o materialni oskrbljenosti doktrine se kaže v programih razvoja vojaške industrije, ki so predvidevali novo in posodabljanje obstoječe oborožitve, razvoj kapacitet in tehnologije, razvoj znanstvenoraziskovalnih organizacij, usposabljanje kadrov, organiziranje proizvodnje in pridobivanje reprodukcijskega materiala, ki je potreben za lastno proizvodnjo oborožitve, povišanje sredstev za raziskovalno dejavnost v oboroženih silah za 481 %, za opremljanje laboratorijev in raziskovalno opremo pa za 338 %, v kadrovskega načrtu pa so bili predvideni kadri za raziskave in razvoj novih generacij oborožitve, razvoj novih tehnologij, kadri za proizvodnjo novih surovin, povečalo se je število štipendistov, število kandidatov na specialističnih študijah, oblikoval se je dopolnilni stimulativen sistem negovanja določenih področij znanstvenega dela, izvajala se je dopolnitev študijskega programa na fakultetah, iz katerih so pridobivali kadre za potrebe vojaške proizvodnje. Model splošne ljudske obrambe je bil tudi materialno oskrbljen in kot tak naj bi izkazal sposobnost ustrezne reakcije, če bi na Vzhodu ali Zahodu prišlo do neugodne situacije za Jugoslavijo (Kocijan 1999, 29).

4 USTANOVITEV TO

Na ustanovitev Teritorialne obrambe so vplivali številni zunanji in notranji dejavniki, ki so takratno našo skupno državo Jugoslavijo navajali k takšni usmeritvi. Predvsem so bili trije razlogi, ki so tedanji vojaško politični vrh pripeljali do takšne odločitve. Prvi razlog so to bile mednarodne razmere in politika uporabe sile. Negotovost na Bližnjem vzhodu leta 1967 in intervencija sil Varšavskega sporazuma na Češkoslovaško leta 1968 sta gotovo najpomembnejša zunanja dejavnika, ki sta pomembno vplivala na razvoj in organiziranje Teritorialne obrambe. Intervencija je aktualizirala razmišljanja o nujni krepitvi obrambne moči Jugoslavije, ki so segala že v obdobje spora s Stalinom, vendar je armada ves čas uveljavljala stališče o svoji samozadostnosti. Češki dogodki so bili, politično ocenjevano, v tistem obdobju priložnost za okrepitev notranje enotnosti v državi in preusmeritev pozornosti od mednacionalnih napetosti, ki so nastale po brionskem partijskem plenumu¹, na katerem so bile zlomljene »konservativne etatistične sile«, podan poudarek večji socialistični samoupravni demokraciji in obenem tudi kvalitativnim spremembam v realizaciji obrambnega koncepta, kar se je izkazalo v osvojitvi, razčlenitvi in realizaciji koncepta splošne ljudske obrambe v drugi polovici leta 1968.

Drugi razlog je bila spremenjena celotna struktura možne - vsiljene vojne, v kateri bi bil lahko edino splošni ljudski odpor pravičen odgovor.

Kot zadnji razlog je bil razvoj samoupravljanja, kjer se je pred vse občane in delovne ljudi ter njihove združbe od krajevnih skupnosti (KS) do temeljnih organizacij združenega dela (TOZD) navzgor postavljala odgovornost za razvoj, delo in življenje. Pri tem seveda tudi obramba ni bila izvezeta (Bedrač 2008).

Mednarodni dogodki so zagotovo pospešili razvoj Teritorialne obrambe, vendar niso bili neposreden vzrok za ustanavljanje nove komponente oboroženih sil. Dejanski razlog za ustanovitev Teritorialne obrambe lahko iščemo v notranjih dejavnikih, kar se kaže predvsem v spremenjeni politiki do obrambe. Obramba je bila področje, ki se mu Zveza komunistov ni mogla in ni hotela odreči. Partijska organizacija je bila glede na takratno vlogo v državi ustvarjalka in spodbujevalka procesov na področju splošnega ljudskega odpora in procesov deetatizacije obrambnega področja. Na IX. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije v začetku leta 1969 so bili sprejeti temelji koncepta splošnega ljudskega odpora (SLO). Novi koncept je predstavljal celovit in trajen sistem obrambne

¹ Pod predsedstvom generalnega sekretarja ZKJ Josipa Broza Tita je bila 1. julija 1966 na Brionih IV. seja CK ZKJ.

organiziranosti družbe pred vsemi vrstami splošnih nevarnosti. Zasnovan na vsesplošnem sodelovanju ljudstva (odtod tudi ime vseljidski) je izhajal iz pravice in dolžnosti vsakega delovnega človeka, da se bori za ohranitev svobode in samoupravnih pravic ter za obrambo in varovanje suverenosti, neodvisnosti ter nedotakljivosti ožje in širše družbene skupnosti. Z uveljavljanjem tega koncepta so bili ustvarjeni temeljni pogoji za nadaljnjo krepitev varnosti družbene skupnosti in njene notranje stabilnosti (Poročilo o stanju, problemih in nalogah na področju SLO, tehnična enota 204, popisna enota 468, ARS, AS 1589, 1-2). Na teh načelih se prične dopolnjevati obrambni sistem s partijsko (miličniško-teritorialno) vojsko po vzoru tiste iz leta 1949, ki je bila pod vrhovnim poveljstvom partizanskih odredov Jugoslavije. Razlika v organiziranju je bila predvsem v tem, da je organiziranje potekalo policentrično, okrog republiških in pokrajinskih centralnih komitejev ZK. Družbenopolitične organizacije so začele prevzemati teritorialne bataljone, čete in diverzantske odrede, ki so do takrat bili v sestavi JLA (Živković 1986, 90). Iz teh enot se novembra 1968 začne po posameznih republikah razvijati teritorialna obramba (Kocbek 1990, 45). Takšno obliko vojaške obrambne organiziranosti potrди zvezna skupščina SFRJ leta 1968, ko začne sprejemati zakonodajo, s katero namerava del pristojnosti s področja obrambe prenesti na republike. To se zgodi 11. februarja 1969, ko v zvezni skupščini sprejmejo nov zakon o narodni (ljudski) obrambi in zakon o vojaški obveznosti, s katerim je bila teritorialna obramba opredeljena kot sestavina enotnega sistema ljudske obrambe in oboroženih sil SFRJ, njeno pripravo in organizacijo pa so prevzele družbenopolitične skupnosti in delovne organizacije (Kocbek 1990, 45). To je bil pomemben dogodek, ker so bili s tem zakonom ustvarjeni pogoji za popolno realizacijo zamisli vseljidske obrambne vojne (Franko 1969, 6).

Posamezne republike in pokrajine so dobile večje pristojnosti in so bile sedaj odgovorne za:

- določitev enotnih osnov načrtov in pripravljalnih ukrepov za svoje ozemlje;
- izdelavo programa priprav republike za obrambo in republiškega vojnega načrta za delo in postopek v vojni;
- organiziranje teritorialne in civilne zaščite na svojem ozemlju, za kar so ustanovile republiške štabe za narodno obrambo;
- usmerjanje in usklajevanje občin, gospodarstva in družbenih služb na svojem ozemlju;
- zagotavljanje pogojev za delo v vojnih delovnih organizacijah;

- v skladu s potrebami popolnjenja JLA so določale kriterije in merila, po katerih so razporejale moštvo in sredstva za teritorialno obrambo in civilno zaščito, za potrebe državnih organov in drugih družbenih potreb v vojni;
- izdajanje predpisov o organizaciji in pripravi narodne obrambe na svojem ozemlju za uspešno vodenje odpora.

Na osnovi teh pristojnosti so republike in pokrajine prevzele tudi financiranje, ki je obsegalo:

- pripravo in zagotovitev pogojev dela delovnih organizacij v gospodarstvu in družbenih službah, ki so bile posebej pomembne za republiko;
- pripravljane svojih organov in organizacij; pripravljane enot in služb Teritorialne obrambe, ki jih ustanovi, preskrbo orožja, opreme in drugih sredstev za te enote;
- preskrbo orožja za enote Teritorialne obrambe občine in oborožitev teritorialnih enot delovnih organizacij, če jim občina ni mogla zagotoviti dovolj sredstev iz lastnih virov in strokovno usposabljanje kadrov za delo v zvezi z zadevami narodne obrambe v republici.

Po zakonu je lahko bil posamezni občan, moški ali ženska, odvisno od starosti in zdravstvene sposobnosti, razporejen v oborožene sile: Jugoslovansko ljudsko armado (JLA) ter enote in službe Teritorialne obrambe (TO), in to od 17. do 55. leta starosti, rezervni oficirji in vojaški uslužbenci pa do 60. leta starosti. Razen v oborožene sile je lahko bil posameznik razporejen v enote Civilne zaščite ali v delovno organizacijo. Tako so bile v Jugoslavije sedaj poleg enot JLA tudi številne druge oborožene enote, ki so se imenovale enote Teritorialne obrambe, ki niso bile nastanjene v vojašnicah in stalno uniformirane. To so bili oboroženi delavci, kmetje in mladina, ki so opravljali svoje vsakdanje delo. Posebej pomembno je bilo, da je vsaka delovna organizacija, vsaka občina, pokrajina in republika lahko postavila in opremila toliko enot, kolikor so ji dopuščale možnosti. Vse te enote pa so bile samo del enotne in nedeljive organizacije oboroženih sil (Franko 1969, 13-16).

5 NASTANEK TO V SLOVENIJI

Z novo doktrino splošne ljudske obrambe je zgodovina dala republikam priložnost za lastno organiziranost na obrambnem področju. V Sloveniji so doktrino vzeli najbolj zares, saj so v tem videli možnost ponovnega zametka slovenske vojske (Repe 2002, 199), »izgubljene leta 1945« in vzpostavitev oboroženega dela splošnega ljudskega odpora. Ob nastajanju Teritorialne obrambe so bili v Sloveniji prepričani, da bo morebitni agresor močnejši in se mu bo mogoče upreti samo s partizanskim bojevanjem. Koncept je predvideval, da po napadu na ozemlje Slovenije in njegovi zasedbi ostanejo enote TO v njegovem zaledju in tam nadaljujejo boj, kar je bila velika razlika od koncepta, po katerem naj bi bila TO le del zalednih enot za stražarska in podobna opravila. Doktrina pa ni bila le takoj sprejeta, ampak tudi konceptualno dodelana in razširjena, kot taka pa postala pravo ljudsko gibanje (Polak 1999, 20).

Da bo na obrambnem področju imela vodilno vlogo Zveza komunistov Slovenije (CK ZKS), je bilo leta 1968 sprejeto na VI. kongresu ZKS, ko opredelijo obrambo domovine kot integralno komponento samoupravljanja ter potrdijo prizadevanje ZKS za uresničevanje koncepta vseljudske obrambe kot edine možne oblike uspešnega odpora proti morebitnemu zavojevalcu. V ta namen se znotraj CK ZKS ustanovi Komisija vseljudske obrambe SRS, ki deluje pod mentorstvom Ivana Mačka-Matije, ki slovensko politično vodstvo zaupa operativno spremljanje dogajanja v Teritorialni obrambi (Kladnik in Knific 2006, 17). Oblikovanje Teritorialne obrambe se v republiki začne kmalu uresničevati. Tako kot v ostalih delih Jugoslavije so tudi v SR Sloveniji na podlagi zakonskih določil začeli sprejemati Teritorialne enote, ki so do tedaj bile v sestavi JLA.

Ob tem so v republiki ugotovili, da v zvezi s kompetencami, ki so jih dobivali pri vpogledu vseljudskega odpora, doslej niso imeli ničesar, razen elaboratov, vse ostalo pa je bilo v rokah vojske. Stanje na področju narodne obrambe posreduje Komisiji vseljudske obrambe SRS tedanji republiški sekretar za narodno obrambo Rudolf Hribernik - Svarun, pri tem pa Hribernik predlaga tudi nekatere rešitve, s katerim bi to stanje izboljšali. Po tedanjih vojnih načrtih, ki so veljali za območje SR Slovenije, se je predvidevala ustanovitev 3. partizanske divizije s 3 brigadami in 5 samostojnimi brigadami (vsaka brigada bi imela 1100 ljudi), skupaj torej 15.400 ljudi, ter 17 diverzantskih odredov s 7 do 12 osebami, ki bi bili v pristojnosti poveljstev vojaških okrožij. Poleg teh enot se je na območju 29 občin planirano ustanoviti še 17 stražarskih čet s 117 osebami in 12 stražarskih vodov z 39

osebami z nalogo zavarovanja pomembnih vojaških objektov po načrtih vojaških poveljstev. Za vse te enote je bilo zagotovljeno orožje in oprema.

Z novim konceptom splošnega ljudskega odpora so te enote sedaj postopno začele prehajati v pristojnost republike. Že septembra 1968. leta so od JLA prevzeli 60 občinskih samostojnih teritorialnih čet s 123 osebami. Od tega je bilo 5 oficirjev, 13 podoficirjev in 105 vojakov, ki so bili oboroženi z: 92 puškami, 18 avtomati, 9 puškomitraljezi, 4 ročnimi minometalci, 50 protioklepnimi minami, 50 protipehotnimi minami, 54 protioklepnimi ročnimi granatami in 200 kilogrami eksploziva (Stanje in problematika na področju narodne obrambe v SR Sloveniji, tehnična enota 276, popisna enota 709, ARS, AS 1589, 5). Sprejeto je bilo, da se ustanovi tudi 60 občinskih vojaških poveljstev, v katerih bi delovala skupina 15 ljudi, in sicer: 3 oficirji, 2 podoficirja in 10 vojakov. Skupaj je to bilo 8.280 ljudi in prav toliko orožja. Občine so od ustreznih poveljstev vojaških okrožij prevzemale tudi orožje, strelivo in opremo za samostojne teritorialne čete. V večini primerov se je tako prevzeto orožje in strelivo hranilo na postajah milice ali pa v drugih ustreznih prostorih, ki so bili zavarovani s stražo. V postopku je bilo preverjanje celotnega ljudskega sestava čet z namenom, da bi bile vse čete popolnjene z najboljšimi razpoložljivimi rezervnimi in vojaškimi obvezniki, poleg tega pa je bilo v postopku tudi formiranje 63 mladinskih odredov bataljonskega ali četnega sestava. Takšen odred bataljonske sestave bi tako imel 2–4 bataljone, bataljoni pa 3–5 čet po 100 ljudi – tako da bi odredi maksimalne formacije šteli okrog 2000 ljudi (občine Celje, Kranj in Ljubljana), medtem ko bi odred minimalne formacije štel okrog 300 ljudi. Odredi bi se razen mladincev popolnili še z nerazporejenimi in izkušenimi borci iz NOB ter drugimi vojaškimi obvezniki, ki so že odslužili vojaški rok. Število odredov in številčno stanje ljudstva, kakor tudi organizacijska struktura je bila pogojena s tem, koliko je bilo v posamezni občini mladincev, ki so bili obvezniki predvojaške vzgoje. Glede na to, da je bilo v naši republiki v mladinskih odredih zajeto 45.340 mladincev, bi ti skupaj s starešinami in nerazporejenimi vojaškimi obvezniki popolnili mladinske odrede, kar bi predstavljalo skupaj 52.000 ljudi. Mladinski odredi bi se oborožili z orožjem, ki pripadajo predvojaški vzgoji in strelskim družinam, kar je predstavljalo 11.311 pušk, 208 avtomatov, 100 puškomitraljezov, 10 mitraljezov, 90 ročnih minometalcev in 265 pištol – skupaj torej 11.985 kosov orožja (ibidem, 6).

Z dopisom državnega sekretariata za narodno (ljudsko) obrambo (DSLO) z dne 12. 9. 1968 je bilo dano na razpolago SR Sloveniji še 17.175 kosov orožja in ustrezno število streliva, in sicer: 5.700 nemških trofejnih avtomatov kalibra 9 mm ter 1.710.000 nabojev, kar je

pomenilo 300 nabojev na avtomat; 10.350 ruskih pušk mosin kalibra 7,62 mm ter 767.250 nabojev, oziroma 75 nabojev na puško; 780 ruskih puškomitraljezov kalibra 7,62 mm ter 468.000 nabojev oziroma 600 nabojev na mitraljez; 195 italijanskih mitraljezov kalibra 8mm Breda ter 585.000 nabojev oziroma 3.000 nabojev na mitraljez in 150 ameriških ročnih raketnih minometalcev bazuka kalibra 90 mm ter 1.200 min, oziroma 8 min na bazuko. Omenjeno orožje se je nahajalo v raznih vojaških skladiščih. V skladu z dogovorom s poveljstvom vojaškega področja v Ljubljani je bilo orožje in strelivo pripeljano v Šentvid, kjer je bilo začasno skladiščeno in tehnično pregledano, nakar se naj bi ga razdelilo enotam. Za razdelitev omenjenega orožja je dal republiški sekretariat za narodno obrambo naslednji predlog: 500–700 avtomatov z ustreznim številom nabojev za zaščito republiških oblastnih in političnih organov, dokler se ne najde ustrežnejša rešitev glede njihove oborožitve; 400–500 kosov orožja za oborožitev posebnega bataljona za zaščito republiških vodstev na vojni lokaciji; 6.117 kosov orožja in potrebno število streliva za oborožitev enot milice in organov za notranje zadeve. V ta namen bi se razdelilo 2.648 pušk in nabojev, 3.465 avtomatov in 1.039.500 nabojev ter 4 puškomitraljezi z 2.400 naboji. Namesto tega orožja se je od federacije zahtevalo, da se milici dodeli modernejše orožje in oprema. Za oborožitev 5 zaščitnih čet pokrajinskih politično-oblastnih organov pa se dodeli 615 kosov orožja. Ob taki razdelitvi bi ostalo še 10.285 kosov orožja, in sicer: 1.445 avtomatov, 7.238 pušk, 731 mitraljezov, 195 mitraljezov in 130 bazuk. To orožje bi se uporabilo za oborožitev mladinskih odredov, to pa je pomenilo, da bi ti odredi poleg 11.984 kosov orožja, ki so ga že imeli, dobili še 10.285 kosov, kar je pomenilo 22.269 kosov orožja. Sestavljali bi jih razen obveznikov predvojaške vzgoje najboljši in politično neoporečni vojaški obvezniki, predvsem pa za boj sposobni in prekaljeni bivši borci NOB; skratka, najbolj predani kadri. Občinskim upravnim organom za narodno obrambo so bila dana potrebna navodila glede organiziranja oboroženega dela civilne obrambe, zlasti pa glede oborožitve, popolnitve s starešinami in vojnimi obvezniki, organizacije izvedbe mobilizacije ter urjenja kadra in celotne organizacije (ibidem, 8-9).

Za uspešno izvajanje mirnodobnih priprav in vodenja vsesplošnega ljudskega odpora na območju občine je bilo po mnenju republiške sekretarja potrebno čim prej celotno organizacijo postaviti na takšno osnovo, da se vse operativno-strokovne priprave izvajajo v pristojnosti enega organa. Do tedaj so obstajali trije tiri, in sicer upravni organ za narodno obrambo, ki je bil odgovoren za vojno mobilizacijo in pripravo za prehod civilnega sektorja v vojno stanje, predvojaško vzgojo, organizacijo enot civilne zaščite, pripravo teritorialnih enot in mladinskih odredov, štab za varstvo pred naravnimi in drugimi

nesrečami, ki je v glavnem določal obveznosti in angažiranje enot samozaščite pri delovnih organizacijah in občanov v primeru hujših nesreč, medtem ko je vse operativno-strokovne zadeve opravljal organ za narodno obrambo in občinsko vojno poveljstvo, ki je bilo ustanovljeno z namenom, da v primeru vojne poveljuje s teritorialno četo in stražarskimi enotami na območju občine, po vertikali pa je bila vezana na poveljstvo vojaškega okrožja. Organizacija priprav na vsesplošni ljudski odpor je bila postavljena tako, da je segala le do občine, kar je pomenilo, da ni zagotavljala hitrega in uspešnega prehoda v vojno stanje vseh dejavnikov na območju občine, niti uspešnega vodenja odpora proti morebitnem sovražniku na najširši osnovi. Zato je bilo treba nekatere pristojnosti občinskih organov v pripravah na obrambo in izvajanje nalog v vojni prenesti v krajevne skupnosti in vasi ter delovne in druge organizacije.

Na prvi seji Komisije za vseljudske obrambe SRS pri CK ZKS (Prva seja Komisije vseljudske obrambe SRS pri CK ZKS, ARS, AS 1589, 16.9.1968, 2) so obravnavali vojaško-politično stanje in predloge republiškega sekretarja za narodno obrambo ter kritičen odnos do sedanjih obrambnih ukrepov armade, za katerega pa je bilo rečeno, naj bo zmeren, brez posebnega zaostrovanja, ker gre predvsem za to, da se pristopi k čim hitrejši reorganizaciji, ne da bi iskali krivce. V razpravi se je največ govorilo o tem, ali naj ostane organizacijska struktura, oblika organizacije ter vse ostalo (kadrovske vprašanje) nespremenjeno ali pa iti v celoti na reorganizacijo ter komu naj vse te enote pripadajo (občini ali komu drugemu) in pod čigavim poveljstvom naj bodo. Razlogi, ki so narekovali spremembo tedanje organiziranosti, so bili predvsem v tem, da se je želelo čim hitreje doseči večjo koncentracijo, enotnejše vodenje, zlasti pa priti do čim boljše kadrovske sestave. Da bi bila takšna organizacija najprimernejša, so pokazal tudi pogovori političnega vrha s predstavniki za narodno obrambo pri občinskih skupščinah. Komisija je bila mnenja, da bi bilo treba strukturo prilagoditi tako, da bi imeli manjše število odredov, v glavnem pa se nasloniti na oblike iz NOB. Odredi bi morali biti organizirani tako, da zajamejo poslednjo vas, naselje, zlasti pa vse trge in mesta, ki morajo postati centri obrambe. Vsi odredi narodne obrambe naj bi prek pokrajinskih štabov spadali pod republiški štab. Ta bi moral biti tudi v obdobju miru kadrovske dovolj močan in precej številčen, da bi lahko uspešno izvajal organizacijske, kadrovske, strokovne, tehnične in druge priprave. Glede nadaljnjega dela je bilo poudarjeno, da je trenutno pomembna predvsem čim boljša organiziranost s tem, kar je na voljo, nadaljnji procesi pa bodo pokazali, kaj vse se še mora storiti. Pri tem so se zavedali, da je treba vseljudsko obrambo organizirati vsaj tako, kot je organizirana redna armada, če ne še boljše. Pri izboru poveljniškega kadra se je želelo

doseči maksimalno sodelovanje z armado, tako da bi enote imele poveljstvo in kader prvega poziva. Računalo se je, da bi na tak način imeli čvrsto ogrodje enot, na katere bi lahko kasneje in ob potrebi navezali moštvo, če bi to zahtevale razmere. Hkrati pa se ni smelo dopustiti, da bi tako za kader kot za moštvo ostal samo drugi in tretji poziv ali celo posamezniki, ki jih armada sploh nikoli ni nameravala vpoklicati. Posebna zahteva pa je bila, da morajo biti Slovenci v vseh poveljstvih teh enot (ibidem, 3).

Po razpravi so bili sprejeti naslednji zaključki: sklenjeno je bilo, da se reorganizirajo obstoječe strukture tako, da se formirajo odredi in glavni štab odredov vseljudske obrambe SRS. Odredi vseljudskega odpora Slovenije se organizirajo tako, da sežejo preko bataljonov, čet in vodov do sleherne vasi. Formira se štab odredov vseljudske obrambe Slovenije, ki se imenuje glavni štab vseljudske obrambe Slovenije. Pri tem je bilo sprejeto stališče, da gre za formiranje samostojnega štaba, izven okvira sekretariata za narodno obrambo. Pripravi se spisek možnih kadrovskih predlogov za glavni štab in štabe odredov ter se predlaga organizacijska fiziognomija štabov. Sprejet je bil tudi sklep, da je treba takoj seznaniti z dolžnostmi in nalogami predvidena pokrajinska oz. področna vodstva. Za Gorenjsko – Vinko Hafner, za Primorsko – Tine Remškar, za Dolenjsko – Leopold Krese in takrat še enotno Štajersko – Alojz Briški (Zapisnik 1. seje Komisije vseljudske obrambe SRS pri CK ZKS, tehnična enota 276, popisna enota 709A, ARS, AS 1589, 5-6.).

Stane Kavčič je po razpravi pripravil referat Skupščini SR Slovenije, v katerem je zajel splošno situacijo, potrebe po organizaciji vseljudske obrambe in s tem povezane naloge tako republike, komun in delovnih organizacij kot naroda v celoti. V Skupščini so na seji Republiškega zbora 28. oktobra 1968, v skladu s 152. člena Ustave SR Slovenije sprejeli sklepe in priporočila o nalogah na področju narodne obrambe. Ti sklepi so bili osnova za nadaljnji razvoj Teritorialne obrambe v SR Sloveniji. Tako je bilo rečeno, da je treba program obrambnih ukrepov, ki se že izvajajo, stalno dopolnjevati, republiški upravni organi, občinske skupščine pa naj skladno s programom Sveta za narodno obrambo preizkusijo in dopolnijo svoje že obstoječe načrte obrambnih nalog in ukrepov. Pri tem naj upoštevajo vse nove možnosti in naloge, ki izhajajo iz razširjenih pristojnosti občinskih skupščin glede operativne uporabe enot Teritorialne obrambe.

Poudarjena je bila tudi ozemeljska nedotakljivost države, nacionalna suverenost in osebno varnost posameznika ter določila, da vseljudski splošni odpor temelji na izkušnjah in tradicijah narodnoosvobodilnega boja, na samoupravni in socialistični družbi, opori na lastne sile in neodvisni zunanji politiki (Slapar 1999, 67).

6 RAZVOJ TO KOT VOJAŠKE ORGANIZACIJE

Sprejeta stališča Skupščine SRS so pomenila začetek in razvoj teritorialne obrambe kot vojaške organizacije, ki ga lahko spremljamo v treh razvojnih fazah.

Prva faza razvoja se začne z ustanovitvijo Glavnega štaba za SLO in traja do leta 1974. V tem obdobju se formirajo conski štabi Teritorialne obrambe in prostorne enote. Formiranje conskih štabov in enot se uradno konča 19. 7. 1973. Za to obdobje je značilen kvantitativen razvoj enot Teritorialne obrambe. Leta 1971 je bil sprejet prvi slovenski zakon o splošnem ljudskem odporu, ki uzakoni teritorialne enote, ki se tedaj imenujejo partizanske enote.

Drugo razvojno obdobje se nadaljuje od leta 1974 in traja do začetka leta 1980. V tem obdobju se konča organizacijski proces občinskih štabov. Konča se notranja razdelitev prostora. Iz 6 con nastane 13 pokrajinskih štabov, formirajo se manevrske in prostorne enote Teritorialne obrambe. Leta 1976 je bil sprejet Zakon o ljudski obrambi, družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah. Do sprejetja tega zakona se govori o splošnem ljudskem odporu, potem pa o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. Zastarelo orožje, pridobljeno od JLA, se začne nadomeščati z modernejšim orožjem. Ustanavljati se začne narodna zaščita kot slovenska posebnost. To obdobje lahko imenujemo tudi obdobje utrjevanja teritorialne obrambe kot samostojne komponente oboroženih sil in njene notranje konsolidacije.

Tretje razvojno obdobje je sledilo po letu 1980 in je trajalo vse do osamosvojitvene vojne oziroma do leta 1990. Leta 1982 je bil v SR Sloveniji sprejet še tretji zakon na obrambnem področju, in sicer Zakon o ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. Značilnost tega obdobja je nadgradnja teritorialne obrambe predvsem na področju njene prostorske komponente (Hrašovec 1988, 69-70).

6. 1 PRVA FAZA RAZVOJA TO (1968-1973)

6. 1. 1 VODENJE IN POVELJEVANJE

SR Slovenija je v skladu s svojim ustavnim položajem in znotraj enotnega obrambnega sistema jugoslovanskega države začela organizirati in pripravljati SLO na svojem ozemlju. Področje, ki je zajemalo organiziranje oboroženega boja in druge oblike odpora v vojnih

razmerah, je definiral Zakon o splošnem ljudskem odporu iz leta 1971. Po tem zakonu je Izvršni svet Skupščine SR Slovenije skrbel za izvajanje zakonov in politike, ki jo je določala Skupščina SRS, pri tem pa sta mu pomagala še Svet SR Slovenije za narodno obrambo ter Republiški sekretariat za narodno obrambo. Za vodenje partizanskih enot, kot so se tedaj imenovale enote teritorialne obrambe, so ustanovili štabe oziroma poveljstva. Ti štabi oziroma poveljstva so se delili na glavni štab, conske štabe za SLO in štabe oziroma poveljstva posameznih partizanskih enot (Uradni list SRS, št. 28, 28. 7. 1971). Izvršni svet Skupščine SRS je 20. novembra 1968 na svoji 46. seji sprejel Odlok o ustanovitvi štaba za splošni ljudski odpor SRS.

V odloku je bilo opredeljeno, da štab izvaja naloge SRS na področju splošnega ljudskega odpora na podlagi politike Skupščine SRS, smernic Izvršnega sveta Skupščine SRS ter Sveta za narodno obrambo. Opredeljene so bile tudi naloge novoustanovljenega štaba: sodelovanje v pripravah in pri uresničevanju načrtov za splošni ljudski odpor, preučevanje in spremljanje sodobnih oblik, metod in sredstev, zlasti oboroženega odpora, ter njihovo ustvarjalno upoštevanje pri uresničevanju nalog. Štab je imel tudi nalogo ustanavljati in organizirati enote za oboroženi splošni ljudski odpor, zagotavljanje enotnosti pri izvajanju in usklajevanju načrtov ter smernic za oboroženi splošni ljudski odpor, urejanje organizacijskih in kadrovskih vprašanj, skrb za spremljanje, urjenje in borbeno pripravljenost enot v sodelovanju z občinami, delovnimi organizacijami, Republiškim sekretariatom za narodno obrambo in JLA. Štab je v skladu s svojimi nalogami sodeloval še z družbenopolitičnimi organizacijami, inštituti in raziskovalnimi zavodi. Predloge s svojega delovnega področja je štab dajal Izvršnemu svetu Skupščine SRS, ki je imel pristojnost za imenovanje vojaško političnega vodstva štaba. Štab je imel svojo strokovno službo in svoj predračun. Sredstva za delovanje štaba so bila sestavni del predračuna Izvršnega sveta Skupščine SRS (Uradni list SRS, št. 36, 21. XI. 1968). Istega dne Izvršni svet Skupščine sprejme odločbo s katero potrdi kandidate, ki jih izbere Komisija vsenarodne obrambe. Ta je ob iskanju primernih kandidatov glede sestave glavnega štaba odredov vsenarodne obrambe imela zahtevo, da se izberejo ljudje, ki bodo takoj začeli delati, se polno angažirali kot profesionalni kadri v štabu in bodo kos danim nalogam, ki zahtevajo sposobnost za strokovno in politično delo z enotami v mirnem in v vojnem času (Zapisnik 2. seje Komisije vseljudske obrambe SRS pri CK ZKS, tehnična enota 276, popisna enota 709A, ARS, AS 1589, 2).

Pri tej izbiri se izoblikujejo trije variantni predlogi. Po prvi varianti je bil za poveljnika predlagan Bojan Polak, za namestnika poveljnika Rudolf Hribernik, za političnega

komisarja Stane Dolanc in za načelnika štaba Kranjc Franjo; po drugi varianti bi bil poveljnik Bojan Polak, namestnik poveljnika Rudolf Hribernik, politični komisar Viktor Avbelj, sekretar za narodno obrambo Alojz Žokalj, svoje namestnike pa si izbrani predlagajo sami; po tretji varianti pa bi bil poveljnik Rudolf Hribernik, politični komisar Bojan Polak, načelnik štaba Alojz Žokalj, za sekretarja za narodno obrambo bi namesto Alojza Žoklja poiskali nekoga drugega. Tudi po tej varianti si izbrani poiščejo svoje namestnike sami. Na temelju danih predlogov in po temeljiti razpravi se je Komisija vsenarodne obrambe poenotila za naslednji kadrovski sestav Glavnega štaba odredov vsenarodne obrambe SRS: za poveljnika je bil predlagan Bojan Polak - Stjenka, za političnega komisarja Albert Jakopič-Kajtimir, načelnika štaba Rudolf Hribernik - Svarun in za člana štaba Stane Dolanc (Uradni list SRS, št. 36-260, 21. 11. 1968). Imenovani so bili prekaljeni partizani. Bojan Polak - Stjenka in Rudolf Hribernik - Svarun sta bila narodna heroja in še relativno mlada upokojena general, Albert Jakopič - Kajtimir in Stane Dolanc pa sta predstavljala vrh takratne partijske nomenklature v SR Sloveniji (Munda 2001, 41).

Po ustanovitvi Glavnega štab za SLO je Svet SR Slovenije za narodno obrambo na predlog Glavnega štaba začel v letu 1969 z ustanovitvijo conskih štabov. Ustanavljanje conskih štabov je bilo povezano z razdelitvijo SR Slovenije na vojaške pokrajine. Pri določanju pokrajin so bila upoštevana spoznanja, pridobljena v NOB, ter geostrateški položaj posameznih območij. Ta razdelitev se izvede ob analizi Sveta SR Slovenije za narodno obrambo, ki pri obravnavi vojaško-politične ocene razpravlja o pogojih in možnosti vodenja splošnega ljudskega odpora na območju SR Slovenije. Ugotovil je, da bi bilo v primeru agresije na SFRJ vodenje SLO iz republiškega centra oteženo zaradi velike oddaljenosti občin ter topografskih in drugih ovir, zlasti še, če bi napadalec začasno zasedel dele slovenskega ozemlja, popolnoma prekinjene povezave med republiškimi in občinskimi organi pa bi lahko ogrozile vodenje splošnega ljudskega odpora. Vladalo je prepričanje, da bi bilo s pomočjo pokrajinskih odborov mogoče zagotoviti uspešno organiziranje in vodenje celotnega splošnega ljudskega odpora tudi v najtežjih razmerah. Zato pride do odločitve, da se Slovenija razdeli na 6 pokrajinskih odborov (PO), (prvotno imenovanih okrožnih), ki bi imeli med vojno funkcijo oblastnih organov na stopnji med republiko in občino. Svet SRS za narodno obrambo je 7. aprila 1972 sprejme osnutek uredbe z zakonsko močjo o ustanovitvi, organizaciji in delovanju 6 pokrajinskih odborov v SRS, in sicer: PO za Ljubljano, PO za Primorsko, PO za Gorenjsko, PO za Dolenjsko, PO za zahodno in PO za vzhodno Štajersko. Skladno z razdelitvijo SR Slovenije na 6 pokrajin

je bilo odločeno, da se paralelno formira 6 conških štabov, pri čemer bi conški štabi zagotavljali širšo zaščito pokrajinskih odborov na njihovih vojnih lokacijah. Do leta 1972 je bilo ustanovljeno 5 conških štabov, največ težav pa je bilo pri formiranju Ljubljanske cone.

Pomemben napredek se zgodi v letu 1973, ko se svet Skupščine mesta Ljubljana in komisija za SLO dogovorita o formiranju štaba Ljubljanske cone kot najvišjega poveljstva partizanskih enot, ki pokriva območje tedanjih petih ljubljanskih občin in območja občin Vrhnika, Logatec in Cerknica. Conški štab za Ljubljano je bil istočasno najvišji štab partizanskih enot mesta Ljubljane in poseben organ Skupščine mesta Ljubljane. Kot tak je bil odgovoren za njihovo mobilizacijo, bojno pripravljenost, vzgojo in opremljanje. Kot najvišji štab partizanskih enot mesta je conški štab izvajal smernice in stališča Skupščine mesta Ljubljane, Sveta mestne skupščine za narodno obrambo ter navodila, smernice in povelja Glavnega štaba SRS za SLO. Svet mestne skupščine je v skladu s pooblastili oblikoval ljubljanski conški štab, njegove prištabne enote, določal njihovo organizacijo in sestavo po odobritvi glavnega štaba, odločal o njegovi opremi in oborožitvi ter spremljal njegovo delo (Organizacija partizanskih enot, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 3). Ustanavljanje conških štabov se uradno konča julija 1973, ko Predsedstvo SR Slovenije imenuje conške štabe (Balderman v Puhar 2007). Glavni štab za SLO je imenoval poveljnika, političnega komisarja in druge člane in strokovne delavce conških štabov, predpisoval sestavo conških štabov in njihovih enot ter skrbel za njihovo opremljenost in oborožitev. Sredstva za delo conških štabov za SLO so se zagotavljala v republiškem proračunu (Uradni list SRS, št. 28, 28. 7. 1971). Delo v štabih so v večini opravljali profesionalni kadri, povečini so bili to častniki, ki so vodili partizanske enote v NOB (Slapar 1999, 68).

Po določbah Zakona o narodni obrambi so tudi občine ustanovljale za vodstvo teritorialne obrambe občinske štabe. Na nivoju občin so se tako začela formirati občinska poveljstva partizanskih enot. Če so se oblikovale skupne enote za dve ali več občin, je več občin lahko ustanovilo skupno poveljstvo partizanskih enot, pri tem je glavni štab menil, da je treba pri ustanavljanju občinskih štabov zavračati šablonske zahteve za ustanovitev teh štabov. Občinski štabi so bili odgovorni vojno-političnemu vodstvu občine in so bili po večini sestavljeni iz profesionalcev, ki so delali v odseku za narodno obrambo. Občina je na podlagi zakona določala organizacijo in delo svojih organov za izvajanje priprav na svojem ozemlju in za opravljanje zadev narodne obrambe v vojni, izdelovala programe in načrte za razvoj priprav, oboroževala in opremljala svoje enote in službe TO, organizirala

civilno zaščito, organizirala in izvajala pouk prebivalstva, opravljala zadeve, povezane z vojaško obveznostjo in vojaško mobilizacijo, v vojnem času pa je občina poleg naštetih zadev organizirala in vodila delo svojih organov, mobilizirala ljudi in materialna sredstva, organizirala na svojem ozemlju TO in civilno zaščito ter vodila splošni narodni odpor.

Organizacijska shema občinskih upravnih organov v primeru vojne je izhajala iz Osnutka uredbe o organizaciji državne uprave v SR Sloveniji v vojnem času in iz Odloka o organizaciji občinske uprave v vojni, ki ga je ob prihodu v vojno stanje izdal predsednik občinske skupščine. Da bi bilo zagotovljeno neprekinjeno delovanje občinske uprave v primeru mobilizacije, se ta razdeli na dva dela: en del bi ostal na mirnodobnem sedežu, drugi del pa se bi umaknil na tako imenovano vojno lokacijo. Takšna delitev je bila iz praktičnih razlogov nujna, saj je bilo s tem omogočeno stalno in neprekinjeno delovanje oblasti. Tisti del, ki je ostal, je deloval vse dotlej, dokler mu je bilo to omogočeno, šele nato se je združil z drugim delom (Kranjc 1969, 8-9). Obrambne priprave pa se na tem nivoju niso končale, ampak so v občinah ustanovili še krajevne štabe. Kako je to delovalo v praksi, lahko kot primer navedemo novomeško občino, kjer so ob sprejetju Zakona o narodni obrambi leta 1969 prišli organizacijsko najdlje ter ustanovili krajevne štabe za narodno obrambo (vseh je bilo trinajst), v vsakem štabu pa je bilo od pet do sedem članov. Ti štabi so bili za svoje delo odgovorni občinskemu svetu za narodno obrambo. Osnovna baza splošnega ljudskega odpora je bila vas, zato so bile temu primerno prilagojene vse organizacijske oblike. Krajevne in vaške organizacije za narodno obrambo so imele približno enake naloge, kot jih je novi zakon predpisal za občino, čeprav v precej manjšem obsegu. Člani krajevnih štabov so bili ugledni in izkušeni občani (predvsem rezervni oficirji in podoficirji), ki pa niso smeli imeti nobenega drugega razporeda. Enako je veljalo tudi za vaške poverjenike in njihove namestnike. Član štaba je bil obenem tudi tajnik krajevnega urada, ki v štabu običajno opravlja posle mobilizacijskega referenta. Vsak štab je imel svoj plan in program, ki je zajemal obilico nalog, zato se je moral sestajati dokaj pogosto (najmanj pa enkrat mesečno). Nekateri štabi so uvedli celo dežurno službo z namenom, da bi bila povezava s poverjeniki zlasti glede zadev s področja civilne zaščite čim pogostejša (Petelin 1969, 6-7).

6. 1. 2 FORMIRANJE PARTIZANSKIH ENOT

Organizacijsko je ustanavljanje partizanskih enot (odredov) raslo še pred obstojem štaba, pri njihovem oblikovanju pa se ni izhajalo iz dejstva, kdo lahko vodi odpor, pač pa so bile podlaga evidence o razpoložljivem ljudstvu za formiranje oboroženih enot. Ta struktura se je v začetnem obdobju rušila zaradi reorganizacije v armadi (Zapisnik 1. seje Komisije CK ZKS za SLO, tehnična enota 203, popisna enota 465, ARS, AS 1589, 12. 2. 1969, 6). Partizanske enote sta republika in občina ustanovili po teritorialnem, delovne organizacije pa po proizvodnem načelu. Partizanske enote so v občini po teritorialnem načelu ustanovljale občinske skupščine na predlog sveta za narodno obrambo, v delovnih organizacijah pa so se partizanske enote ustanovljale na zahtevo delavskega sveta, če je bilo to določeno v republiškem ali občinskem razvojnem načrtu. Tako ustanovljene enote so delovale na podlagi enotnih načel in načrtov za splošni ljudski odpor v SR Sloveniji (Zapisnik 3. seje komisije CK ZKS za SLO, tehnična enota 203, popisna enota 465, ARS, AS 1589, 20. 11. 1969, 3), kar je v praksi pomenilo, da se je število, velikost, organizacijska in formacijska struktura ter materialna popolnitev samostojno določala v občinah. Enote so se oblikovale od oddelka (najmanjša enota) do čete oziroma bataljona, ki pa so se na ravni občine združevali v odrede in kasneje v brigade (Slapar 1999, 68). V zvezi z organizacijsko formacijsko strukturo odredov sta bila v letu 1968 dana v obravnavo dva predloga. Prvi predlog je baziral na številu 42.000 ljudi in 34 odredov, drugi pa je imel za osnovo do cca. 30.000 ljudi in okoli 24 odredov. Ta druga varianta je imela precej prednosti, zlasti glede na to, da je predstavljala geografsko in politično vojno osnovo iz NOB ter tako že v praksi preizkušeno formo in vsebino. Teh 24 odredov bi bilo razdeljeno na ljubljansko grupo odredov, gorenjsko, primorsko, dolensko ter celjsko in mariborsko grupo odredov.

Takšno mrežo odredov se je želelo poimenovati po narodnih herojih, po imenih partizanskih brigad, po pesnikih in pisateljih in je predstavljala tudi moralnopolitično zvezo borcev in državljanov ter je bila v začetnih pripravah dovolj trdna povezava teritorialnih občinskih enot ter primerna za temeljito organizacijsko, vzgojno in politično utrjevanje kadra in moštva. Takšen predlog je bil dan v skladu s tedanjimi splošnimi zmožnostmi, istočasno pa bi bilo ustvarjeno jedro, okoli katerega bi se lahko v danem trenutku organizirale specializirane in širše potrebe vsenarodne obrambe ob prehodu na vojno stanje. Poleg tega se je želelo število odredov postaviti hitro in z dobrimi kadri,

katerih naloga bi bila, da v najkrajšem času formirajo tudi pripadajoče enote. Predlog je bil, da bi moral imeti vsak odred dva do tri poklicne kadre na vsak odred, odvisno od velikosti in namembnosti odreda. Začetki organiziranja so bili sila zahtevni in naporni. Kljub izraziti politični podpori in enotnosti ter odgovornosti oblastnih organov za formiranje odredov je bila Slovenija z osnovnimi oboroženimi formacijami, ki so bile sposobne, da nudijo takojšen oborožen odpor, pokrita konec leta 1969.

Tabela 6. 1: Organizacija odredov v SR Sloveniji leta 1969

Naziv odreda	Matična občina	Število bataljonov	Število pehotnih čet	Številčno stanje razporejenih
Severnoprimorski	Tolmin	3	9	1.086
Srednjeprimorski	Nova Gorica	4	12	1.625
Južnoprimorski	Postojna	3	10	1.303
Istrski	Koper	-	5	643
Škofjeloški	Škofja Loka	3	9	1.221
Jeseniško-bohinjski	Radovljica	4	12	1.623
Kokrški	Kranj	4	12	1.626
Kamniški	Domžale	3	9	1.177
Koroški	Velenje/Celje/	4	12	1.632
Celjski	Celje	4	12	1.519
Zasavski	Trbovlje	3	12	1.583
Kozjanski	Brežice	3	9	1.121
Prekmurski	Murska Sobota	-	5	643
Slovenskogoriški	Ptuj	-	5	639
Haloški	Ptuj	-	5	624
Kobanski	Maribor	-	5	639
Pohorski	Maribor	4	12	1.566
Vzhodnodolenjski	Novo Mesto	3	9	968
Zahodnodolenjski	Grosuplje	3	9	1.200
Kočevski	Ribnica	2	6	625
Belokranjski	Metlika	3	9	1.142
Dolomitski	Vrhnika	3	9	1.179
Notranjski	Ljubljana	3	9	1.164
Krimski	Ljubljana	3	9	1.278
S k u p a j:		62	215	27.826

Vir: Predlog osnutka organizacijske strukture štaba in odredov, tehnična enota 276, popisna enota 709A, ARS, AS 1589, 1.

Formirano je bilo 24 odredov, ki so nadaljevali tradicijo NOB. Ti odredi so bili bataljonske ali četne sestave in so imeli od 600 do 1500 ljudi ter zajemali ozemlje od ene do treh občin; bataljoni v sestavi odreda so imeli od 3 do 5 čet, ter 380 do 490 ljudi, zajemali pa so ozemlje občine; čete v sestavi bataljona so zajemale krajevno skupnost, večjo vas ali posamezno delovno organizacijo in imele do 100 ljudi; vod je zajemal vas ali posamezno delovno organizacijo in imel do 30 ljudi; oddelek pa je zajemal manjšo vas in imel do 10 ljudi. Oboroženo jedro je bilo formirano po teritorialno produkcijskem načelu. Ustvarjena je bila osnova, da oborožena jedra vrastejo v krajevne skupnosti, večja ali manjša naselja ter v vse vasi, delovne organizacije in občine. V odredih je bilo tako 27.826 ljudi, ki so poznali svoj vojni razpored ter zborna in mobilizacijsko mesto teritorialne enote. V sestavi odredov je bilo tudi 17 diverzantskih enot, ki jih je dodelila JLA. V vojnih razmerah bi v sestavo teritorialnih enot spadale tudi miličniške brigade, ki so imele 5.663 ljudi, tako da je bilo leta 1969 v Sloveniji pod orožjem nekaj manj kot 35.000 oboroženih ljudi, ki so delovali v okviru SLO. Štab je v tem času formiral enoto, ki je zajemala zaščito, obveščevalno dejavnost, radiotelegrafiste in šifrerje; torej vse, kar je bilo potrebno za delovanje štaba v vojnih pogojih. Odredi so bili po strokovni strani vezani na glavni štab, glede drugih vprašanj pa so sodelovali s pristojnimi organi občinskih skupščin.

Leta 1970 so pri organiziranju SLO namenili največ pozornosti organizacijski učvrstitvi oboroženih enot in prilagoditvi te organizacije potrebam baze – krajevni skupnosti in delovni organizaciji. Skupno število organiziranih in oboroženih pripadnikov teritorialnih enot z vojnimi enotami milice je leta 1970 znašalo 39.692 ljudi. Če temu številu prištejemo še 15 partizanskih brigad, ki jih je organizirala JLA na ozemlju Slovenije, potem so skupne sile za delovanje na okupiranem in neokupiranem ozemlju vključevale preko 60.000 ljudi. Od 59 občin (5 ljubljanskih občin se je računalo kot celoto), jih je odred razvijalo 24, bataljon je imelo 25 občin, 10 občin pa teritorialno četo, s tem da so bili vsi ti bataljoni in čete organizacijsko sestavni del odredov. S prilagajanjem teritorialnih enot bazi sta se dosledno izvajala teritorialni in proizvodni princip popolnitve. V delovnih organizacijah je bilo tako ustanovljeno 15 čet, 46 vodov in 62 oddelkov (Poročilo o stanju obrambnih priprav v letu 1970, tehnična enota 203, popisna enota 466, ARS, AS 1589, 3-5).

1971. leta se število odredov s tedanjih 24 odredov poveča na 36, pri čemer je 12 odredov četne ostalih 24 odredov pa bataljonske sestave. Število pripadnikov teritorialnih enot se skupaj s pripadnike milice poveča na 45.906 (Živkovič 1986, 109).

Junija 1972. leta je na Štajerskem v Jugoslavijo ilegalno vstopila ustaška diverzantsko-terroristična skupina. Zaradi nepripravljenosti JLA in milice se je čas iskanja in uničenja precej podaljšal, saj se vojska s tovrstno aktivnostjo sreča prvič po več kot dvajsetih letih. V Sloveniji se začnejo po direktivi vrhovnega poveljnika oboroženih sil ustanavljati enote za protidiverzantsko delovanje, ki so bile sposobne v čim krajšem času likvidirati teroristične skupine, ko bi se te pretihotapile prek meje z avstrijske ali italijanske strani. S ciljem, da povečajo zahtevano učinkovitost upiranju različnim oblikam sovražnikovega specialnega bojevanja, predvsem pa diverzijam, sabotazam in delovanju oboroženih skupin na območju SR Slovenije in s tem tudi SFRJ, so republiški sekretariat za notranje zadeve, poveljstvo IX. armade JLA in republiški štab za splošni ljudski odpor dosegli dogovor o ustanovitvi skupnega štaba, ki ga je vodil republiški podsekretar za notranje zadeve, načelnik službe državne varnosti. Sestavljali so ga: dva predstavnika poveljstva IX. armade, dva predstavnika štaba za SLO in pomočnik republiškega sekretarja za notranje zadeve – načelnik službe milice. Štab je imel nalogo, da planira, usklajuje, usmerja in vodi priprave na urjenje posebnih enot. Za neposredno vodenje akcij na terenu so bili formirani regionalni štabi, ki so jih vodili načelniki področnih uprav javne varnosti, v sodelovanju s predstavniki JLA, predstavniki conskih štabov TO, vodje izpostave službe državne varnosti, predstavniki varnostne službe JLA in vodje služb milice pri upravi javne varnosti. Regionalni štabi so razpolagali z določenimi posebnimi enotami in s pravico, da kontingent posebnih enot krepijo z dodajanjem takšnih enot s področja drugih regionalnih štabov, če je to situacija dopuščala. Za izvajanje neposrednih protigverilskih in protidiverzantskih nalog je RSNZ odredil specialno gverilsko skupino, v kateri je bilo 36 mož in bataljon milice (580 mož) z dislociranimi četami in vodi pri upravi javne varnosti ki je bil sestavljen iz aktivnih delavcev milice. Poveljstvo IX. armade JLA je dodelilo četo vojne policije pri poveljstvu IX. armade v Ljubljani, četo vojne policije in izvidniško četo XIV. pehotno-motorizirane divizije iz Postojne, četo vojne policije 195. pehotne brigade iz Maribora in četo vojne policije ter izvidniški vod iz 345. planinske brigade iz Kranja. Glavni štab za SLO je v ta namen angažiral dežurne vode po občinah (52 vodov) v skupnem številu 1560 mož.

Tako imenovane zaščitne čete je štab organiziral, opremil in izuril pri vseh najvišjih poveljstvih na nivoju občin, bataljona, odreda, pri conskih poveljstvih in pri glavnemu štabu. Za te enote so občinske komisije ZK in poveljstev izbrale najboljši kader, imeli z njimi posebne razgovore, jih opremili z najboljšo opremo in najboljšim orožjem, ki je bil na razpolago. Razveseljivo je bilo dejstvo, da so moštvo in kader pokazali izredno

pripravljenost, čeravno se jim je v pogovorih jasno in odprto navedlo funkcijo teh enot in opozorilo na možnost takojšnje aktivne borbe z vsemi posledicami. Pomembno je bilo dejstvo, da ni bilo niti enega primera odstopa. S temi enotami so se izvajale posebne vaje in politično delo. Ena takšnih vaj je bila skupna vaja poveljstev in enot RSNZ, JLA in GŠ SRS za SLO v Dolomitih od 4 do 7. junija 1973. Vaja je dala mnogo bogatih izkušenj ter nakazala številne nove naloge glede urjenja, opreme, zvez ter politične ocene posameznih območij Slovenije ter mobilizacijske pripravljenosti. Uporaba naštetih enot se je načrtovala v skladu z njihovimi mirnodobskimi nalogami in v skladu s pridobljenimi podatki o sovražniku, njegovi taktiki in metodiki delovanja. Ob obsežnejšem pojavu diverzantskih ali gverilskih aktivnosti je lahko republiški štab sprožil zahtevo po dodatnem aktiviranju sil z območij, ki niso bila ogrožena.

Zaščita pomembnih vitalno objektov na ozemljeju pa se je izvajala po posebnem načrtu, ki ga je izdelal RSNZ (Ukrepi v zvezi z gverilskimi in diverzantskimi pojavi sovražnega delovanja in specialnim vojskovanjem, tehnična enota 204, popisna enota 468, ARS, AS 1589, 1-3). Poleg ustanavljanja protidiverzantskih enot se je velika pozornost namenjala tudi stanju obrambnih priprav v večjih središčih kot tudi za vsa desantna območja in vojaške ter civilne aerodrome. Enote za te namene so bile boljše opremljene, pripadniki nekaterih teh enot pa so imeli orožje kar doma zaradi vztrajanja republiškega štaba, ki je na seji sveta za narodno obrambo Jugoslavije, 27. 10. 1969 predložil vrhovnemu poveljniku, da se odobri delna razdelitev orožja v roke starešinskemu sestavu in pripadnikom TE, ki so po operativnih načrtih organizirale protidesantno obrambo (Poročilo o stanju obrambnih priprav v letu 1970, ARS, AS 1589, 5).

Leta 1972 je tako bila pripadnikom 3. bataljona Kokrškega odreda (kasneje 3. bataljon 21. brigade TO) v Kranju razen osebne opreme dodeljena v hrambo na domu tudi osebna oborožitev in pripadajoče število nabojev. Enota je bila namenjena protidesantnemu boju na območju Brnika. Odločitev je bila sprejeta na podlagi ocene, da bo operativni zračni desant na območju letališča uvod v agresijo na državo, sklep o tem pa je sprejel takratni vrhovni poveljnik (Slapar 1999, 68). Glede na to, da so tudi večja mesta s svojo okolico predstavljala ugodna desantna območja, so se tudi v večjih mestih po republiki formirale močnejše enote, katerih organizacija, oborožitev in vodenje je bilo prilagojeno obrambi mesta in izvajanju protidesantnega delovanja. To nalogo so novoustanovljene enote izvajale samostojno ali pa v sodelovanju z enotami JLA.

V Ljubljani so bile 1973. leta od prvotnih treh odredov ustanovljene tri brigade in en odred s skupno 4.770 pripadniki partizanskih enot. V Mariboru je bil odred, ki so ga sestavljali

štirje bataljoni z 2.563 pripadniki partizanskih enot, v Novi Gorici je bil odred s štirimi bataljoni, v Kranju je bil odred s štirimi bataljoni, v katerem je bilo vključenih 1713 pripadnikov, v Celju je bil odred s prav tako štirimi bataljoni, ki so imeli skupaj 1.990 pripadnikov in v Novem mestu je bil odred s tremi bataljoni (Obrambne priprave v večjih središčih, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 8). Partizanske enote SR Slovenije so imele ob koncu leta 1973 v svoji sestavi 3 brigade, 20 odredov s 65 bataljoni, 1 samostojno četo, 3 odrede četne sestave s 13 četami, 2 samostojna bataljona in 5 protiletalskih baterij. V partizanskih enotah je bilo skupaj 40.249 ljudi. Če k temu prištejemo še 13 bataljonov in 3 samostojne čete milice in oborožene pripadnike kurirskih postaj, je bilo v SR Sloveniji pod orožjem 47.000 ljudi (Organizacija partizanskih enot, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 3). Za poveljstva partizanskih enot kot tudi za enote same so bile na osnovi operativnih ocen in na podlagi odobritve Komisije CK ZK Slovenije za SLO ter predlogov svetov občinskih skupščin za narodno obrambo v letu 1973 dokončno izdelane tudi formacije. Formacije so sprejeli sveti občinskih skupščin za narodno obrambo, potrdil pa jih je GŠ SRS za SLO. Po formaciji je bilo:

- v oddelku: dva puškomitraljeza, dva diverzanta, en ostrostrelec, ostali bi bili strelci, oboroženi s polavtomatskimi in avtomatskimi puškami in trombloni;
- v vodu: 3 pehotni oddelki in oddelek ročnih metalcev z 2-4 ročnimi metalci;
- v četi: 3-5 vodov in oddelek do voda z minometom 82 mm;
- v bataljonu: 3-5 čet, vod netrzajnih topov s 4 netrzajnimi topovi 82 mm, vod do čete minometov (če ne bi v četah imeli minometov) in diverzantski oddelek;
- v odredu – brigadi: baterijo netrzajnih topov 82 mm, vod protiletalskih mitraljezov in –
- v brigadah – nekaterih odredih baterijo protiletalskih topov sestave: dva voda protiletalskih topov 20/1 in oddelek prenosnih protiletalskih raket strela-2.

V naslednjih letih se je želelo minimalno povečevati številčno stanje enot . Predvsem se je želelo zaradi učinkovitejše protiletalske obrambe povečati število protiletalskih baterij. Tako bi formirali še 11 protiletalskih baterij in 32 vodov protiletalskih mitraljezov. Za uspešnejšo borbo s tanki bi formirali 72 vodov in 3 baterije netrzavnih topov. Postopoma bi uvedli v nekatere enote še minomete 60 in 82 mm (imele so jih že ljubljanske in trboveljske enote). V kasnejši fazi (perspektiva do leta 1985) se je glede na finančne možnosti nameravalo obstoječe formacije dograjevati v smislu povečanja ognjene moči, kar je bilo povezano z možnostjo nabave avtomatičnega pehotnega orožja, kot tudi uvesti prenosne protiletalske rakete v nekatere bataljone, ki bodo delovali na pomembnih

protidesantnih območjih. Poleg tega bi v vsak odred – brigado uvedli še baterijo lahkih metalcev raket 128 mm (4-6 kosov) z dosegom 9 km (Poročilo o stanju obrambnih priprav štabov in partizanskih enot Teritorialne obrambe za leto 1973 in program dejavnosti v naslednjem obdobju, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 5).

6. 1. 3 IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE

Določbe novega zakona o narodni obrambi so urejale med drugimi tudi vprašanje obrambne vzgoje in strokovnega usposabljanja prebivalstva. Čeprav so pravice, dolžnosti in obveznosti usposabljanja za obrambno-zaščitne naloge bile enake za vse državljane od dopoljenega 16. do dopoljenega 65. leta starosti, so se po načinu uresničevanja med seboj razlikovale in so bile odvisne od vojaške razvrstitve, starostne dobe, zdravstvene sposobnosti in spola posameznih občanov. Obrambna vzgoja in strokovno usposabljanje prebivalstva je bilo organizirano in sestavljeno iz osnovnega in dopolnilnega pouka obrambe in zaščite, pri čemer je smel **osnovni pouk** trajati do 30 učnih ur in je zajemal vse občane, razen tistih, ki so pouk obrambe in zaščite končali v osnovni, srednji, višji ali visoki šoli, odslužili vojaški rok, končali osnovni pouk obveznikov, so bili pripadniki teritorialne obrambe ali civilne zaščite ali pa so imeli kot rezervne starešine svoj poseben program usposabljanja. **Dopolnilni pouk** pa je smel trajati največ 10 ur na leto, zajemal pa je vse občane, ki so končali osnovni pouk za obrambo in zaščito. Namen pouka je bil, da se prebivalstvo seznaní z značilnostmi in učinkovitostjo sodobnih napadalnih sredstev ter z ustreznimi zaščitnimi ukrepi pred njimi in posredovanje potrebnega spoznanja o ukrepanju civilne zaščite na splošno, posebno pa o odstranjevanju posledic sovražnikovih sredstev za množično uničevanje. Po kazenskih določbah zakona se je tudi posameznika, če se brez opravičljivega razloga ni odzval vabilu k pouku za obrambo in zaščito, lahko kaznovalo z denarno kaznijo do 500 dinarjev (Franko 1969, 8-9). Glavni štab za SLO je po formiranju štabov in enot teritorialne obrambe in v skladu z zakonom pristopil k njihovem vojaškostrokovnemu usposabljanju in urjenju. Osnovno vojaško znanje so pripadniki teritorialnih enot pridobili v JLA, štab pa si je prizadeval, da se to znanje poglobi in dopolni glede na specifične pogoje bojevanja v razmerah uporabe najmodernejših orožij in sredstev. S tem namenom je Glavni štab že v prvi polovici leta 1969 občinskim štabom izdal posebna navodila (v začetku leta 1970 so jih dopolnili), s katerimi je opredelil cilje in učna vprašanja za usposabljanje enot in poveljstev v skladu z njihovimi nalogami (Živković 1986, 104-105). Vzgoja vojakov, enot in štabov se začne tako izvajati po

obveznih navodilih za vzgojo in urjenje oboroženih enot SLO, ki jih izdelala Glavni štab za SLO, ter učnih načrtov za obdobje 1970–1973, ki so jih izdelali štabi odredov in bataljonov s pomočjo conskih štabov.

Lahko rečemo, da se je v letu 1970 začela vzgoja planirati, organizirati in izvajati bolj načrtno in temeljiteje. Predvsem je uspelo vzgojo prilagoditi konceptu SLO, materialni bazi ter situaciji na terenu (Rešitev kadrovske problematike, tehnična enota 204, popisna enota 468, ARS, AS 1589, 13). Pri realizaciji vzgoje se je strmelo k temu, da imajo vojaki in starešine čim več praktičnih vaj, hkrati pa se poveljstva in enote postavi v pogoje, ki bi najbolj odgovarjali stvarnim vojnim situacijam. Vse aktivnosti so bile usmerjene predvsem na kvaliteto, ekonomičnost ter strokovno usposobljenost posameznikov, enot in poveljstev za predvidene naloge v eventualni vojni. Urjenje se začne izvajati z vpoklici na tečaje in vaje, in sicer se je starešine pozivalo 2-3 krat na leto, vojake pa 1-2 krat letno. Pri usposabljanju vojaških obveznikov je bila osnovna naloga tečajev, da v čim krajšem času, ta je bil omejen na 10 dni (zaradi priprave so tečaji za rezervne starešine trajali pet dni več), dobijo čim več osnovnih spretnosti iz partizanskega načina bojevanja. Glavni poudarek tečajev je bil na temah, ki so bile bistvene za partizanski način bojevanja – organizacija in pripravljanje zased in prepadov, protidesantna obramba, organizacija in izvajanje marša, streljanje z vsem individualnim in kolektivnim orožjem – ter za praktično delo z eksplozivom : miniranje, odstranjevanje minskih ovir in podobno (Tominc 1969, 19-20). Usposabljanja pripadnikov partizanskih enot so v začetnem obdobju izvajali za to usposobljeni inštruktorji (Munda 2001, 30), pokazalo pa se je, da je takšen sistem pomanjkljiv, ker se poveljniški kader ni praktično usposabljal za uspešno vodenje in poveljevanje svojim enotam v vojni. Glede na potrebe usposobljenosti poveljniškega kadra in izgradnje njihove avtoritete so bili poveljniki in starešine štabov in enot postavljeni v vlogo izvajalcev bojnega usposabljanja. Ta sistem je zahteval dobro predhodno strokovno in metodično pripravo izvajalcev usposabljanja, ki so jo izvajali pripadniki stalne sestave štabov in enot, postavljeni v vlogo izvajalcev bojnega usposabljanja ter za določene specialnosti tudi občasno angažirani častniki JLA. Na ta način se je postopno povečevala vojaška strokovna usposobljenost starešinskega kadra enot, utrjeval se je njihov ugled in zaupanje pripadnikov enot v njihovo sposobnost za uspešno vodenja in poveljevanja v vojni. Ustvarjali so se pogoji za njihovo načrtno prerazporejanje na odgovornejše dolžnosti v okviru enote in širše. Tako je bil starešinski kader sistematično voden na dolžnosti od najnižjih do najvišjih položajev v okviru enot, poveljstev in štabov za TO (Rebolj 1999, 38). Novi zakon o vojaški obveznosti pa je med drugim določal, da se vojaške vaje, tečaje

in druge oblike vojaške strokovnega pouka za rezervni starešinski kader organizirajo in izvajajo, razen enot JLA ter enot in služb Teritorialne obrambe, tudi za društva rezervnih oficirjev in podoficirjev (ZROP) in da so se le-ti dolžni odzvati temu vabilu. Na tej podlagi je republiška komisija ZROP organizirala in izvajala strokovno usposabljanje vseh rezervnih starešin po enotnem splošnem programu, ki je bil obvezen za vse, ne glede na to, če so jih pristojni vojaško teritorialni organi klicali na vojaške vaje ali ne. Splošen program usposabljanja za rezervne vojaške starešine je zajemal štiri področja, in sicer:

- področje koncepta SLO z namenom poglobljenega proučevanja njegovih načel in prilagajanja le-teh krajevnim posebnostim, možnostim in potrebam;
- področje psihološkega vojskovanja in delovanja tujih obveščevalnih služb;
- področje oborožitve in taktične uporabe sodobnega orožja in enot v tujih armadah in v JLA ter
- področje narodnoosvobodilnih gibanj v svetu.

Za ta program je republiška komisija ZROP pripravila določene teme, ki so jih lahko občinske komisije še dopolnile z ustrezno krajevno problematiko. Osnovni način pouka je bilo samostojno učenje, pri čemer je bilo 80 % gradiva objavljenega v reviji Naša obramba². Strokovno usposabljanje prek ZROP je bilo enakovredno vojaškim vajam. Na koncu izobraževalne sezone so bili objavljeni izpiti in določena izpitna vprašanja, ki so bila vzeta iz celotnega gradiva obveznega strokovnega programa. Rezervni starešina je polagal izpit pred komisijo, v kateri je bil predstavnik operativne vojske, upravnega organa za narodno obrambo in ZROP. Na izvlečena vprašanja, po tri na lističu, je lahko posameznik odgovarjal pisno ali ustno. Kdor izpita ni uspešno opravil, je izpit ponavljal, komisija pa je rezultate sporočila pristojnemu upravnemu organu za narodno obrambo. Čas, ki ga je rezervni vojaški starešina prebil na vojaško strokovnem pouku v društvih ZROP, se je priznal kot vojaške vaje. Pri tem je republiška komisija ZROP ocenila povprečno vrednost časa, ki ga je posameznik porabil za individualno proučevanje strokovnega programa preko revije Naša obramba in na ta način zagotovila enotno merilo pri priznavanju tega časa kot časa na vojaških vajah vsem, ki so uspešno opravili izpit. Poleg tega časa pa se je rezervnim starešinam priznal tudi čas, ko so poučevali obrambo in zaščito, če za to delo niso dobili denarnega povračila, kakor tudi čas, ki so ga preživeli na vajah v enotah Teritorialne obrambe. Pri vrednotenju časa se je 6 ur skupnega pouka oziroma individualnega učenja štelo za 1 dan vaje. Rezervni starešina, ki se po posamičnem ali

² Teoretični del pouka za rezervne vojaške starešine se je z letom 1969 izvajal preko revije Naša obramba, na katero je bilo naročeno 95 % rezervnih starešin.

splošnem pozivu pristojnega občinskega upravnega organa brez opravičljivega razloga ni udeleževal obveznih oblik in akcij vojaškega strokovnega pouka, vključno z opravljanjem izpita pri društvu ZROP je lahko doletela kazen po 68. členu Zakona o vojni obveznosti v višini 500 dinarjev ali pa zaporna kazen do 30 dni, vendar so bile te kazni izrečene izjemoma, saj se je večina rezervnih oficirjev in podoficirjev zavedala svojih obveznosti (Kink 1969, 9). Poleg tečajev, na katerih so se obravnavale osnovne oblike usposabljanja, so posebno mesto v okviru načrta usposabljanja predstavljale različne oblike specialističnih tečajev in seminarjev, namenjene za diverzante, šifrerje, obveščevalce, varnostnike, politične delavce.

Delo štaba je bilo zato usmerjeno na organiziranje teh tečajev in v strokovno usposabljanje starešin preko specializiranih seminarjev, ki so se izvajali (odvisno od vrste usposabljanja) v okviru Glavnega štaba, conskih štabov ali pa v šolskih centrih JLA. Tako je bilo v obdobju od leta 1969 do leta 1970 usposobljenih 479 starešin in vojakov na diverzantskih, obveščevalnih in šifrerskih tečajih (Poročilo o stanju obrambnih priprav v letu 1970, tehnična enota 203, popisna enota 466, ARS, AS 1589, 12). V letu 1971 je bilo na ta način usposobljenih še nadaljnjih 1000 diverzantov, s čimer je bilo omogočeno, da se v okviru tedaj formiranih čet, bataljonov in odredov ustanovijo poleg obstoječih še dodatne diverzantske enote. V tem letu so bili organizirani še 4 tečaji za poveljnike vodov, 2 tečaja podvodnih diverzantov, 2 tečaja za radiotelegrafiste in šifrerje, 45 tečajev s političnimi kadri, tečaji za merilce in pomočnike ročnih metalcev, bazuk in strojnic (Teritorialne enote leta 1971, tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589, 3-6).

Kot obliko preverjanja usposabljanja in izboljšanja bojne pripravljenosti so v enotah, štabih in poveljstvih začeli izvajati različne vaje. Te vaje so se izvajale v obliki mobilizacijsko-taktičnih in taktičnih vaj, ki so jih partizanske enote, štabi in poveljstva izvajali samostojno ali pa v sodelovanju z JLA (medgarnizijske vaje, vključevanje Teritorialnih enot v vaje pehotnih polkov, protidesantne vaje), ki so bile še posebej koristne za partizanske enote zaradi različnih oblik sodelovanja. Takšna skupna vaja enot JLA in TO je bila v aprilu leta 1970 v Tuhinjski dolini in osmega maja 1971 na letališču Brnik. Na letališču Brnik so od operativne vojske poleg pehote sodelovale baterije protiletalskega topništva, enote padalcev ter helikopterjev, med teritorialci pa enote iz Kamnika, Domžal, Škofje Loke in Ljubljane. Padalci in helikopterji so izvršili desant na dobro branjeno ozemlje, pri čemer je bil glavni cilj napada civilno letališče Brnik (Ulčar 1971, 55-58). Partizanske enote TO so vsako leto izvedle večje število mobilizacijskih vaj, ki so imele po vloženih naporih in denarnih sredstvih pomembno mesto v načrtu urjenja enot. Vojna mobilizacija je v

konceptu SLO pomenila začetek odpora, saj je bil od njene pravočasnosti in popolnosti odvisen začetni odpor agresorju in njegovo nadaljevanje.

Na podlagi mobilizacijskih načrtov, ki so bili enostavni, sistem pa je bil prilagojen bazi, so se izvajale vaje (najpogosteje ob sobotah in nedeljah), pri katerih je bilo ob sporočanju vojnega razporeda vsem obveznikom jasno povedano, da so pripadniki Teritorialnih enot, kakšne so njihove naloge, starešinam pa so bile pojasnjene taktične in druge naloge. Za izboljšanje vojaške pripravljenosti je bilo v obdobju 1969–1970 izvršenih 170 mobilizacijskih taktičnih vaj, 108 taktičnih vaj, 36 taktičnih vaj skupno z enotami JLA, mejnimi enotami, enotami milice in CZ (Teritorialne enote leto 1971, tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589, 7). Na vajah je bilo pri starešinah in obveznikih zaznati veliko iniciative in odgovornosti pri izvajanju nalog, mobilizirane enote pa so dosegale zelo dobre rezultate. Poseben opazen uspeh so teritorialne enote dosegle leta 1970 na vojaški paradi v Beogradu in na manevru Svoboda 71 (Poročilo o stanju obrambnih priprav v letu 1970, tehnična enota 203, popisna enota 466, ARS, AS 1589, 6).

6. 1. 3. 1 Manever Svoboda 71

Največja vojaška vaja, na kateri so prvič preizkusili koncept splošnega ljudskega odpora, je nosila zgovorno ime Svoboda 71. Zgodila se je v obdobju od 2. do 10. oktobra 1971 kot odgovor Generalštaba JLA na dejanski ali namišljen sovjetski pritisk. Na tem največjem manevru v jugoslovanski zgodovini, se je poleg 40.000 vojakov JLA in teritorialne obrambe udeležil sam Tito z vso najvišjo partijsko in državno elito (Pirjevec 1995, 123). Priprave na manever so se začele že 9. 2. 1971, ko je na podlagi ukaza, ki ga je dobil od vrhovnega poveljnika oboroženih sil Jugoslavije, načelnik Generalštaba JLA generalpolkovnik Viktor Bubanj v Domu JLA v Zagrebu organiziral sestanek s predstavniki V. in IX. armade, glavnega štaba SR Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine za SLO in republiških sekretariatov za narodno obrambo Slovenije in Hrvaške. Na sestanku je bilo pojasnjeno, da bo v prvi polovici oktobra 1971 na območju občin Črnomelj, Metlika, Duga Resa, Karlovec, Vojnić, Slunj, Velika Kladuša in Bihać izveden manever pod šifro Svoboda 71. Osnovni namen manevra je bilo prikazati pripravljenost oboroženih sil ob proslavitvi 30-letnice vstaje narodov Jugoslavije, v praksi preizkusiti koncept SLO, dokazati realnost vojne doktrine v smislu organiziranega delovanja ter sodelovanja vseh komponent SLO kot celote, praktično preizkusiti delovanje enot JLA in Teritorialne obrambe ter operativno preveriti zmožnosti njenega

medsebojnega sodelovanja na terenu. Ta demonstracija moči je bila namenjena domačemu ljudstvu, političnim dejavnikom in svetu (Informacija o manevru Svoboda 71, tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589, 5).

Pri načrtovanju manevra, določevanju cilja in nalog je bila že od samega začetka navzoča želja, da se vsebina manevra ter struktura in organizacija sil, ki bodo v njem sodelovale, postavi v takšne razsežnosti in odnose, ki bodo dali maksimalne praktične izkušnje o konceptualnih postavkah in doktrinarnih načelih vojskovanja v pogojih SLO, in sicer tako s stališča lastnih sil kakor tudi sil agresorja. Prav tako se je namenjalo veliko pozornosti izbiri manevrskega prostora, ki ni smel biti niti preveč ravninski niti pretirano hribovit, pa vendar poln specifičnosti, od katerih bodo lahko prišli do izraza ne samo vsi elementi sodobnega bojevanja, ampak tudi kombinirana specifična dejstva, ustrezna načelom konceptu SLO. Na podlagi takšnih želja in zahtev so na manevru sodelovale vse komponente in strukture SLO. Sile so bile razdeljene v branilce »rdeče« in napadalce »modre«. Da bi učinek napadalca prišel čim bolj do izraza, je bila organizacijsko-formacijska sestava sil v napadu prilagojena standardu tedanjih sodobnih evropskih armad. V ta namen je bila formirana 6. armada, v kateri so se v prvi vrsti nahajale oklepno-mehanizirane enote, podprte z močnim delovanjem transportnega in bojnega letalstva. Te enote so imele nalogo, da dosežejo najhitrejši tempo napada, pri čemer se je pristopilo k številnim in vsestranskim vertikalnim manevrom.

Splošna ocena je bila, da lahko vrednost koncepta SLO pride realno do izraza samo, če se bo na manevru planiralo in izvajalo napadalne operacije v vsaj približno vojnih razmerah in tako, kakor bi jih izvedel morebitni agresor. Splošna zamisel obeh strani, »rdečega« in »modrega« je bila usklajena z realnimi možnimi situacijami v mejah manevrskega prostora operacije. Tako je »rdeči« želel z organizirano čelno obrambo in aktivnim delovanjem v zaledju »modrega« zaustaviti nadaljnje napredovanje 15. in 17. mehanizirane divizije 6. armade na liniji: Vinica – Karlovac – Pokupsko – Petrinja. V nadaljevanju boj je nameraval »modremu« povzročiti čim večje izgube, da bi potem z bočno razporeditvijo svojih sil, naslonjenih na Kapelo in Petrovo Goro, ustvaril pogoje za prehod v splošni bočni protinapad. S tem naj bi popolnoma razbil agresorja in ga ob popolni angažiranosti vseh komponent SLO postopoma uničil. Za to nalogo je »rdeči« angažiral 23.000 ljudi, od katerih je bilo 6000 pripadnikov partizanskih enot, ter 126 tankov, 31 oklepnih transporterjev, 262 različnih kosov artilerijskega orožja, 92 kosov protiletalskega orožja, 16 helikopterjev in 76 letal (Informacija o poteku manevra in rezultatih manevra Svoboda-71, tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589, 3), medtem ko je »modri«, ob

soočenju z močno obrambo »rdečega« in v želji, da čim prej doseže skrajni cilj napadalne operacije, sestavil 6. armado. Ta je imela nalogo, da s hitrim prodorom v osnovni smeri: Karlovac – Slunj – Bihač, razbije obrambo »rdečega«, potisne njegove sile v planinske predele v območju Kapele, Plješevice in Petrove Gore, obvlada področje Bihaća in doseže reko Uno, od koder bi potem začel z operacijami končnega uničevanja sil »rdečega« v medrečju Kolpe in Une. Skupaj je na strani »modrega« delovalo 16.816 ljudi, 210 tankov, 36 oklepnih transporterjev, 277 kosov različnega artilerijskega orožja, 116 kosov protiletalskega orožja, 9 letal, 37 helikopterjev in 1.862 nebojnih vozil; vsega skupaj pa 2.344 vozil. Splošno razmerje sil v ljudeh je bilo v korist »rdečega«, v tehničnih bojnih sredstvih pa je imel premoč »modri«, ki je izvajal napad (ibidem, 4-5).

6. 1. 3. 2 Usposabljanje po manevru

Po manevru Svoboda 71 je bilo delovanje Glavnega štaba SRS za SLO usmerjeno v uresničevanje stališč, sklepov in nalog 18. seje predsedstva ZKJ, 21. seje CK ZKS ter vojaških nalog, ki sta jih določila Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo in generalštab SFRJ. Izražena je bila zahteva za boljšo opremljenost partizanskih enot in večjo strokovno usposobljenostjo. Glavni štab za SLO je primerno doseženi stopnji izurjenosti, mobilizacijski in borbeni pripravljenosti borcev, starešin, poveljstev in enot v preteklem obdobju postavil težišče na urjenju štabov in poveljstev ter njihovem strokovnem usposabljanju (Vojaško-strokovna vzgoja in urjenje borcev, enot, starešin in poveljstev partizanskih enot, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 12). Medtem ko so se partizanske enote usposabljevale po temah s poudarkom na ofenzivnem delovanju (napad na zračne desante, boj v sovražnikovem zaledju), je bilo težišče usposabljanja štabov in poveljstev na urjenju in skupnem delovanju štabov in poveljstev za reševanje različnih namenskih nalog ter njihovem strokovnem usposabljanju (Živković 1986, 120). V ta namen so v okviru Glavnega štaba organizirani različni strokovni tečajji in seminarji za različna strokovna področja. Tako so bili organizirani 4 šestdnevni tečajji za varnostnike, na katerih je bilo usposobljenih 123 varnostnikov in 70 rezervnih pripadnikov SDV, conski štabi pa so organizirali enodnevne seminarje z vsemi varnostniki.

Usposabljanje starešin in enot je potekalo na področju zvez in kriptozasčite, kjer je bila izvedena dvodnevna strokovna vaja za starešine za zveze Glavnega štaba za SLO, conskih, odrednih in bataljonskih poveljstev. Namen vaje je bil, da se starešine seznanijo z organizacijo in z sredstvi za zveze. Na vaji so starešine organizirale zvezo, vezisti pa

vzdrževali zvezo na stvarnih razdaljah, medtem ko so se šifrerji urili v šifriranju in dešifriranju telegramov in vodili ustrezno dokumentacijo. Za šifrerje so bili izvedeni 10-dnevni tečaji, kjer je bilo usposobljenih 10 novih šifrerjev, poleg tega se je na dveh dvodnevni strokovnih vajah urilo 180 šifrerjev. S temi tečaji so bili usposobljeni vsi šifrerji, starešine za zveze in radiotelegrafisti. V naslednjem obdobju se je nameravalo nadaljevati s praktičnim urjenjem za hitro delo in vzdrževanjem kondicije

Glavni napori so bili usmerjeni še na usposabljanje obveščevalno-izvidniških kadrov, organizacijsko učvrstitev in materialno zagotovitev v celoti.

V letu 1972 se je na 4 šestdnevni tečajih usposobilo za razne obveščevalne dejavnosti (obveščevalce v conah, bataljonih in na obveščevalnih točkah) 91 starešin. Pet starešin je v letu 1972 končalo 21-dnevni tečaj pri Generalštabu JLA (II. uprava). V prejšnjih letih je bilo na šestdnevni tečajih usposobljenih 83 starešin. Poleg tega je v letih 1970 in 1971 končalo enodnevna seminarja po conah okoli 220 obveščevalcev. V letu 1973 naj bi organizirali še 2 šestdnevna seminarja, na katerih bi se usposobilo še 50 tečajnikov. S tem bi v glavnem vsi obveščevalci končali tečaje. Kasneje se je nameravalo organizirati 1 do 2-dnevne seminarje po conah, kjer bi obveščevalci obnavljali svoje znanje na terenu. Conska, odredna, bataljonska in četna poveljstva so v tem času izvedla še: 12 tečajev za pripravo starešin in 12 taktičnih vaj za urjenje enot za protigverilsko in protidiverzantsko delovanje, ki so trajale od 5 do 10 dni; 180 vodnih in četnih mobilizacijsko-taktičnih vaj, ki so trajale 1–3 dni; 75 taktičnih vaj; 149 vodnih in četnih strelskih vaj; 27 tečajev za diverzante; 29 tečajev za merilce ročnih metalcev, netrzavnih topov in strojnic; 74 taktičnih vaj z enotami JLA, enotami milice, odbori za SLO in ostalimi dejavniki; 37 skupinskih vaj in poveljniških iger, v katere so bila zajeta bataljonska, odredna in conska poveljstva ter delavci Glavnega štaba za SLO; 47 tečajev za poveljnike oddelkov, vodov in čet; 101 seminar v organizaciji Glavnega štaba, conskih, odrednih in bataljonskih poveljstev za pripravo starešin za vzgojo; 17 vzorčnih streljanj; 1 tečaj za podvodne diverzante; 39 seminarjev s političnimi delegati in komisarji čet, bataljonov in odredov; 54 vodov in čet je v 2-4 dneh izvedlo taborjenje; 6 tečajev za vaditelje karateja; 130 posvetov in analiz vzgoje; 10 poveljstev je izvedlo poveljniška potovanja s ciljem seznaniti starešine s terenom na svojem območju, v 16 enotah se je proučevala tema Osnove koncepta SLO in družbenopolitična ureditev (Vojaško-strokovna vzgoja in urjenje borcev, enot, starešin in poveljstev partizanskih enot, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 13-17).

Na podlagi navedenih podatkov so enote do sredine novembra 1972 realizirale 90 % učnega načrta, 10 % pa je bilo realiziranega do konca novembra istega leta. Povprečna

angažiranost starešin pri vzgoji v letu 1972 je bila 50–60 ur in borcev v povprečju 30 ur, pri čemer niso bili vštetí specialisti, ki so bili poleg tega na 2 do 4-dnevnih tečajih, in pripadnikov enot za protigverilsko in protidiverzantsko delovanje, ki so bili angažirani na vajah 4–10 dni. Razveseljivo je bilo dejstvo, da so se v tem obdobju poveljstva usposobila za načrtovanje in organizacijo vzgoje, medtem ko so realizatorji vzgoje vse bolj postajali nižje starešine oziroma tisti, ki bi v morebitni vojni dejansko tudi vodili enote. Do konca leta 1973 je bilo težišče na usposabljanju borcev, enot, starešin in poveljstev za protigverilsko in protidiverzantsko delovanje. S 16 vodi je bil izveden 7 do 11-dnevni tečaj za protidiverzantsko vojskovanje, z vsemi diverzanti con so izvedeni 2 do 5-dnevni tečaji. Pozornost je bila namenjena urjenju ostrostrelcev po posebnem načrtu, ki ga je v ta namen izdal Glavni štab za SLO maja leta 1972. Za to vrsto vzgoje so bile zagotovljene zračne in malokalibrske puške z daljnogledi, medtem ko so se ostrostrelne puške za določeno število pripadnikov partizanskih enot zagotovile v letu 1973 (Poročilo o stanju, problemih in nalogah na področju SLO, tehnična enota 204, popisna enota 468, ARS, AS 1589, 18).

Poleg tega je bilo v letu 1973 izvedeno še: preverjanje mobilizacijske pripravljenosti čet in poveljstva bataljona; 6 enodnevni strokovni vaj za vse šifrerje; 1 petdnevni tečaj za novosprejete šifrerje; 6 štiridnevni tečajev s starešinami za zveze na relaciji GŠ–bataljoni; 6 dvodnevni taktično strokovni vaj za radiotelegrafiste in šifrerje; 10 enodnevni treningov z radiotelegrafisti in šifrerji; 10-dnevni tečaj z radiotelegrafisti in preverjanjem znanja; radiotelegrafisti GŠ, gorenjske, ljubljanske in primorske cone so bili 6 dni na vaji SOČA-73 skupaj z pripadniki JLA; aktiviranje radiotelegrafistov in šifrerjev GŠ in conskih štabov ob bližnjevzhodni krizi; 34 enodnevni vaj z varnostniki; 1 petdnevni tečaj za poveljnike oddelkov; 63 strelskih vaj; štiridnevne protiletalske vaje s streljanjem v Puli; 23 četnih mobilizacijskih vaj, ki so trajale 1-3 dni; 71 taktični vaj; 34 štabni in skupinski vaj s poveljstvi; 17 skupinski vaj poveljstev s poveljstvi JLA; 4 tridnevna premočna taborjenja v letnih in zimskih pogojih; štiridnevna vaja v sodelovanju z RSNZ, JLA in SLO na temo uničevanje gverilskih skupin; 316 posvetovanj, sej, seminarjev s poveljstvi in starešinami glede priprav na vzgojo, analiza stanja mobilizacijske in bojne pripravljenosti, kadrovske popolnitve, preskrbe, zdravstva, zavarovanja štabov in skladišč in redni mesečni sestanki Glavnega štaba s conskimi štabi (Realizacija vzgoje in urjenje v letu 1973, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 9-10).

Glavni štab za SLO v tem obdobju izdelal desetletni načrt šolanja kandidatov v šolah za rezervne oficirje, saj se s tedanjim načinom šolanja rezervni oficirjev ni dalo zagotoviti niti najosnovnejših potreb po oficirskem kadru v partizanskih enot SRS, ker je iz šol za

rezervne oficirje prišlo okrog 100 prihodnjih oficirjev. To je pomenilo, da je bil dotok manjši za 30 oficirjev od števila oficirjev, ki jim je bilo iz raznih razlogov treba izbrisati vojni raspored v partizanskih enotah, posledica pa je bila stalno zmanjševanje števila rezervnih oficirjev v partizanskih enotah. Po tedanji formacijski strukturi je partizanskim enotam primanjkovalo 1.993 rezervnih oficirjev, letni dotok iz ŠRO pa bil manjši od števila tistih, ki so iz partizanskih enot odšli. Zato bi bilo treba, da se v naslednjih petih letih izšola za rezervne oficirje najmanj 400 rezervnih oficirjev letno, da bi z njimi zasedli poveljniške položaje (Rešitev kadrovske problematike, tehnična enota 204, popisna enota 468, ARS, AS 1589, 10). Načrt pošljejo na odobritev v DSLO, vendar poskus propade, saj takšnega (učnega) načrta, ki bi bil prilagojen usposabljanju TE, operativna armada nima (Teritorialne enote, tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589, 3-6). Rešitev nastale situacije se začne kazati v letih 1972/73, ko se pri poveljstvu IX. armade začne razmišljati o »nastavni četi³«, s katero bi zagotovili kadrovske potrebe partizanskih enot SR Slovenije po 180 rezervnih oficirjih.

Dejansko se to zgodi v začetku leta 1974, ko se v Šentvidu pri Ljubljani ustanovi šola rezervnih oficirjev (kot izpostava enake šole v Bileči⁴) in začne poučevati prvo generacijo novih rezervnih oficirjev. Namen šolanja je bil usposobiti slušatelje za rezervnega starešino, ki bo bil zmožen samostojno odločati tudi v zapletenih vojnih razmerah. Predmetnik je bil sestavljen iz 11 predmetov, pri čemer je bil poudarek na oborožitvi s poukom streljanja, taktiki, metodiki, telesni pripravljenost, zato so bili na urniku tudi dolgi pohodi in redna telovadba. Pouk je trajal 6 mesecev, sledil je mesec izpitov, nato pa so s činom desetnika odšli v enote JLA, kjer so bili poveljniki oddelkov, največkrat vodov. Po končanem šolanju so bili razporejeni v rezervno sestavo partizanskih enot. Če so sklenili pogodbo, so se lahko zaposlili v JLA za določen čas, tisti, ki bi končali vojaško akademijo, pa za stalno. Kot civilni poklic so lahko opravljali poklic referenta za SLO in DS pa tudi učitelja predmeta obramba in zaščita.

Glavni štab za SLO pa je pri usposabljanju in vzgoji štabov, poveljstev in enot sodeloval tudi s specializiranimi organizacijami, kakršne so bili planinci, ljudska tehnika, lovska organizacija, taborniška zveza, strelska zveza, letalska zveza, telovadno društvo Partizan. Štab je s temi organizacijami vzpostavljajal pristne stike, ki so svoje redne programe in dejavnosti uskladile s potrebami in uresničevanjem koncepta SLO. Nekatere so s štabom sklenile konkretne pogodbe za določene naloge (šolanje padalcev, pilotov, gorskih

³ Učne čete.

⁴To je bila pehotna šola za rezervne oficirje v Bosni in Hercegovini.

vodičev, reševalcev, radiovezistov, šifrerjev, karateistov) (Delo s športnimi in drugimi organizacijami, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 18-19). Vojaki in starešine so se na ta način vključevali v te organizacije, kjer so vzdrževali kondicijo in se učili raznih veščin, ki so bile nujne za pripadnike teritorialnih enot (Poročilo o stanju obrambnih priprav, tehnična enota 203, popisna enota 466, ARS, AS 1589, 6).

V proces vzgoje in izobraževanja s področja obrambne so se vključevale tudi delavske univerze. Tako je bilo v posameznih občinah dogovorjeno, da vso vzgojo za obrambo in zaščito organizirajo delavske univerze, kar je pomembno prispevalo k uspešnemu sistematičnemu delu in spremljanju rezultatov. Tako so v Kranju ustanovili posebno enoto pri delavski univerzi Tomo Brejc Kranj. Delavski univerzi Boris Kidrič je bila zaupana celotna organizacija za vse ljubljanske občine (delavska univerza je izvajala tovrstno izobraževanje tudi v občinah Cerknica, Idrija in Vrhnika, kjer so se organizirale tudi druge izobraževalne naloge). Delavska univerza Ivan Regent, Koper pa je prevzela dolžnost, da opravlja te naloge za obalno območje (Obrambna vzgoja prebivalstva in usposabljanje enot civilne zaščite, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 24). Aktivno vključene v obrambne priprave so bila tudi področja publicistične dejavnosti, RTV in filmska dejavnosti. Skupno z založniškim svetom Partizanske knjige, ki je tesno sodeloval z Republiškim odborom ZRVS (ta je bil tudi njen ustanovitelj), Republiškim sekretariatom za narodno obrambo in republiškim štabom za SLO je bilo izdano vrsto knjig in učbenikov s področja obrambnih priprav: Pehotna oborožitev teritorialnih enot (1.500 izvodov), Vojak v boju (40.000), Vojak kot izvidnik (20.000), Maskiranje (20.000), Radiacijska, biološka in kemična zaščita (5.000), Priročnik o reševanju iz ruševin (2.000), Topografski priročnik (20.000), Taktično - tehnični priročnik (3.000), Učbenik o obrambi in zaščiti za srednje šole (5.000) in Življenje v prirodi (5.000). Izdelani sta bili dve knjižici s strokovno tematiko: Ljudska obramba in Prva pomoč (naklada po 190.000 izvodov) ter učni pripomočki in ponazorila (topografske karte, busole, štabna ravnila, zavojni material), ki jih je potreboval rezervni vojaški starešine za svoj pouk, osnovne in srednje šole pa za poučevanje predmetov o prvi pomoči oziroma obrambi in zaščiti (Petelin 1973, 32).

Pripravljeni se je začel tudi slovar slovenskega vojaškega izrazoslovja, ki je bil nujno potreben glede na službo in poveljevanje v partizanskih enotah, ki se opravljala v slovenskem jeziku ter čedalje bolj obsežno izdajateljsko dejavnost. Slovar slovenskega vojaškega izrazoslovja je pripravljala Tomo Korošec, ki je v pogovoru o vojaškem besedišču v reviji Naša obramba dejal: »*Ob branju revije sem prišel do dobrih rešitev, ki jih bom lahko uporabili v vojaškem slovarju, katerega namen je, pokazati, kako zelo*

potrebujemo Slovenci svoj vojaški besednjak. Ko smo Slovenci začeli bogatiti svoj vojaški besedni zaklad, smo začeli iskati besede tam, kjer so jih že imeli. Zato smo doslej prevajali mnoge srbohrvaške izraze. Prav tako bomo morali seveda delati v prihodnje. Paziti pa bo treba, da ne bomo prišli navskriž z duhom slovenskega jezika. Zaradi podobnosti obeh jezikov so se v preteklost rade vtihotapile v slovenščino nekatere srbohrvaške oblike in se na novem vrtu močno ukoreninile. Da se plevel ne bo preveč razbohotil, bomo morali gredo opleti in odslej sejati čistejše seme: netrzajni top iz bestrzajni top, novo netrzavni top; protizračna obramba namesto protiletalska obramba (protivvazдушna odbrana)» (Petelin 1972, 46). Da bi bila predavanja o SLO čim bolj učinkovita, so z Viba filmom posneli film o SLO v manevru Svoboda 71, z Zastava-filmom pa film o SLO v krajevni skupnosti Mirna z naslovom Krajevna skupnost Mirna v vojni. Spremljanje predavanj o SLO z vizualnimi sredstvi se je pokazalo kot zelo učinkovito. Vsi filmi in vsa ostala omenjena publikacija je šla tudi v ostali jugoslovanski prostor. Tako se je film o Mirni, izdelan v trisetih kopijah, predvajal po vsej Jugoslaviji. Petdeset tisoč knjig Življenje v prirodi je naročila republika Srbija, brošuro SLO v krajevni skupnosti in nekatere druge materiale pa je Zvezni sekretariat za narodno obrambo poslal vsem republiškim vodstvom (Publicistična in filmska dejavnost, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 20). Zavedajoč se, da pomeni človekova osveščenost in njegova socialistična usmerjenost osnovo vsem pripravam SLO, oboroženi in vsem drugim oblikam borbe, so v celotnem obdobju priprav namenjali ideološko politični komponenti vso pozornost. S seminarji na republiškem, regionalnem in občinskem nivoju so se poglobljala seznanjanja kadrov, moštva in odbornikov SLO o konceptu SLO, o vojaško-politični situaciji, mednarodnopolitični situaciji, politiki neuvrščenih, o mednarodnih odnosih, vlogi Jugoslavije v svetu in hkrati tudi o nalogah v zvezi z utrjevanjem in bojem za samoupravne in socialistične interese. Vso to materijo so hkrati z ocenjevanjem notranje politične situacije, ki so jo pripravile občinske komisije, obdelali politični delavci (komisarji in namestniki) v conskih, odrednih in bataljonskih poveljstvih, na posvetovanjih, seminarjih, na predavanjih, pa tudi hkrati ob strokovni vojaški vzgoji na številnih in raznovrstnih tečajih (za minerje, šifrerje, diverzante, obveščevalce, varnostnike). Glavni štab SRS za SLO je v ta namen izdelal tudi posebno skripto o moralnopolitični vzgoji borcev v partizanskih enotah in brošuro za delo odborov SLO v krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah in šolah. To gradivo se je uporabljalo na seminarjih s kadri in borci v partizanskih enotah. Ti seminarji so se vrstili skozi vse leto in so zajeli vse enote. V gradivu je bilo zlasti poudarjena odgovornost štabov za moralnopolitično stanje in odnos med borci in kadri, opredeljena je bila kolektivna in

osebna odgovornost, delo poveljnika, komisarja in njihovih namestnikov ter pojasnjena vprašanja, ki so navezovala na odnos do terena. Skripta je opozarjala tudi na deviacije, ki so bile doživete v praksi med NOB.

Pomembna je bila seznanitev prebivalstva in kadra v partizanskih enotah o novih oblikah političnih, obveščevalnih in drugih pritiskov z Vzhoda in Zahoda, ki je vsaka v svoji sferi odgovornosti poskušala krepiti svoje pozicije z nekonvencionalnimi metodami, imenovanimi tudi specialna vojna. Priprave na taka »specialna« učinkovanja pa so bila povezana z intenzivno obveščevalno dejavnostjo (Idejno-politično delo v partizanskih enotah, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 8).

6. 1. 4 KADRI

Ustrezen in usposobljen vodstveni in poveljniški kader oboroženih enot SLO je bil izredno pomemben element pri uspešnem organiziranju, razvijanju in utrjevanju bojne pripravljenosti in učinkovitosti odpora. Pri izbiri in določanju starešin v teritorialne enote so sodelovale komisije za SLO komitejev občinskih konferenc ZK, sekretarji pokrajinskih komitejev ZK, sekretariat za narodno obrambo ter drugi družbeni ustvarjalci (Kadrovska sestava partizanskih enot, tehnična enota 203, ARS, AS 1589, 4). Partizanske enote so imele stalno in rezervno sestavo. Stalno sestavo so sestavljali občani, ki so bili v partizansko enoto, njen štab oziroma poveljstvo postavljeni na delovno mesto ali dolžnost, ki so jo v mirnem času opravljali kot poklicno dolžnost. V stalni sestavi so bile lahko tudi aktivne vojaške osebe, za katere je dal pristanek Izvršni svet Skupščine SR Slovenije (Uradni list SRS, št. 28, 28. 7. 1971) oziroma svet občinske skupščine za narodno obrambo. Rezervno sestavo partizanskih enot so sestavljali vojaški obvezniki, ki so bili vanjo razporejeni z vojnim razporedom ter prostovoljci (ibidem, 35. člen). V okviru stalne sestave so na višjih dolžnostih (glavni štab, conski štabi, poveljniki odredov in bataljonov) bili razporejeni častniki, ki so vodili partizanske enote v NOB, dolžnost pa so opravljali profesionalno. Na strokovnih starešinskih dolžnostih so bili večinoma upokojeni starešine JLA slovenske narodnosti. Mlajših častnikov, zaposlenih v poveljstvih partizanskih enot, je bilo do leta 1971 manj kot 10, po prehodu v drugo fazo razvoja (po letu 1975) pa se je njihovo število začelo povečevati. Enotam na nižjih ravneh so poveljevali rezervni častniki s končano šolo za rezervne častnike JLA oziroma s končanimi tečaji za desetarje – poveljnike oddelkov v JLA (Slapar 1999, 68). Strokovne službe v TO so na začetku vodili vodje priprav za SLO, medtem ko je njihova vojna razporeditev bila različna (lahko so bili

poveljniki odredov ali bataljonov ali operativni častniki). V občinah ali skupnih poveljstvih je bilo do 5 zaposlenih, njihov status je odredil občinski svet za narodno obrambo. Analiza kadrovske strukture pa so kazale, da stanje ni bilo zadovoljivo, tako glede popolnjenosti poveljniških mest kot tudi glede starostne strukture. V letu 1969 je bilo v enotah Teritorialne obrambe 153 poveljniških mest, od katerih je bilo 129 zasedenih (84 %), pri čemer je bilo kar 30 % podoficirjev in vojakov, katerim so bili zaupani odgovorni položaji. Nezasedenih je bilo 7 poveljniških mest, manjkalo je 6 namestnikov poveljnikov TO, 4 pomočniki za moralno-politično vzgojo in 3 poveljniki bataljonov (Okrožnica glede kadrovske strukture teritorialnih enot – štaba, tehnična enota 203, popisna enota 465, ARS, AS 1589, 2-4). V precejšnji meri so razloge za takšno stanje povzročile razmere, v katerih so TE nastajale, saj je bilo to tudi obdobje formiranja novih enot JLA.

Tabela 6. 2 : Pregled strokovne izobrazbe zaposlenih v letih 1968-1973

LETO	I	II	III	IV	V	VI	VII	SKUPAJ
1968							9	9
1969					3	1	17	21
1970		1			7	3	25	36
1971	2	1			8	4	36	51
1972	2	1	1	1	17	5	40	67
1973	2	1	1	1	23	5	53	86

Vir: (Sitar 1987, 100)

Poleg neugodnega kadrovanja za enote TO s strani JLA, pa je bil prisoten tudi pritisk nekateri udeležencev NOB (starih partizanov), ki so ga ti izvajali tako na občinskem kot na republiškem nivoju z namenom zasedanja pomembnih položajev v teh novonastalih enotah (marsikdo od njih je menil, da bo vseljudska obramba najmočnejša, če bodo v njej tudi sami sodelovali). V štabu so se zelo prizadevali, da bi poleg izkušenih, vendar starejših borcev NOB, imeli na vodilnih položajih tudi mlajši kader. Pri pomlajevanju vodstvenega kadra se je strmelo predvsem za tem, da bi v četah, vodih, desetinah in grupah bili mladi ljudje. Pri tem je bil čin ovira pri postavitvi mladega kadra. V posameznih primerih so zato mlade ljudi, ki so imeli vojaško znanje, niso pa imeli ustreznega čina, postavljali za namestnike poveljnikov bataljonov in ob ustanovitvi odredov in conskih štabov za

namestnike teh enot oz. štabov (Kadrovska sestava partizanskih enot, tehnična enota 203, ARS, AS 1589, 5). Prizadevanja štaba po pomlajevanju kadra teritorialnih enot je šlo tudi v smeri vključevanja mladink in mladincev – prostovoljcev, to pa je bila hkrati tudi usmeritev, ki jo je izdal Ivan Maček-Matija, ko je dejal, da morajo biti enote TO SRS »izurjene, dobro oborožene in mlade« (Kladnik 2006, 17). V letu 1970 je bilo z mlajšim kadrom zamenjano 133 oficirjev, 120 podoficirjev in 866 vojakov, pri tem pa se v TE vključi tudi 3.971 mladincev ter 425 žensk in mladink, kar je v skupnem številu tedanje mladine predstavljalo 10 % mladincev in 1 % mladink. Kljub vsem naporom pa so se težave s kadri še vedno nadaljevale. V letu 1970 je bilo tako 30 % oficirskih mest zasedenih s podoficirji in vojaki, 9 % mest pa sploh še ni bilo zasedenih. Posebno težavo je predstavljalo 238 nezasedenih oficirskih položajev v najnižjih enotah – vodih. Tudi starostna struktura ni bila najboljša. Tako je bilo 681 starešin v vodih starejših od 35 let; 256 starešin v četah starejših od 44 let; 65 oficirjev v bataljonih starejših od 45 let in 7 oficirjev v odredih starejših od 50 let (Poročilo o stanju obrambnih priprav v letu 1970, tehnična enota 203, popisna enota 466, ARS, AS 1589, 9). Nič boljše ni bilo stanje v letih 1971–1973. Po organizacijsko-formacijski strukturi iz leta 1971/1972 je bilo v enotah, poveljstvih in štabih partizanskih enot SRS 4.742 oficirskih položajev. Na te položaje je bilo razporejeno samo 58 % rezervnih oficirjev, druge pa so morali popolniti z rezervnimi podoficirji in z vojaki obvezniki. Zaradi pomanjkanja rezervnega oficirskega kadra so bili prisiljeni v partizanske enote ponovno razporejati tudi starejše letnike, čeprav bi morali gotove dolžnosti opravljati mlajši kadri. V enote je bilo razporejenih 984 rezervnih oficirjev, starih nad 40 let, ali 36 %. Problem pa ni bil majhen tudi glede zasedbe položajev poveljnikov vodov in čet. Na položaju poveljnika voda je bilo 209 rezervnih oficirjev ali 20 %, ki so bili stari nad 40 let, na položaju poveljnika čete pa jih je bilo 136 ali 42 %. Letni odtok (starost, odhod v tujino, proglašeni za nesposobne, smrt) je znašal okrog 130 oficirjev. Nekoliko boljše, vendar še vedno podobno stanje, je bilo v letu 1973, ko je bilo v partizanskih enotah 3.308 oficirskih položajev, oficirjev pa 2.734 (najbolj deficitarne z oficirskim kadrom so bile partizanske enote dolenjske cone). Starostna struktura v tem letu je bila:

- oficirjev do 30 let starosti je bilo 35 %, do 35 let – 23 %, do 40 let – 22 %, do 45 let – 21%, do 50 let – 7% in nad 50 let – 7 %;
- podoficirjev do 30 let starosti je bilo 40 %, do 35 let – 29 %, do 40 let – 17 %, do 45 let – 11 % in nad 45 let – 3 %;
- vojakov do 30 let starosti je bilo 45,5 %, do 35 let – 28 %, do 40 let – 19 % in 8 % nad 40 let (Kadrovska problematika, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 4-5).

Po ponovni analizi kadrovske problematike rezervnega kadra, ki je bila izdelana v Glavnem štabu, Republiškem sekretariatu za narodno obrambo in organizaciji rezervnih vojaških starešin, so bila na sestanku pri Zveznem sekretariatu za narodno obrambo sprejeta stališča, ki so vplivala na nadaljnji kadrovski razvoj. Na podlagi sklepov so nameravali povečati kapacitete osnovnih vojaških šol za rezervne oficirje, ki bi slonele na potrebah teritorialnih enot in bi s tem bile tudi programsko prilagojene; spremeniti pogoje za sprejem v šole za rezervne oficirje, tako da bi lahko v šole prišli tudi napredni mladinci, kmetje in delavci; izvajati dopolnilno šolanje v šolskih centrih JLA in v režiji Glavnega štaba; deficitarnost kadra zmanjšati z dopolnilnim šolanjem starešin, ki nimajo potrebnega znanja za položaje, ki jih zasedajo; dopolnilno šolanje organizirati pri armadnih poveljstvih ter do leta 1974 izšolati in usposobiti vojake in desetarje, ki zasedajo oficirske ali odoficirske položaje, po končanem šolanju pa jim dati odgovarjajoči čin; ukiniti naziv podoficirja in uvesti naziv mlajši oficir in oficir. V zvezi s tem so nameravali povečati kapacitete tečajev za poveljnike oddelkov, ki bi po odsluženem vojaškem roku dobili čin mlajšega oficirja. S temi mladimi in sposobnimi mlajšimi kadri se je nameravalo zasesti vsa nepokrita mesta, bolne in starejše kadre pa postopoma zamenjati z mlajšimi, S položajev so želeli odstraniti kadre z neustreznimi moralnopolitičnimi kvalitetai. Poleg sprejetih stališč je bil v izdelavi tudi nov sistem obrambne vzgoje na fakultetah. Po novem sistemu bi določeno število študentov takoj po končani fakulteti odšlo na stažiranje v enote in po odsluženju roka dobilo čin. V to so bile zajete določene specialnosti, kot so bili zdravniki, farmacevti, veterinarji, kemiki (Rešitev kadrovske problematike, tehnična enota 204, popisna enota 468, ARS, AS 1589, 11).

6. 1. 5 OBOROŽITEV IN OPREMA

Na začetku formiranja prvih partizanskih enot so bile te oborožene predvsem z lahkim pehotnim orožjem, ki so ga pridobile ob prevzemanju enot (te so do tedaj bile v sestavi JLA) ter orožja, ki ga je JLA iz svojih zalog brezplačno dodelila tem enotam. Razdeljeno je bilo 27.114 pušk, 4723 brzostrelk, 1469 puškomitraljezov, 195 mitraljezov, 332 ročnih metalcev, 108 signalnih pištol, 31.249 ročnih bomb, 226 pištol, 3100 protipehotnih in 3224 protitankovskih min, 13.610 kg raznega eksploziva, 8550 uniform, 1364 maskirnih oblek, 284 daljnogledov, 1302 kompasa, 1674 maskirnih mrež ter dva bojna kompleta streliva za dodeljeno orožje. JLA je odstopila brezplačno tudi vojaške karte za vse teritorialne enote in razne brošure za strokovno vojaško usposabljanje. Kompletno je bilo vojaške opreme

(uniforme itd.) le za 8.550 pripadnikov ali 25 % pripadnikov teritorialnih enot (Poročilo o stanju priprav splošnega ljudskega odpora - oborožitev, tehnična enota 203, popisna enota 465, ARS, AS 1589, 2). To orožje je bilo po mnenju štaba relativno slabše kot leta 1941, gledano v odnosu na sodobno tehniko, ki jo je imel potencialni agresor. Enote Teritorialne obrambe so dobile puške raznih vrst, razne proizvodnje, nič boljše ni bilo mitralješko in ostalo orožje. Orožje je bilo precej zastarelo, različnih kalibrov in tipov, ki ga je JLA izločala iz oborožitve ali proizvodnje.

Takšno orožje je bilo težko vzdrževati, zaradi različnosti kalibrov pa bi v vojnih razmerah bila motena oskrba s strelivom, kar je po mnenju štaba pomenilo zmanjšanje bojne pripravljenosti enot. Štab si je zato skupaj z gospodarskimi organizacijami in občinami v perspektivi prizadeval izboljšati oborožitev proti plačilu, bodisi iz armadnih zalog ali tekoče vojne proizvodnje, medtem ko je del orožja nameraval kupiti tudi v tujini. Takšna modernizacija orožja in ustrezna opremljenost je terjala zamenjavo trofejnih pušk s polavtomatskimi, vključno s trombloni, boljše brzostrelke ter več avtomatskega orožja, prav tako pa usposobljenost teritorialnih enot za protitankovsko in protiletalsko borbo ter zagotavljanje radijskih zvez. Orožje in opremo so kupovali nabavni organi DSLO, s čimer je bila zagotovljena kakovost materiala po predpisanih standardih JLA kakor tudi enotne cene. Ta sistem pa je imel pomanjkljivosti, saj so se od načrtovanja do realizacije pojavljale težave predvsem zaradi počasne dobave (naročeno blago iz proizvodnje in zalog je pogosto zamujalo), ki jo je povzročala stroga centralizacija. Poleg tega na tržišču ni bilo vedno ustreznega orožja, ki se ga je hotelo kupiti, ker ga takratna vojaška industrija ni proizvajala. Posebno kritično področje so predstavljala sredstva za protihelikoptersko obrambo in sredstva za zveze. Za poveljevanje z enotami v fazi začasne, delne ali pa popolne zasedbe slovenskega ozemlja je bilo nujno zagotoviti dobre in sodobne radijske postaje. Želelo se je dobiti takšne prenosne radijske postaje iz domače proizvodnje, ki bi jih v miru lahko uporabljale delovne organizacije. Rešitev so videli v srednji postaji, ki jo je razvijalo podjetje Iskra, preizkušali pa so jo na inštitutih JLA. Nakupovanje novega orožja se je začelo v letu 1969, s tem pa se je struktura oborožitve postopoma izboljševala. Samo v letu 1969 je bilo kupljeno 14 % novega orožja, od tega 2.380 polavtomatskih pušk, za leto 1970 pa je bilo naročenih še 2000 polavtomatskih pušk s tromblonsko ureditvijo, 70 puškomitraljezov, 300 ročnih raketometov in 80 netrzavnih topov.

Tabela 6. 3 : Stanje oborožitve Teritorialne obrambe v letih 1970/1971

TO v letu 1970/1971	Slovenija	Jugoslavija
Brzostrelke	4.842 / 5.117	63.681 / 52.945
Puške	27.466 / 29.905	308.371 / 362.921
Polavtomatske puške	4.917 / 8.334	45.028 / 71.798
Puškomitraljezi	2.066 / 2.188	23.324 / 30.339
Ročni raketometi	1.081 / 986	13.903 / 17.707
Netrzavni topovi	80 / 92	120 / 319
AP topovi	24 / 24	430 / 431
Tankov	- / 25	- / 45
Oklepnih avtomobilov	- / 5	- / 5
Minometi 60 in 62 mm	-	- / 618

Vir: (Živković 1986, 105-109)

Če je v letu 1969 na 7 pripadnikov TE prišla ena brzostrelka, je z novim nakupom leta 1971 prišla ena brzostrelka na 5 pripadnikov; polavtomatska puška na 13 v letu 1969, v letu 1971 na 5,5 pripadnikov; mitraljezov na četo 7 v letu 1969, v letu 1971 pa 9 kosov na četo; 25 % pripadnikov TE je imelo leta 1969 uniforme, leta 1971 pa 80 % (Poročilo o teritorialnih enotah leta 1971 tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589, 3-4). Nakup oborožitve se je nadaljeval tudi v letih 1972 in 1973, ko je bilo za potrebe partizanskih enot nabavljeno še: 995 pištol, 500 avtomatskih pištol z dušilcem ingram, 1000 polavtomatskih pušk, 14 minometov 82mm, 200 polavtomatskih pušk z daljnogledom, 429 puškomitraljezov M53, 26 netrzavnih topov in 342 ročnih metalcev (ARS, AS 1589, Poročilo o stanju obrambnih priprav štabov in partizanskih enot Teritorialne obrambe za leto 1973 in program dejavnosti v naslednjem obdobju, tehnična enota 205, 6). Odstotek opremljenosti partizanskih enot z nakupom domačega orožja je v letu 1973 znašal 73,34 % medtem ko je odstotek trofejnega orožja še vedno znašal 26,66 % (Živković 1986, 112).

V načrtu modernizacije teritorialnih enot do leta 1975 je bila predvidena nabava takšnih količin orožja, ki bi bistveno izboljšala strukturo oborožitve in zlasti povečala njeno ognjeno moč. Zato se je v naslednjem obdobju nameravalo nabaviti še: 2.700 ostrostrelnih pušk, 5.000 pištol, 7.592 novih avtomatskih pušk, 3.130 polavtomatskih pušk, 4.473 novih puškomitraljezov, da bi imeli v vsakem oddelku po 2, 3.153 ročnih metalcev, 306

netržajnih topov, 102 protiletalska topa 20/1 mm, 33 oddelkov individualnih raket strela-2 (99 kosov), 418 lahkih minometov 82mm, 108–162 lahkih metalcev raket 128mm ter diverzantska sredstva in specialno opremo za enote, ki so odrejene za protidiverzantsko bojevanje. Velik korak je bil narejen tudi na področju opreme in zvez, kjer je bil do tedaj velik zaostanek. Z nabavo radijskih postaj maja 1973. leta je bilo od naročenih radijskih postaj prejeto in tudi naprej v enote poslano 206 kosov RT-1T4, 40 kosov RT-20 in 410 kosov RT-1, s čimer je bila zagotovljena zveza na relaciji: Glavni štab – Vrhovna komanda, poveljstvo 9. armade, RIS, RSNZ, obveščevalne točke, conski štabi, pokrajinski odbori, z vsemi poveljstvi brigad, odredov in bataljonov. Bataljoni so imeli zvezo s 60 % čet, čete pa z 20 % vodov. Z nakupom okrog 6.000 uniform je bilo doseženo, da so bili v letu 1973 vse enote enotne uniforme, kar je bil nedvomno pomemben prispevek k bojni pripravljenosti, pa tudi političnemu stanju v partizanskih enotah. Za prihodnje obdobje (do leta 1975) je bilo naročeno še 252 radijskih postaj RT-1T4, 30 RT-20-T06 in 14 syncal, s čimer se je hotelo zagotoviti zvezo z vsemi četami in z 50 % vodi. Prav tako se je zaradi zagotovitve radioteleprinterske zveza na relaciji: Glavni štab – Vrhovna komanda in Glavni štab – conski štabi naročilo še 9 teleprinterjev in 7 kriptografskih naprav TG-4. Poleg radio teleprinterske opreme se je naročilo še dodatnih 8.000 kompletov uniform, čevljev in raznih drugih artiklov intendantske opreme (Poročilo o stanju obrambnih priprav štabov in partizanskih enot Teritorialne obrambe za leto 1973 in program dejavnosti v naslednjem obdobju, tehnična enota 205, ARS, AS 1589, 6-7).

6. 1. 5. 1 Uniforme TO

Sprva so povsod po Jugoslaviji pripadniki TO nosili običajne vojaške uniforme JLA, toda kasneje je prišlo do nekaterih razlik. Pomembna usmeritev Sveta za narodno obrambo Jugoslavije se je nanašala tudi na izdelavo uniforme in druge osebne opreme za pripadnike Teritorialne obrambe in mladinskih enot, pri čemer je bila dana zahteva po zagotovitvi skupne oznake in nekatere nujne vojaške standarde, upoštevati pa je bilo treba tudi geografske, nacionalne in pokrajinske posebnosti ter razmere, v katerih bodo te enote delovale (Sklepi s seje Sveta za narodno obrambo Jugoslavije z dne 3. julija 1970. leta, ARS, AS 1589, 1-2). Zlasti so bili različno uniformirani mladi prostovoljci v TO. Zanje so ponekod uvedli baretke, v Sloveniji pa, na primer, posebne močeradaste kamuflažne uniforme (Švajncer 1997, 168).

Težko je dokumentirano trditi, kdaj je nastala posebna uniforma Teritorialne obrambe Slovenije. Po reviji Naša obramba, so se pripadniki TO v novi uniformi prvič predstavili javnosti na vaji na Kozjem, ko so ob proslavi (14. septembra 1969 ob 50. obletnici KP in SKOJ, na kateri je bil slavnostni govornik Edvard Kardelj, udeležilo pa se je od 15.000 do 20.000 ljudi, v glavnem mladine) enote Teritorialne obrambe skupaj z JLA izvedle uspelo vojaško vajo – helikopterski desant in obrambo Kozjega. Takrat je bilo pokrivalo pripadnikov TO podobno pokrivalu planinskih enot JLA. Barva uniforme je bila enaka barvi uniform enot JLA, kroj bluže in hlač pa se le malo razlikoval od vojaškega. Oznak činov ni bilo, so pa bile oznake položaja, enako kot pri partizanih. Tako je na primer poveljnik oddelka nosil na levem rokavu nad komolcem rdečo zvezdo, poveljnik voda dve zvezdi, itd. (Pavlin 1969, 1).

Generalmajor Janeza Slapar pravi, da je bilo predvideno, da bi starešine poleg oznake čina nosili tudi tako imenovano položajno oznako (poveljnik voda, čete, starešina poveljstva), vendar se je vsak tovrstni poskus uveljavitve končal le s predlogom. Po mnenju Slaparja je to kazalo na vpliv JLA, ker sama položajnih oznak ni uporabljala in jih ni bila pripravljena priznavati (Slapar 1999, 69).

Po spominu kapetana Vilija Podrekarja, ki je poveljeval slovenskemu podešalonu na paradi zmage 9. maja 1970 v Beogradu, pred parado posebne uniforme še ni bilo. Na generalštabu so želeli, da bi imela teritorialna obramba iz posameznih republik nekaj svojega. Zato so se odločili in že med pripravami na parado pripadnike in pripadnice slovenskega podešalona oblekli v planinske uniforme JLA. Kot se spominja podporočnik Marjan Pišek, so bile uniforme izdelane po meri za vsakega pripadnika slovenskega podešalona posebej. Od udeležencev parade iz drugih republik so naši predstavniki zaradi uniforme slišali več pripomb, češ da se gredo Slovenci spet nekaj posebnega. Po vrnitvi v Maribor so jih ljudje ustavljali na ulici in spraševali, kakšna vojska so in ali so Avstrijci. Na paradi v Beogradu so Slovenci pustili zelo dober vtis, poveljnik Vili Podrekar je bil kar tam iz poročnika izredno povišan v kapetana. Mogoče je ta dobra izkušnja narekovala odločitev, da je planinski videz uniformiranosti pripadnikov slovenske teritorialne obrambe zanje najustreznejši. Vojaki in oficirji enot TO Slovenije so nosili običajne vojaške uniforme iz sivozelene čoje, njihova posebnost so bile planinske kape in planinske pelerine. Enote na Gorenjskem so imele tudi druge dele planinske uniforme JLA. V zveznem zakonu o ljudski obrambi je bilo predpisano, da vsi pripadniki oboroženih sil v Jugoslaviji, torej tudi pripadniki TO, nosijo enotno znamenje pripadnosti oboroženim silam Jugoslavije – rdečo peterokrako zvezdo. Določeno je bilo, da so označbe vojaških činov enotne za JLA in TO.

V vojni naj nosijo pripadniki oboroženih sil, v miru pa pripadniki TO, ki opravljajo dolžnosti starešin, čeprav nimajo čina vojaškega starešine, enotne oznake dolžnosti, ki jih opravljajo.

Zakon je predpisal, da uniforme, označbe činov, označbe dolžnosti in oznake pripadnosti rodovom in službam predpisuje vrhovni poveljnik. S tem je bila odvzeta možnost posebnega nekontroliranega uniformiranja enot teritorialne obrambe v posameznih delih Jugoslavije. Da ne bi bilo kakršnih koli dvoumnosti in nesporazumov, je Zakon o službi v oboroženih silah izrecno določil, da vojaško uniformo, znamenje pripadnosti oboroženim silam in označbe činov oziroma nazivov ureja zvezni zakon. Zakon o službi v oboroženih silah je opredelil, da se za službo v oboroženih silah SFRJ šteje opravljanje vojaških in drugih dolžnosti v JLA in TO. Verjetno je bilo zato več let pripadnikom stalne sestave TO dovoljeno, da lahko nosijo tudi uniformo aktivnih oficirjev JLA s »šapko«. Nosili so jo samo ob posebnih priložnostih. To je po nezanesljivih virih trajalo približno od 1976. do 1985. leta, potem pa je bila ta možnost ukinjena. Pojasnjeno je bilo, da oficirji TO uniform aktivnih oficirjev JLA ne morejo nositi, ker nimajo končanih vojaških akademij. Dejansko pa je šlo za to, da naj tudi uniforma kaže na manjvreden status oficirjev TO, saj so uniformo aktivnih oficirjev lahko nosili, čeprav niso končali vojaške akademije, tudi tisti rezervni oficirji, ki so se aktivirali.

Leta 1975 so v JLA vojaško uniformo iz čoje zamenjali z uniformo iz boljšega blaga, že leto potem so po nekaterih štabih Teritorialne obrambe nosili te nove uniforme, ponekod pa starih uniform niso zamenjali niti še čez deset let.

V Sloveniji so že leta 1989 poskušali priti do nove, kamuflažne uniforme TO. Posebno kamuflažno uniformo so preizkušali v 30. razvojni skupini v Kočevski Reki. Ob koncu 1990 je bila 30. razvojna skupina, kot se je takrat uradno imenovala specialna brigada Moris, že v kamuflažnih uniformah (Švajncer 1997, 169).

6. 2 DRUGA FAZA RAZVOJA TO (1974–1980)

Po sprejetju zvezne ustave 21. februarja 1974, leta je zvezna skupščina 26. aprila istega leta sprejela še tri temeljne zakone s področja ljudske obrambe. Sprejeti so bili Zakon o ljudski obrambi, Zakon o vojaški obveznosti in Zakon o službi v oboroženih silah. Vsi trije zvezni zakoni so predstavljali podlago za nadaljnjo ureditev vprašanj s področja ljudske obrambe v republiških zakonskih ter drugih predpisih (Mrak 1974, 42). Slovenija je v skladu z zvezno ustavo, isto leto sprejela Ustavo SR Slovenije. Dotedanji veljavni zakon

na področju ljudske obrambe (Zakon o splošnem ljudskem odporu iz leta 1971) je moral biti usklajen z ustavo SRS. Skupščina SRS je drugi zakon s področja ljudske obrambe sprejela 11. oktobra leta 1976 (Uradni list SRS št. 23/76), s katerim je bila celovito urejeno področje ljudske obrambe v republiki. Zakon je potrdil tudi do takrat preoblikovane štabe Teritorialne obrambe ter ustanavljanje novih enot. V 79. členu tega zakona je bilo podrobno opredeljeno, da obseg in sestavo TO določa Predsedstvo SRS na predlog poveljnika TO Slovenije. Poveljnik TO je bil odgovoren Predsedstvu SRS za uresničevanje nalog TO, ki so bile določene z obrambnim načrtom SR Slovenije, njihovo organiziranje in pripravljenost. Za bojno pripravljenost in uporabo enot je bil poveljnik TO odgovoren izključno vrhovnemu poveljniku oboroženih sil. Celoten proces sta pokrivala pravzaprav dva zakona, in sicer Zakon o ljudski obrambi in Zakon o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah. Velika novost in posebnost za jugoslovanski prostor je bila ustanovitev Narodne zaščite (NZ) v Sloveniji. NZ je bila opredeljena kot instrument takratnih organizacij združenega dela in krajevnih skupnosti za njihovo zaščito, katere naloga se je neprestano dograjevala⁵. Glede nadaljnjega razvoja TO je bilo v tem obdobju organiziranih veliko posvetov, simpozijev ter različnih zborovanj. Najpomembnejši med njimi je bil blejski posvet iz leta 1974, ki je bil vezan na reorganizacijo in izdelavo srednjeročnega načrta razvoja TO. Na posvetu je bil med drugim sprejet sklep, v katerim je bilo zapisano: «*TO ni potrebno kvantitativno povečevati, ampak je potrebno njene enote organizacijsko učvrstiti, boljše oborožiti in usposobiti za morebitni boj. Enote je potrebno razdeliti na manevrske (brigade), ki bodo formacijsko in organizacijsko podobne brigadam operativne vojske, in prostorske enote, ki bodo takšne velikosti in formacije, kot je to v skladu s potrebami in pogojem okolja, v katerem delujejo. Moderno oborožitev uvajati predvsem v manevrske enote, kot je to določeno z načrtom razvoja*» (Živković 1986, 69).

Generalštab je v tem obdobju pripravil dva dokumenta, ki sta opredeljevala vrste in naloge enot TO. V dokumentu Strategija oboroženega boja, ki so ga pripravili za podpis vrhovnemu poveljniku oboroženih sil, vendar ga je sekretar general Nikola Ljubičić zadrževal, je bila TO opredeljena kot oblika organiziranosti, ne samo kot vojaška formacija, v kateri se tudi v najtežjih razmerah neposredno in množično vključi v neposredni boj vse sposobno prebivalstvo, je mobilizator ljudstva in zagotavlja množičnost oboroženega boja v prostoru. General Nikola Ljubičić in še nekaj generalov je menilo, da

⁵Prvič je NZ opredeljena v Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o notranjih zadevah, Uradni list SRS, št. 23-1058/76 z dne 11. oktober 1976; glej tudi: Pravilnik o oznakah in ravnanju z orožjem v NZ, Uradni list SRS, št. 27-1189/76 z dne 25. november 1976. Drugič je NZ opredeljena v Zakonu o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, Uradni list SRS, št. 35-1575/82 z dne 11. oktober 1982.

morajo biti v dokumentu opredeljene tudi naloge za JLA in TO, če bi prišlo do morebitnega poslabšanja situacije znotraj države. Poleg tega je imel še zadržke glede definicije vloge TO in njenega položaja izven JLA, kakor tudi glede pristojnosti republik za TO. Pri pisanju dokumenta so sodelovali tedanji načelnik Generalštaba general Stane Potočar in njegov namestnik, načelnik I. uprave general Ilija Radaković ter drugi. V dokumentu je bilo tudi zapisano, da TO sodeluje z JLA, zlasti na pomožnih smereh, na okupiranem ozemlju in v lastnem zaledju. Organizirana je lahko v posebnih razmerah, in sicer za manevrske enote in enote za nadzor in zaščito ozemlja. Posamezne enote se lahko po odločitvi vrhovnega poveljnika vključijo v sestavo JLA in obratno. Kadar bi bila bojno angažirana ljudska milica, je ta delovala v okviru TO. Štabi za TO so izvršni organi republik, pokrajin in občin za TO, republiški štab je bil hkrati izvršni organ vrhovnega poveljnika pri uporabi enot v miru in vojni. Ko je vrhovnega poveljnika po nekaj mesecih zanimalo, kaj je s tem dokumentom, mu ga je minister po nekaj mesecih poslal v podpis. Leta 1977 je Predsedstvo SFRJ sprejelo drugi dokument, imenovan Specialna vojna proti SFRJ. Pri izdelavi so bili angažirani zlasti obveščevalna, varnostna uprava in I. operativna uprava Generalštaba. To je bil rezultat analize in dotedanjih spoznanj specialne vojne, akcije Raduša in načrt Papuk, ki je predstavljal načrt ukrepov protidiverzantske aktivnosti. Tu so prvič v uradnem doktrinarnem dokumentu opredeljeni kriteriji o notranjem sovražniku in njegova klasifikacija. Prvič so bile definirane tudi naloge oboroženih sil, predvsem za lastno zaščito kot objekt napada za delovanje ob infiltraciji sovražnika. Nosilci nalog so bile oborožene sile v celoti, štabi, enote TO pa še posebno.

6. 2. 1 VODENJE IN POVELJEVANJE

V druge razvojnem obdobju sta na področje vodenja in poveljevanja vplivali dve reorganizaciji. Prva se je zgodila 23. aprila 1975, ko štabi za TO prevzamejo pristojnosti in odgovornost za oboroženi del, področje civilne obrambe pa preide v pristojnost upravne strukture. Glavni štab za SLO se preimenuje v Republiški štab za Teritorialno obrambo (RŠTO). Republiški štab za TO je vodil in poveljeval štabom, enotam in zavodom TO na območju republike. Njegove konkretne naloge so bile: določanje mobilizacijskega razvoja, opremljanje TO v skladu z načrtom oboroženih sil SFRJ, izdelava načrtov uporabe TO, skrb za mobilizacijsko in bojno pripravljenost TO, načrtovanje in usmerjanje v idejnopolitično in vojaško-strokovno usposabljanje pripadnikov ter štabov enot in zavodov TO, urejanje organizacijo in vodenje organov varnosti in družbene samozaščite znotraj TO,

opravljanje vojaško-strokovnih zadeve za slovensko predsedstvo, za Komite za SLO in DS v socialistični republiki, sodelovanje z republiškim sekretariatom za ljudsko obrambo in sekretariatom za notranje zadeve itd. Conski štabi so se preimenovali v Pokrajinske štabe Teritorialne obrambe (PŠTO). Pokrajinski štab za TO je vodil obrambne priprave in varnostne priprave na območju pokrajine, ki so se nanašale na organizacijo in razvoj enot TO. Pri tem je skrbel za mobilizacijski razvoj štabov, enot in zavodov, ki jih je ustanovila pokrajina, dajal mnenja k predlogu mobilizacijskega razvoja občine, izdeloval načrte uporabe TO, proučeval možnost delovanja enot TO ter oblike in taktiko njihovega boja v različnih razmerah, skrbel je za idejnopolitično in vojaško-strokovno pripravljane in usposabljanje pripadnikov ter enot TO, sodeloval je pri oblikovanju predlogov za ustanovitev enot in zavodov TO v občinah, ki so bile na območju pokrajine, usklajeval je načrte uporabe enot TO s pristojnimi poveljstvi JLA in organi za notranje zadeve, urejal in predlagal kadrovske zadeve za TO, skrbel za izvajanje varnostnih in družbeno samozaščitnih ukrepov itd. Poveljstva partizanskih enot pa so se preimenovala v občinske štabe Teritorialne obrambe (OŠTO), ki so se v skladu z Zakonom o ljudski obrambi formirali v vseh občinah. Občinski štab za TO je vodil enote in zavode TO na območju občine, če zanje ni bil pristojen višji štab za TO. Poveljnik štaba je bil za svoje delo, bojno pripravljenost in vodenje enot, zavodov odgovoren višjemu štabu in občinski skupščini, njenemu svetu za SLO in DS, občinskemu komiteju za SLO in DS in izvršnemu svetu občinske skupščine v skladu z njihovimi pristojnostmi. Naloge občinskega štaba so bile predvsem, da: predlaga mobilizacijski razvoj enot in zavodov TO, ki jih ustanovijo občine, OZD, KS ter skrbi za njihovo mobilizacijsko in bojno pripravljenost; izdeluje načrte za uporabo TO; proučuje možnosti za delovanje enot TO ter oblike, način, taktiko bojnega delovanja v različnih razmerah; predlaga in ureja kadrovske zadeve za svoj del TO; organizira in vodi usposabljanje pripadnikov in svojih enot TO; usklajuje delovanje, uporabo TO s pristojnimi poveljstvi JLA; odgovoren je za strokovno usposabljanje jeder narodne zaščite v OZD-ih, KS na območju občine, da se lahko vključijo tudi v SLO, če pride do invazije. Ustanovili so tudi štabe za Teritorialno obrambo krajevnih skupnosti (zakon ni predpisal obveznega oblikovanja štaba v vsaki krajevni skupnosti, dopustil je možnost, da več KS oblikuje skupni štab za TO) in štabe za Teritorialno obrambo v organizacijah združenega dela (obvezni le v organizacijah, če je bilo tako določeno z obrambnim načrtom občine ali širše družbenopolitične skupnosti). Štabi so postali strokovni vojaški organi za vodenje oboroženega boja na območju republike, pokrajine, občine in krajevne skupnosti. Enote so se začele oblikovati v manevrski komponenti

brigade in prostorski komponenti od oddelka do odreda, ki je bila formirana po strogo teritorialnem in proizvodnem načelu (Medved in drugi 2008). Po izvršenem prilagajanju operativnim in drugim potrebam, ki so izhajale iz obrambnih načrtov, je bila sprejeta naslednja oblika organiziranosti Teritorialne obrambe v SR Sloveniji: republiški štab TO in 6 pokrajinskih štabov TO s prištavnimi enotami, 60 občinskih štabov TO in štab mesta Ljubljane.

Na izpolnitev srednjeročnega načrta pa je zelo vplivala druga reorganizacija, ki je bila izpeljana na osnovi sklepa Predsedstva SR Slovenije, sprejetega 6. decembra 1979. Sklep je določal, da se v primeru vojne razdeli ozemlje SR Slovenije s tedaj predvidenih 6 na 12 pokrajin in mesto Ljubljana. Tej vojno-politični razdelitvi se je prilagodila tudi teritorialna obramba. S tem se je v celoti prilagodila teritorialni organiziranosti družbenopolitičnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij. Republiški štab za Teritorialno obrambo SR Slovenije na čelu s tedanjim poveljnikom TO Slovenije generalmajorjem Brankom Jerkičem in načelnikom štaba generalmajorjem Ladom Kocijanom je na podlagi sklepa in v skladu s 67. členom Zakona o ljudski obrambi izdal na podlagi 94. člena istega zakona odredbo o ustanovitvi naslednjih pokrajinskih štabov za Teritorialno obrambo:

- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO DOLENJSKE po formaciji stalne sestave II. variante s sedežem v Novem mestu, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Novo mesto, Črnomelj, Metlika in Trebnje. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6185 Novo mesto;

- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO GORENJSKE po formaciji stalne sestave I. variante s sedežem v Kranju, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Kranj, Jesenice, Radovljica, Škofja Loka in Tržič. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6120 Kranj;

- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO KOROŠKE po formaciji stalne sestave III. variante s sedežem v Slovenj Gradcu, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Slovenj Gradec, Dravograd, Ravne na Koroškem in Radlje ob Dravi. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6159 Slovenj Gradec,

- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO LJUBLJANSKE POKRAJINE po formaciji stalne sestave I. variante s sedežem v Ljubljani, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Domžale, Grosuplje, Kamnik, Kočevje, Litija, Logatec, Ribnica in Vrhnika. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6130 Ljubljana;

- MESTNI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO LJUBLJANE po formaciji stalne sestave I. variante s sedežem v občini Center, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Bežigrad, Center, Moste Polje, Vič Rudnik in Šiška. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6131 Ljubljana;
- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO NOTRANJSKE po formaciji stalne sestave III. variante s sedežem v Postojni, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Postojne, Cerknica in Ilirska Bistrica. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6115 Postojna;
- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO POMURJA po formaciji stalne sestave II. variante s sedežem v Murski Soboti, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Murska Sobota, Gornja Radgona, Lendava in Ljutomer. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6180 Murska Sobota;
- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO POSAVJE po formaciji stalne sestave III. variante s sedežem v Brežicah, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Brežice, Krško in Sevnica. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6164 Brežice;
- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO JUŽNOPRIMORSKE po formaciji stalne sestave II. variante s sedežem v Kopru, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Koper, Izola, Piran in Sežana. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6110 Koper;
- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO SEVERNOPRIMORSKE po formaciji stalne sestave I. variante s sedežem v Novi Gorici, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Nova Gorica, Ajdovščina, Idrija in Tolmin. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6105 Nova Gorica;
- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO VZHODNOŠTAJERSKE po formaciji stalne sestave I. variante s sedežem v Mariboru, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Maribor, Lenart, Ormož, Ptuj in Slovenska Bistrica. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6170 Maribor;
- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO ZAHODNOŠTAJERSKE po formaciji stalne sestave I. variante s sedežem v Celju, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi občin Celje, Laško, Mozirje, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah, Velenje in Žalec. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6150 Celje in
- POKRAJINSKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO ZASAVJE po formaciji stalne sestave III. variante s sedežem v Trbovljah, ki vodi in poveljuje teritorialni obrambi

občin Trbovlje, Hrastnik in Zagorje ob Savi. Za konspirativno poslovanje uporablja naslov: TO 6168 Trbovlje.

Z ustanovitvijo 12 pokrajin in mesta Ljubljane so dotedanji pokrajinski štabi za Teritorialno obrambo prenehali delovati in so morali v roku treh mesecev novoustanovljenim pokrajinskim in mestnemu štabu prenesti vse naloge in opravila, dele mobilizacijskega, vojnega, finančnega in drugih načrtov območja ter jih seznaniti s pristojnostmi v vodenju in poveljevanju. Poveljniki teritorialne obrambe oziroma poveljniki teritorialne obrambe mesta so bili pristojni za vodenje in poveljevanje vsem štabom, enotam in zavodom teritorialne obrambe na območju pokrajine oziroma mesta, v primeru sovražnikove začasne zasedbe ozemlja pa tudi enotam JLA. Za organiziranje in pripravljajanje štabov, enot in zavodov Teritorialne obrambe je bil poveljnik Teritorialne obrambe pokrajine oziroma mesta odgovoren poveljniku Teritorialne obrambe Slovenije, pokrajinskemu odboru oziroma skupščini mesta Ljubljane in pokrajinskemu oziroma mestnemu komiteju za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, za bojno pripravljenost in uporabo enot pa poveljniku Teritorialne obrambe Slovenije. Pokrajinski in mestni štabi za Teritorialno obrambo so se za opravljanje nalog iz svoje pristojnosti financirali iz sredstev, ki so jih združevale občinske skupščine na območju pokrajine. Pokrajinski oziroma mestni štabi so začeli delovati 1. januarja 1980 leta (Odredba poveljnika Teritorialne obrambe o ustanovitvi pokrajinskih in mestnega štaba št. SZ 61/163-79, tehnična enota 1440, ARS, AS 1589, 25. 12. 1979, 5).

6. 2. 2 FORMIRANJE MANEVRSKIH IN PROSTORSKIH ENOT

Enote teritorialne obrambe so bile razdeljene na dve osnovni komponenti, in sicer na: združene taktične enote in druge velike sestave, ki so tvorile manevrske enote in na taktične enote, ki so tvorile prostorske enote.

6. 2. 2. 1 Manevrske enote TO

Manevrske enote so predstavljale t. i. udarni del in glavno manevrsko silo TO, katere osnovni namen je bil izvajanje širših ofenzivnih delovanj. To so bile večje formacijske sestave, ki so bile po ognjeni moči, opremljenosti, gibljivosti in bojni sposobnosti sposobne samostojno ali v sodelovanju z ostalimi enotami TO in operativno armado izvajati različna bojna delovanja večjega obsega na večjem območju v vseh vojnih pogojih. Manevrska enota je svoje predvidene naloge izvajala:

- na fronti, kjer je bilo njeno delovanje različno. Načelno naj bi se aktivirala za izvajanje bojnih delovanj na težje prehodnih in pomožnih smereh; pri obrambi mest in naseljenega ozemlja; pri zaprtju medprostora bojne razporeditve operativnih enot; predvsem po raketnih in topniških položajih; drugih ešalonih in rezervah, poveljniških mest in centrih zvez; enotah za elektronsko delovanje, zalednih ustanovah in drugih objektih v globini sovražnikove razporeditve; za obrambo pomembnih javnih, proizvodnih objektov; zavarovanje evakuacije in za zaščito pomembnih kulturnih in drugih dobrin (Živković 1985, 194);
- na začasno zasedenem ozemlju, kjer bi TO skupaj z JLA ali samostojno izvaja namenska bojna delovanja. S svojimi neprekinjenimi in predvsem ofenzivnimi bojnimi delovanji na začasno zasedenem ozemlju bi: agresorju poskušala prizadeti kar se da velike človeške izgube in izgube v materialnih sredstvih, neprekinjeno motenje agresorja in oteževanje njegovega manevra in gibanja, rušenje njegovega sistema oskrbovanja, vodenja in poveljevanja, preprečevala vse poskuse vzpostavitve okupatorske oblasti, okupacijskega sistema, vojne organizacije, politične organizacije in sodelovanja z okupatorjem; zaščitila prebivalstvo pred represalijami in ropanjem; onemogočala uničevanje materialnih, kulturnih in ostalih dobrin; preprečevala agresorju, da izkorišča proizvodne kapacitete in naravna bogastva; ustvarjala ugodne pogoje za kontinuirano delovanje oblasti, družbenopolitičnih organizacij in delovanje družbenopolitičnega sistema. Da bi TO kar se da uspešno izvajale te naloge na začasno zasedenem ozemlju, naj bi svoja bojna delovanja usmerila na osnovne objekte, kot so: komunikacije in sredstva na njih, letališča in ostali zračni objekti in instalacije, območja baziranja pomorskih sil in njihova infrastruktura, položaje raketnih in topniških sil, oskrbovalne kolone, enote na počitku, poveljniška mesta, centri zvez, sile za elektronsko delovanje, skladišča streliva, goriva in drugega bojnega materiala (Živković 1985, 194);
- v lastnem zaledju bi TO s svojimi silami izvajala naslednje naloge: bojno kontrolo ozemlja in zaščito vitalnih objektov, kulturnih dobrin, cestnega, železniškega, pomorskega, rečnega in zračnega prometa; zavarovanje delovanja organov oblasti in vodstev ter DPO; vodila boj proti terorističnim, diverzantskim in drugim sovražnim silam; organizira boj proti zračnim, pomorskim desantom agresorja; organizira protizračno obrambo pomembnih vojnih in proizvodnih objektov; sodelovala v pripravi in urejanju ozemlja za izvajanje oboroženega boja; s policijskimi in ostalimi

silami sodelovala pri vzdrževanju javnega reda in miru in preprečevala morebitne poskuse rušenja sistema SLO in DS (Živković1985, 193).

Te enote naj bi bile nezamenljiv del TO v partizanski obliki oboroženega boja. Predstavljale so močno zaslombo za varnost ozemlja in za uspešen boj proti zračnim desantom. Manevrške enote v Sloveniji so bile oblikovane v 18 brigadah, poimenovane po narodnih herojih, pisateljih, pesnikih in so nadaljevale tradicijo partizanskih brigad iz NOB. Te so se začele ustanavljati že v letu 1973, ko so bile v Ljubljani formirane prve tri brigade, pa vse do leta 1980, ko je bila na območju Vzhodnoštajerske pokrajine ustanovljena zadnja brigada.

Tako so bile ustanovljene na območju mesta Ljubljane 1. brigada Teritorialne obrambe Miro Perc-Maks; 2. brigada Teritorialne obrambe Franc Ravbar-Vitez in 3. brigada Teritorialne obrambe Lado Mavsar -Ronko. Na območju ljubljanske pokrajine je bila še 34. brigada Teritorialne obrambe Matije Blejc -Plamen; na območju severne in južne Primorske so bile 11. brigada Teritorialne obrambe, ki je nadaljevala tradicijo 17. brigade Simon Gregorčič, 12. brigada Teritorialne obrambe, ki je nadaljevala tradicijo 16. brigade Janko Premrl-Vojko in 13. brigada Teritorialne obrambe Pinko Tomažič;

Na območju Gorenjske sta bili 21. brigada Teritorialne obrambe Lojze Kebe-Štefan in 22. brigada Teritorialne obrambe Stane Žagar; na območju Dolenjske sta bili brigadi 51. brigada Teritorialne obrambe Jože Kovačič in 52. brigada Teritorialne obrambe Milan Majcen; na območju zahodne in vzhodne Štajerske so bile 31. brigada Teritorialne obrambe Franjo Vrunč-Buzdo, 32. brigada Teritorialne obrambe Karel Destovnik-Kajuh in 33. brigada Teritorialne obrambe Alojz Hohkravt, 41. brigada Teritorialne obrambe Ivan Kovačič-Efenko, 42. brigada Teritorialne obrambe Milka Kerin; 43. brigada Teritorialne obrambe Štefan Kovač in 44. brigada Teritorialne obrambe. Brigada TO je v organizacijskem smislu v svoji strukturi imela štab s prištavnimi enotami (izvidniški vod, vod za zveze, vod vojaške policije, zaledni vod in oddelek ABKO), četo za ognjeno podporo (vod netrzajnih topov, raketni protioklepni vod 9K11 in vod lahkih raketometov 128 mm), tri pehotne bataljone, inženirsko četo z dvema vodoma in lahki topniško-raketni vod protizračne obrambe (Hrašovec 1985). Formiranje brigad je v praksi bilo povezano z eno ali več občin. Tako je na Primorskem 11. brigada imela dva bataljona v občini Tolmin, tretji pa se nahajal v Novi Gorici, 12. brigada je imela dva bataljona v Novi Gorici in enega v Ajdovščini, 13. brigada pa po en bataljon v Kopru, Izoli in Piranu (Korče 2007).

Kot posebna brigada teritorialne obrambe, ki je nadaljevala tradicijo 14. slovenske štabne brigade, je bila Zaščitna brigada Teritorialne obrambe, katere osnovni namen je bil, da v

oboroženem boju samostojno in v sodelovanju z enotami organov za notranje zadeve, enotami milice, narodno zaščito ter drugimi enotami TO in JLA izvaja zavarovanje vojaškega in političnega vodstva SR Slovenije na vojnih lokacijah in v premiku.

6. 2. 2. 1. 1 Zaščitna brigada TO

Brigada je imela svoje korenine v zaščitni enoti vojaško-političnega vodstva NOV in PO Slovenije, ustanovljene pa je bila 25. maja 1942 na Polici pri Grosupljem. Sedež enote je bil sprva v Gotenici (Mikulič 2005, 38), kasneje pa je bil konec sedemdesetih let preseljen v objekt na Primožih, kjer se je nahajalo poveljstvo in delavnica. Enota je na začetku svojega obstoja leta 1968 delovala v okviru vojne enote 4195-3 imenovane Bor (Lapanja 2007)⁶. Enota Bor je bila hierarhično podrejena Glavnemu štabu za SLO, dejansko pa je enoto ves čas vodil in zanjo skrbel Ivan Maček-Matija (Lapanja 2007). Da bi zagotovili potrebne pogoje za delo republiškega vodstva v zaostrenih pogojih neposredne vojne nevarnosti in vojne, je tedanje politično vodstvo ustanovilo sistem Bor. Ta je zajemal (Komisija za SLO in DS, tehnična enota 440, popisna enota 3624-3654, ARS, AS 1589, 5): določeno teritorialno območje z instaliranimi objekti in napravami v njegovi globini, ki so se nahajali pod posebnim režimom varovanja. Za varovanje je skrbel posebna dislocirana enota IX. armade, postaja lokalne milice in področni podcenter SDV RSNZ z vojno organizacijo in sistematizacijo enote za zaledno zagotovitev potreb osrednjega vodstva baze s potrebnim številom obveznikom za njeno funkcioniranje po namenu in zagotavljanju zvez; neposredno in globinsko zavarovanje v vojnih razmerah in programiranje, nadaljnjo izgradnjo in vzdrževanje objektov v okviru sredstev, ki jih je zagotavljala republika preko proračuna Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo. Naloga zaščitne enote je bila prevzeti od enot RSNZ na prvi vojni lokaciji (fizično) zavarovanje republiškega vodstva ter skrbeti za stalno zavarovanje v pogojih premikov in delovanje vodstva (Komisija za SLO in DS, tehnična enota 440, popisna enota 3624-3654, ARS, AS 1589, 6). Načrti premikov republiških organov in organizacij na vojno lokacijo so bili zasnovani tako, da se na prvo oziroma osnovno lokacijo premaknejo vsi republiški organi in organizacije skupaj. Osnovne vojne lokacije za katere so bili izdelani načrti, so bile Podlipoglav, Polhov Gradec in Rakitna. Na levem bregu Save ni bila predvidena nobena osnovna vojna lokacija. V primeru odločitve, da se tako lokacijo pripravi, pa se je

⁶ Vojna enota 4195-3 imenovana Bor je imela svoj naslov na Povšetovi 19 v Ljubljani, na katerega so prihajali dokumenti oz. pošta. V registru tedanjih vojnih enot ta vojna enota ni obstajala.

predlagalo območje Moravč kot četrte vojne lokacije. Z vsake osnovne lokacije je bil predviden premik vseh republiških organov in organizacij skupaj ali po delih na rezervne vojne lokacije. Te so bile Ljubno, Kočevska, Cerčno in Jelovica. Za te vojne lokacije so bili usklajeni načrti Odreda za oskrbo (prevozi, nastanitev, preskrba in zdravstveno varstvo), Zaščitne enote milice (neposredno zavarovanje), Odreda za zveze (radijske in druge zveze) ter zaščitne enote TO (globinsko zavarovanje vojnih lokacij). Odred za oskrbo je lahko glede na svojo popolnjenost in opremljenost zagotavljal istočasno prevoze, nastanitev, preskrbo in zdravstveno varstvo na dveh osnovnih in več rezervnih lokacijah. Oskrba s hrano in gorivom pa je bila zagotovljena le na eni vojni lokaciji. To je bila lokacija na Kočevskem, ki je predvidevala oskrbo za 2.500 ljudi in za 90 dni vojne. Predvideno je bilo, da je v SR Sloveniji 561 oseb (predvojni komunisti in revolucionarji, člani CK KPS in KPJ do leta 1952, poveljniški kader višjih enot NOV in POS, narodni heroji in člani Sveta federacije in republike), za katere bi morali zagotoviti premik oz. evakuacijo na vojno lokacijo. Možnost začasne evakuacije se je predvidevala še za nekatere kategorije občanov, ki so bili sicer na manj izpostavljenih položajih med NOB in po njej, opravljali pa so zelo občutljive naloge (vidnejši borci VOS OF, VDV in OZNE, tožilci, nekateri republiški sekretarji), in za nekatere vidnejše kulturne in javne delavce ter člane SAZU. Po približni oceni je bilo takih oseb 300. Odprto vprašanje evakuacije so bili najbližji družinski člani, ker bi se s tem število skoraj podvojilo. Predlog je bil, da se za najozje družinske članke šteje moža in ženo. Tukaj pa so bili še ožji družinski člani republiških funkcionarjev, ki so bili po obrambnem načrtu razporejeni v vodstvo republiških organov in organizacij (člani Predsedstva SR Slovenije in CK ZK Slovenije in drugi). Tu je šlo za nadaljnjih 100 do 300 oseb. Premik, oskrbo in nastanitev določenih osebnosti bi opravili republiški, pokrajinski in občinski organi, in sicer tako, da bi organi republike zagotovili evakuacijo in vse ostalo za približno 104 oz. 200 oseb (brez. ali z družinskimi člani). Tu so mišljeni predvsem člani Sveta federacije in Sveta republike (pretežno živeči v Ljubljani in bližnji okolici). Ta skupina bi se evakuirala na območje ob Kolpi in bi bila nastanjeni po vaseh v okolici Starega trga. Za vse druge osebe, ki bi bile določene za evakuacijo v primeru vojne, pa bi poskrbele pokrajine in občine po medsebojnem dogovoru. Posamezne pokrajine bi po domicilnem načelu opravile evakuacijo naslednjega števila oseb: Ljubljana mesto – 202 osebi, Ljubljana okolica – 21 oseb, Gorenjska – 22 oseb, Dolenjska – 12 oseb, Koroška – 4 osebe, Notranjska – 2 osebi, vzh. Štajerska – 21 oseb, zah. Štajerska – 21 oseb, j. Primorska – 43 oseb, s. Primorska – 28 oseb, Pomurje – 4 osebe, Posavje – 5 oseb, Zasavje – 16 oseb in v drugih republikah je

bilo še 56 oseb. Vse osebe, ki bi se organizirano evakuirale, bi oskrbeli s pištolo za osebno zaščito, taborniško opremo (spalne vreče), najnujnejšo osebno opremo, eventualno tranzistor in podobno. Za prehrano, nastanitev, kulturno življenje, zavarovanje in drugo pa bi poskrbeli organizatorji evakuacij (Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1437, ARS, AS 1589, 1-4).

Zaščitna enota je bila na začetku svojega obstoja velikosti voda, v katerega so bili razporejeni le najbolj zanesljivi občani, večinoma iz Kočevske Reke (Mikulič 2005, 36). Mirnodobna stalna sestava brigade je štela 11 delavcev (po formaciji 12), s katerimi so pokrivali večji del dela. Brigada je bila po formaciji sestavljena iz poveljstva brigade, prištabnih enot in pehotnih bataljonov. Zaradi namembnosti nalog, ki jih je imela, pa vseh situacij ni mogla reševati samo s pehotnimi enotami, zato so bili v njeni sestavi zastopani še ostali rodovi (inženirski, tankovski, protiletalski, atomsko-biološko-kemijski (ABKO) in rod zvez). Vse to je povečalo njeno ognjeno moč in po navedbah tedanjega poveljnika enote Milana Zabukovca-Miloša je bila brigada po svoji strukturi lahko celo zametek divizije. Brigada je bila tako sestavljena iz poveljstva, prištabnih enot, štirih pehotnih bataljonov, inženirske čete, čete za zveze, tankovske čete, ABKO čete, logistične čete in voda protizračne obrambe. Vsega skupaj je bilo 2500 ljudi. Takšna formacija enote je bila vse do leta 1985. Po letu 1985 je sledila reorganizacija in brigada se zmanjša na 1566 ljudi (Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1473, ARS, AS 1589, 4). Brigada se je popolnjevala z najboljšimi in posebej preverjenim kadrom. Ves čas nastajanja je imela enota prioriteto pri popolnjevanju z vojaškimi obvezniki, starešinami in z MTS iz popisa. Kriteriji za razporeditev v enoto so bili glede na ostale enote TO in JLA strožji, zlasti glede moralnopolitičnih kvalitet pripadnikov, strokovne vojaške usposobljenosti in starostne strukture. Še posebej je bil ta kriterij upoštevan pri kadrovanju starešinskega kadra, saj je bila velika pozornost namenjena moralnopolitičnim kvaliteta in družbenim aktivnostim, kot pogoj za imenovanje starešine na posamezno dolžnost pa je bila vojaška evidenčna specialna usposobljenost (VES), ki so jo dosledno upoštevali (Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1445, ARS, AS 1589, 4-6). Popolnjevanje s kadrom je potekalo iz 12 občin. Iz petih ljubljanskih (Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Center, Ljubljana Moste Polje, Ljubljana Šiška in Ljubljana Vič-Rudnik) ter Domžal, Grosuplja, Kamnika, Kočevja, Kranja, Litije in Ribnice.

Usposabljanje se je izvajalo v skladu s srednjeročnimi načrti enot teritorialne obrambe, ki so se pripravili za obdobje petih let, pri čemer je bilo enoti doseči cilj, ki bi bil po vseh kriterijih ocenjevanja vsaj za stopnjo boljši od ostalih brigad TO. V petletnem ciklusu se je

izvajalo temeljno usposabljanje in najmanj ena mobilizacijska vaja. Temeljno usposabljanje za vse bataljone se je izvajalo v Svetlem Potoku pri Kočevju. Glede na raznolikost enot v brigadi je bila temu ustrezno prilagojena tudi vzgoja njenih pripadnikov. Vzgoja se je na začetku izvajala z lastnimi rezervnimi starešinami, da bi kasneje bil ustanovljen aktiv predavateljev, sestavljen iz borcev zaščitne enote, vodstev družbenopolitičnih organizacij v občinah, ki so sestavljali enoto, ter iz republiških vodstev družbenopolitičnih skupnosti. Sodelovanje z JLA je bilo prisotno pri usposabljanju starešinskega kadra in določenih specialnosti, enota pa je ves čas sodelovala tudi z RSNZ (Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1445, ARS, AS 1589, 2).

Zaradi precejšnjih kadrovske sprememb, ki so bile povezane z modernizacijo in povečanjem enote, se je posebna pozornost namenjala vodenju in poveljevanju oz. sposobnosti štaba in stalne sestave, da lahko v najkrajšem času uveljavi vojni sistem vodenja in poveljevanja. Tako so bile v letu 1980 in 1981 izvedene vaje, s katerimi se je po predhodni reorganizaciji utrdilo delovanje štaba brigade in poveljstev bataljonov. Enote pa so izvajale usposabljanje tudi v razmerah začasno zasedenega območja (ZZO) ter na območju verjetne uporabe enot. Poleg samostojnih vaj so se izvajale raznovrstne vaje v sodelovanju z JLA, milico in DPS, ki so se zaključevale s streljanjem z osebnim in skupnim orožjem. Vzgojo in pouk enot so si ogledali tudi organi glavne inšpekcije Zveznega sekretariata za narodno obrambo (ZSNO), Republiškega štaba za teritorialno obrambo (RŠTO), najvišji predstavniki političnega vodstva SRS in predstavniki JLA – IX. armade ter Edvard Kardelj-Krištof⁷. Brigada je bila v letih 1976 in 1978 proglašena za najboljšo enoto v SR Sloveniji, v letu 1982 pa je prejela od zveznega sekretarja za ljudsko obrambo kot najbolj ocenjena enota v TO veliko plaketo oboroženih sil SFRJ. Tega leta je bilo enoti dodeljeno tudi odlikovanje red za vojne zasluge z veliko zvezdo (Komisija za SLO in DS, tehnična enota 1445, ARS, AS 1589, 1).

6. 2. 2. 1. 2 Divizije TO

Poskus ustanovitve večjih manevrskih enot – divizij, zasledimo v obdobju pred drugo reorganizacijo TO (leta 1979), ko so se z novo teritorialno razdelitvijo SR Slovenije na 13 pokrajin občutno zmanjšala operativna območja pokrajinskih štabov TO. Ta poskus se je začel že leta 1978, ko je bila izvedena vodstveno-poveljniško-štabna vojaška vaja Plamen 77. Na njej naj bi se preverilo delovanje vojskovališča na temo agresije z Zahoda z

⁷ Predsedstvo SFRJ je 29. maja 1982 poimenovalo zaščitno brigado TO po Edvardu Kardelju-Krištofu.

omejenim ciljem. Vajo je pripravil in organiziral Generalštab JLA, na njej pa so sodelovali 5. in 9. armadno območje, vojno letalstvo, TO Slovenije in Hrvaške ter civilne strukture na širšem območju delovanja. Predpostavka je bila grajena na globokem prodoru sil »modrega« – Italije, podprtega s silami NATO (Ljubljana je bil v obkolitvi, desant v okolici Zagreba s ciljem presekanja sil branilca). Napadalec naj bi dosegel črto Virovitica–Karlobag. Ta vodstvena poveljniškoštabna vaja je bila izvedena pod strogimi varnostnimi ukrepi z razmestitvijo vseh sodelujočih ter posredniškega in sodniškega aparata v vojašnici v Zagrebu. Vaja je potekala pet dni, vodil jo je načelnik Generalštaba JLA generalpolkovnik Stane Potočar-Lazar. Pokrajinski štab za Gorenjsko kot podrejeno poveljstvo je na vaji igral vlogo 9. korpusa TO. V sestavi korpusa TO so bile brigade TO Gorenjske in Primorske pokrajine ter partizanske brigade JLA. Brigade so bile oblikovane v divizije, podobno kot je bila organizacija 9. korpusa v času NOB na prostoru zahodne Slovenije. To je bil preizkus oblikovanja močnih, udarnih in gibljivih sestavov TO, katerim se na začasno zasedenem ozemlju podredijo partizanske enote JLA. Ker so bila območja za delovanje večjih združeno-taktičnih sestavov z novo teritorialno razdelitvijo premajhna (brigade TO so že organizacijsko in mobilizacijsko predstavljale medpokrajinske enote), je bilo treba opredeliti, katere enote TO bodo neposredno podrejene občinskim in pokrajinskim štabom oziroma RŠTO. RŠTO je predlagal, da odredi TO ostanejo v pristojnosti vodenja in poveljevanja pokrajinskih štabov, za poveljevanje z brigadami TO pa naj se ustanovijo poveljstva divizij TO. Ustanovitev poveljstev divizij se je predlagala predvsem kot oblika organizacijskega združevanja brigad zaradi lažjega vodenja in poveljevanja na določenem širšem operativnem območju. Poveljstva divizij naj bi imela le najnujnejše prištabne enote za zavarovanje in za zveze, brez enot za ognjeno podporo. Divizije bi bile v operativnem smislu podrejene RŠTO. RŠTO je predlagal, da se ustanovi 5 vojnih poveljstev divizij s sedežem pri pokrajinskih štabih za TO v Mariboru, Celju, Ljubljani, Kranju in Novi Gorici. Za pripravo mobilizacijskega in operativnega načrta ter za koordiniranje urjenja enot in štabov brigad se bi sistematiziralo eno delovno mesto v vsakemu poveljstvu divizije, in sicer načelnik štaba ali načelnik operativnega odseka. Sredstva za formiranje poveljstev divizij in njihovih prištabnih enot (oprema in oborožitev) bi po načrtu bremenila RŠTO. Svet Predsedstva SR Slovenije za ljudsko obrambo je obravnavani predlog na svoji 7. seji, ki je bila 24. aprila 1980 leta, podprl (Predlog za ustanovitev divizij, tehnična enota 1429, ARS, AS 1589, 2), kljub temu pa do formiranja teh enot ni prišlo saj je bil poskus ustavljen na zvezni ravni. Nadaljnji razvoj je šel v smeri poskusa zmanjševanja bojne pripravljenosti in sposobnosti enot TO ter v podrejanje brigad

TO pristojnim poveljstvom JLA. Bojno uporabo divizij TO se je na štabnih vajah v Sloveniji preigravalo še naslednji dve leti. Za divizije so bili izdelani načrti uporabe za začetno obdobje vojne po obeh variantah agresije (tako imenovani SUTJESKA 1 in SUTJESKA 2). Vaje so zaključile začetni proces oblikovanja divizij, katerim bi se podredile partizanske brigade JLA (Slapar 1999, 70).

6. 2. 2. 2 Prostorske enote TO

Prostorske enote so bile zelo številčne, organizirane so bile v mestnih skupnostih, občinah in osnovnih OZD-ih za izvajanje bojnih aktivnosti in izvrševanje nalog družbene samozaščite. Glede na vrsto nalog so bile organizirane v različne formacijske sestave od skupin borcev do četne sestave. Prostorske enote TO so izvajale bojne naloge na ozemlju občine in mestne skupnosti, v izrednih primerih pa tudi zunaj tega prostora. Poleg tega so se aktivirale za naloge družbene samozaščite, bojne kontrole ozemlja, za odstranjevanje posledic elementarnih nesreč itd. Njihova organiziranost je bila odvisna od ocene potreb in zmožnosti OZD-ov, mestnih skupnosti in občin. Prostorske enote se kažejo kot neposreden izraz in rezultat prakse organiziranja za oborožen boj v okviru družbene baze. Vloga in naloge prostorskih enot so bile večpomenske, saj njene možnosti niso bile samo v kvantitativni velikosti, ampak tudi v sprejetju vseh za boj sposobnih v vsakršnih pogojih, najbližje delovnem mestu, kar je omogočalo hitro organizacijo za izvajanje oboroženega boja, potem pa bi se lahko vrnili na svoja delovna mesta. V celoti gledano so bile prostorske enote najširša oblika organiziranosti TO in so obsegale skoraj dve tretjine vseh sil. Poleg pehotnih so se razvile izvidniške, artilerijske, inženirske, diverzantske, protizračne, JBK obrambe. Na osnovi ocene z vaje Raduša je bilo treba ponovno ovrednotiti mesto in vlogo enot, ki so bile namenjene za protidiverzantsko in protiteroristično delovanje. Vaja je pokazala, da ni smotno, da se te enote nahajajo v okviru manevrskih enot, ampak je bolj primerno, da se nahajajo v okviru prostorne komponente, pri občinskih štabih TO (Živković 1986, 125).

Na podlagi odločitve ZSLO se v letu 1975 v republikah in pokrajinah začnejo ustanavljati letalske vojaške enote TO (Živković 1986, 126). Vojaški vrh SFRJ je pri razvoju in modernizaciji TO (po zgledu vodečih vojaških velesil, ki so v svoje rezervne sestave vključevale tudi vojaško letalstvo) predvidel tudi ustanovitev letalskih enot, ki bi opravljale omejeno zračno podporo enotam. V okviru dolgoročnega razvoja oboroženih sil se leta 1975 pod okriljem Letalske zveze Jugoslavije in v okviru TO Jugoslavije formira 8

trenažnih eskadrilj, 33 samostojnih letalskih oddelkov in 3 manjše padalske enote. Za oblikovanje letalskih enot TO so v Generalštabu JLA pripravili prvi srednjeročni načrt, ki je med leti 1975 in 1978 predvideval, da se postopno ustanovijo eskadrilje in oddelke pri RŠTO in PŠTO. Hkrati se je postopno pristopilo k uvajanju strokovnega letalskega osebja v štabe TO, ustanovitvi podpornih enot, popolnitvi enot z letali, materialnimi sredstvi ter piloti in tehničnim osebjem, evidenci ustreznih letališč, ki bi omogočala delovanje letalstvu TO, načrtovanju usposabljanja ter izdelavi ustreznih predpisov in pravil delovanja enot.

Prvi srednjeročni načrt je tako poskrbel za samo uvajanje in ustanavljanje letalskih enot TO. V drugem srednjeročnem načrtu, ki je predvidel zaokrožitev formiranja letalskih enot TO in je bil predviden za čas med leti 1981 in 1985, se je na osnovi analiz začela nadaljnja popolnitev ustanovljenih enot v skladu z razpoložljivimi sredstvi, a tudi ustanavljanje strokovnih letalskih organov v štabih RŠTO ter ugotavljanje potreb in pogojev upravljanja in poveljevanja letalskim enotam TO, opremljanje enot z modernejšimi letali, ki bi lahko nosila smrtonosna sredstva ter uvajanje novega načina operativnega evidentiranja, ki bi omogočal vpogled v celotno delovanje strukture letalskih enot TO. Med izvajanjem drugega srednjeročnega načrta je prišlo zaradi novih smernic v razvoju letalskih enot TO do korekcije, po kateri se je za potrebe poenotenja letal predvidela uvedba novega tipa letala domače proizvodnje v obdobju med leti 1981 in 1990 (Stanić 1986, 124).

Od leta 1962 je v Sloveniji delovala pod okriljem VJS Trenajzna eskadrilja Ljubljana (TE Ljubljana), ki je bila namenjena urjenju in vzdrževanju letnega naleta pilotov, ki so opravili šolo za rezervne častnike - vojaške pilote Jugoslovanskega vojaškega letalstva, hkrati pa bili vsi tudi aktivni športni ali poklicni piloti v starosti od 23 do 42 let iz Ljubljane in drugih slovenskih krajev. Enota je bila nameščena na nekdanjem ljubljanskem letališču pri Polju na mestu današnje Letališke ceste v Ljubljani. Prvi poveljnik enote je bil Anton Gašper, prva letala, ki so jih dobili v uporabo, pa so bila tri letala za zvezo kurir, ki so jim sledila iz vojaškega letalstva opuščena šolska letala aero 2 in kasneje aero 3, na katerih so leteli do leta 1969 (Kos 2007). Istega leta v uporabo dobijo mnogo sodobnejša in zmogljivejša letala imenovana sokol 522. Na teh letalih letijo do leta 1973, ko iz trenažne eskadrilje ustanovijo jedro 467. eskadrilje VL in PZO (Dimitrijević 2006). Tej trenažni eskadrilji se sedaj pridruži še šest samostojnih letalskih oddelkov, ki so bili formirani pri PŠTO Dolenjske, Gorenjske, okolice Ljubljane, severne Primorske, vzhodne Štajerske in zahodne Štajerske, letalska eskadrilja pa pri RŠTO. Letalski oddelki se formirajo v okviru obstoječih aeroklubov (AK) in Zveze letalskih organizacij Slovenije (ZLOS). Kot matična letališča so bila izbrana Ajdovščina, Brezovica (Ljubljana), Celje, Lesce, Maribor, Novo

mesto in Ptuj. V ta namen so jedro oddelkov tvorili posamezni piloti člani AK ter piloti gospodarskih in poslovnih organizacij. Skupaj s piloti so aeroklubi in gospodarske organizacije v oddelke TO prispevali tudi letala in celotne letalsko-tehnične zmogljivosti od sredstev za zvezo, rezervnih delov, vzdrževanja in ostalih tehničnih služb, potrebnih za delovanje teh oddelkov. Leta 1982 je bilo tako v letalske oddelke TO in trenažno eskadriljo vključenih 52 pilotov in 41 letal, ki so formacijsko in organizacijsko bili v pristojnosti republiških štabov TO, ki so morali tem enotam nuditi celotno podporo (Predsednikova dejavnost, tehnična enota 35, popisna enota 2635/35, ARS, AS 1589, 4).

Ker je bilo letalstvo TO sestavljeno predvsem iz lahkih šolskih letal in helikopterjev, se je pri načrtovanju upoštevalo, da je pri svojem delovanju vendarle omejeno. Tako so se zavedali, da letala TO niso mogla neomejeno izvrševati ofenzivnih nalog oziroma le v skrajno omejenem obsegu. Letalstvu TO so zato prvenstveno namenili naloge vzdrževanja zvez, naloge za potrebe poveljevanja in vodenja, manjše zračne Transporte, v sklopu katerih so šteli tudi prevoz manjših specialnih enot, opazovanje in izvidništvo, oskrbovanje enot s hrano, orožjem, sanitetnim materialom in zdravili, ognjeno podporo enotam na tleh ter omejeno ofenzivno delovanje.

Urjenje pilotov je zajemalo strokovno letalsko usposabljanje, borbena usposabljanje, taktične vaje, posebne naloge in uvajanje v obrambno sestavo. Sprva je bilo predvideno, da so program urjenja sestavili in predpisali v RŠTO, z letom 1989 pa je program letalskega urjenja letalskih enot TO v projektu predpisal Generalštab Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Ta je poleg obsežne teorije predvideval tudi 20 ur letnega naleta pilota rezervista, s čimer so poskušali zagotoviti minimalni nalet, ki bi zagotavljal varno letenje. Hkrati je 20 ur minimalno potrebno število letno naletnih ur, ki je pilotom omogočalo vsakoletno podaljševanje letalskih dovoljenj. V okviru minimalnega števila naletnih ur, je program poleg letalske trenaže vključeval tudi vaje za usposabljanje pilotov za opravljanje specifičnih nalog, ki bi jih opravljali v morebitni vojni. Izvajanje programa se je zagotovilo preko pogodb med štabi TO in ZLOS vsako tekoče leto posebej. S temi pogodbami so štabi TO posredovali denar za opravljanje predpisanega programa, ZLOS pa je poskrbel za njegovo uresničevanje. Samo financiranje letalskih oddelkov je zaradi visokih stroškov dejavnosti ves čas predstavljalo nemajhen problem, denar pa je ZLOS skoraj vedno prejemal z zamudo. V letu 1981 se je zaradi visokega porasta cen goriva program začel izvajati okrnjeno, saj nekateri območni štabi TO niso več zagotavljali dogovorjenega financiranja (PŠTO Ljubljana), obseg letnega naleta posameznega pilota pa se je postopno zmanjšal na vsega okoli 10 ur. Od samih pilotov se je pričakovalo, da si del naleta

zagotovijo sami s svojo klubsko ali drugače organizirano letalsko dejavnostjo. Med njihove obveznosti je tako spadalo tudi pravočasno podaljševanje letalskih licenc, obveznost teoretičnega usposabljanja in polaganje potrebnih izpitov pred letenjem. V letu 1984 je ZLOS sprožil pobudo, da se gorivo za potrebe urjenja pilotov zagotovi preko JLA. Po uspešnem dogovoru je gorivo za potrebe letalskih enot uvažala JLA, TO pa ga je od nje odkupovala po dnevnih cenah (Roglić 1970, 72).

Enega največjih problemov letalskih oddelkov je predstavljala izjemna raznolikost letal, na katerih so leteli piloti TO. Potreba po modernizaciji in unifikaciji je zahtevala uvedbo novega enotnega tipa letala. Po drugem srednjeročnem načrtu GŠ JLA o razvoju letalstva TO se je problem delno odpravil šele z uvajanjem novega letala utva - 75 in kragulj J-20. Nekaj dni pred razglasitvijo samostojnosti je z vojaškega letališča Cerklje ob Krki vzletelo šest helikopterjev MI-8 s piloti za kragulje ter oddelki posebnih enot. Pristali so na vojaškem delu letališča Brnik in izkrcali pilote, ki so nato odpeljali kragulje. Z akcijo za prevzem, ki je stekla 21. 6. 1991 v dopoldanskih urah, so prehiteli naš RŠTO, ki je letala ravno tako hotel umakniti z letališča Brnik. Akcijo je vodilo neposredno poveljstvo 5. zračnega korpusa, sodeloval pa je tudi polkovnik Topolovšek, nekdanji poveljnik te eskadrilje (Janša 1992, 150). V akciji, za katero so porabili 12 minut, so uspeli poleteti z vsemi letali na letališče Cerklje in po postanku preko Banja Luke na letališče Batajnica pri Beogradu (Dimitrijević 2006, 285).

Vzporedno z razvojem oboroženih enot na kopnem so se začele ustanavljati in razvijati tudi enote na morju. Mornariške enote TO so bile namenjene izvajanju različnih bojnih in drugih nalog na jadranskem pomorskem bojišču. Naloge so lahko opravljale samostojno ali pa v sodelovanju z Jugoslovansko vojaško mornarico in enotami kopenske vojske. Za vodenje in poveljevanje so bila formirana odgovarjajoča poveljstva, ki so bila neposredno podrejena štabu TO, ki jih je formiral (Živković 1986, 126).

Ob koncu leta 1975 je bilo v SR Sloveniji 18 brigad TO z 24.381 ljudmi, 20 odredov TO z 8.295 ljudmi in ostale enote (1 letalska eskadrilja, 7 letalskih oddelkov, 1 padalsko-diverzantski vod, 7 pokrajinskih diverzantskih vodov, 60 občinskih diverzantskih oddelkov, 3 pontonirske čete, 4 pontonirski vodi, 1 lpaad (lahki protiletalski artilerijski divizion), 15 lpaab (lahkih protiletalskih artilerijskih baterij), odred oboroženih ladij, divizion obalne artilerije, enote za zavarovanje, kontrolo in zaščito ter železniške enote z 27.003 ljudmi, skupaj je bilo to 59.679 ljudi. Ti so skupaj z enotami milice (6.628 ljudi) tvorili oboroženo silo 66.307 mož, kar je pomenilo 3,81 % prebivalstva SR Slovenije. Številčno je stanje enot TO leta 1975 zajemalo 3,34 % prebivalstva SRS, kar pa je

odstopalo od zahteve Sveta za ljudsko obrambo Predsedstva SFRJ, da se v TO vključi najmanj 3,5 % prebivalstva. Prvi srednjeročni načrt, ki je bil tedaj že v pripravi, je temeljil na tej organizaciji in formaciji enot in štabov (Povzetek iz osnutka aneksa k Družbenem planu razvoja SR Slovenije 1976-1980 za področje ljudske obrambe, tehnična enot 440, popisna enot 3624-3654, ARS, AS 1589, 3).

Teritorialna obramba Slovenije je ob koncu srednjeročnega obdobja 1976–1980 vključevala RŠTO, 13 PŠTO, 60 OŠTO, 19 brigad, 13 odredov četne sestave, 6 protioklepni odredov, 2 protidesantna odreda, 1 protioklepni topovski artilerijski divizion, 2 lahka protiletalska divizion protizračne obrambe, 1 odred oboroženih ladij, 23 čet za protispecialno delovanje, 29 MM 82 mm, 4 pontonirske čete, 2 baterije gorskih topov B1, 14 lahkih protiletalskih baterij protizračne obrambe, 40 vodov za proti specialno delovanje, 1 vod podvodnih diverzantov, 4 pontonirske vode, 46 čet v krajevnih skupnosti in 13 čet v organizacijah združenega dela, 810 štabov TO v KS, 324 vodov TO v KS in 104 vodi v organizacijah združenega dela, 285 oddelkov TO KS in 114 oddelkov v OZD, 6 letalskih oddelkov za zvezo, 14 vojaških sodišč in 14 tožilstev. Za popolnitev štabov in enot TO je bilo po formaciji predvideno 74.176 pripadnikov. Formacija je predvidevala razporeditev za združene taktične enote 27.250 pripadnikov, za taktične enote brez enot KS in OZD 27.669 in za taktične enote KS in OZD 18.957 pripadnikov. Formacijsko stanje enot se je zaradi zagotavljanja bojne pripravljenosti in glede na pomembnost povečalo lahko od 5 % do 20 % z rezervo. V TO je bilo ob koncu prvega srednjeročnega obdobja skupaj z mladinci in mladinkami prostovoljci vključenih 80.375 pripadnikov, kar je bila 108,36 % popolnitev in je pomenilo 4,25 % prebivalstva SR Slovenije.

Nova vojaška teritorialna razdelitev, prilagajanje načrtov uporabe enot, izkušnje z mobilizacijsko-taktičnih vaj, – vse to je zahtevalo velike spremembe organizacijske pripadnosti enot in spremembe mobilizacijskih zbirališč. Tako je 13 bataljonov spremenilo organizacijsko pripadnost, spremenjenih je bilo 53 mobilizacijskih zbirališč za enote brigade, 16 mobilizacijskih zbirališč za odrede. Vse te spremembe so obravnavane pred ustreznimi organi in usklajene z JLA. Izredno pomembna naloga, ki so jo imeli s tem štabi in enote, je bila tudi načrtovanje in izdelava vojnih načrtov. Vsi vojni načrti v tem obdobju so bili tudi kvalitetno izdelani ter usklajeni z vsemi drugimi strukturami ter se redno posodabljali (Letno poročilo o teritorialni obrambi Slovenije, Komisija za SLO in DS, tehnična enota 533, popisna enota 5356-5358, ARS, AS 1589, 1-2).

6. 2. 3 IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE

Z razvojem in naraščanjem TO, opremljanjem s sodobno oborožitvijo, vključno s sredstvi za ognjeno podporo, protioklepni boj (POB), protiletalsko obrambo (PLO) in atomsko-biološko-kemično obrambo (ABKO) ter vse bolj zahtevnih nalog štabov in enot TO v vojni, se je pokazala potreba po čim večji strokovnosti v načrtovanju, pripravi in izvajanju bojnega usposabljanja. Do reorganizacije se je načrtovanje, priprava in izvajanje bojnega usposabljanja pripadnikov, štabov, poveljstev in enot TO izvajalo na podlagi smernic, direktiv in ukazov RŠTO ter začasnih programov PŠTO, pri čemer se je vedno uporabljala obstoječa vojaška strokovna literatura JLA. To se je spremenilo leta 1975, ko na podlagi dveh dokumentov Osnov sistema pouka v teritorialni obrambi (Dokument Z, št. 565 z dne 31. julija 1975), ki jih izda ZSLO Generalštab JLA, IV. uprava, in Osnov planov in programov bojnega pouka in vzgoje enot TO (Dokument I, št. 601 z dne 3. novembra 1975), ki jih je istega leta izdal Generalštab JLA, IV. uprava, poveljnik TO, generalpolkovnik Rudolf Hribernik-Svarun 1. decembra 1976. leta odobri Plan in program bojnega pouka in vzgoje enot TO⁸. Z njim je poenoteno in dokončno sistemsko urejeno načrtovanje, organiziranje, izvajanje ter materialna oskrba izobraževanja in usposabljanja v TO. Skladno z organizacijo vodenja in poveljevanja je bila določena odgovornost štabov za organiziranje, pripravo ter izvajanje izobraževanja in usposabljanja v TO. RŠTO je bil odgovoren za prištabne in zaledne enote, zaščitno brigado republiškega vodstva, letalsko eskadriljo in ustanovitev partizanske baze; PŠTO za prištabne in zaledne enote, letalske oddelke, brigade in odrede TO četrte sestave, diverzantske, protioklepne in jurišne odrede TO, baterije za ognjeno podporo, topniško-raketne divizione PLO, protidesantne odrede TO (Brnik in Maribor), mornariške enote v južnoprimorski pokrajini in ustanovitev partizanske baze in OŠTO za prištabne in zaledne enote, vode in čete za protispecialno delovanje, topniške baterije PLO, oddelke, vode in čete KS in OZD, štabe TO KS in ustanove PB. Pristojnosti za načrtovanje, organizacijo, materialno oskrbo ter izvajanje izobraževanja in usposabljanja v TO so bile v skladu s Planom in programom prav tako razdeljene na RŠTO, PŠTO in OŠTO. Republiški štab za TO je na podlagi programov ZSLO izdeloval programe usposabljanja poveljstev in štabov, programe za vse vrste in specialnosti ter načrte izobraževanja in usposabljanja PŠTO in OŠTO ter s smernicami,

⁸ S tem planom je prenehal veljati dotedanji projekt Plana in programa št. 46/15 z dne 26. februarja 1976, ki ga je izdelal RŠTO SR Slovenije, in Navodilo o izvajanju pouka v enotah TO št. 563/71 z dne 6. marca 1972, ki ga je izdelal GŠ JLA- Uprava za TO in CZ.

direktivami in ukazi usmerjal izobraževanje in usposabljanje, določal število, vrsto in namen učnih centrov ter predpisoval pogoje in način njihovega dela; določal srednjeročne in letne načrte za šolanje in izpopolnjevanje starešin pri šolskih centrih JLA in v učnih centrih TO; pripravljal in organiziral vaje, ki jih je neposredno tudi vodil; s poveljstvom armade ter enotami in šolskimi centri JLA določal programe in usklajeval materialno oskrbljenost za usposabljanje za tiste specialnosti, za katere se je usposabljal v organizaciji JLA; izdeloval srednjeročne načrte za razvoj materialne baze, predpisoval merila in določal normative za materialno-finančno oskrbo. V srednjeročnih in letnih planih je načrtoval vse potrebe štabov in enot glede materialno oskrbljenost; ZSLO dostavljal podatke za sklenitev okvirnih pogodb za nakup učnih sredstev ter po dogovoru z njimi sklepal pogodbe s proizvajalci, urejal distribucijo in opravljal izplačila; načrtoval in organiziral uporabo skupne materialne baze za enote, poveljstva in štabe v neposredni oskrbi in spremljal rezultate, kontroliral, analiziral in ocenjeval izobraževanje in usposabljanje ter ustrezno ukrepal za posodabljanje tega procesa.

Pokrajinski štabi za TO so zagotavljali uresničevanje načrtov in programov izobraževanja in usposabljanja ter jih prilagajali specifičnosti ozemlja in operativno-taktičnim namenom enot v pokrajini; načrtovali, organizirali in neposredno izvajali usposabljanje starešin, prištabnih enot in posameznih specialnosti ter enot brigad, odredov in divizionov; pomagali občinskim štabom pri obdelavi letnih načrtov, izdelavi elaboratov za vaje ter organizaciji in izvajanju izobraževanja in usposabljanja; načrtovali in organizirali skupne vaje na območju pokrajine, zagotavljali sodelovanje oblastno-političnih vodstev ter v soglasju z RŠTO koordinirali udeležbo enot TO na skupnih vajah z enotami JLA; načrtovali urjenje, razvoj in materialno-kadrovsko oskrbo pokrajinskih učnih centrov ter določali načrt njihove uporabe; spremljali rezultate, opravljali potrebne analize in ukrepali glede izobraževanja in usposabljanja ter sodelovali pri organizaciji usposabljanja drugih dejavnikov SLO.

Občinski štabi TO so izdelovali letne načrte za enote v občini ter določali čas, način in enote; načrtovali, organizirali in neposredno izvajali pripravo starešin; pomagali starešinam enot in štabov TO krajevnih skupnosti in organizacij združenega dela pri organizaciji in izvajanju usposabljanja; pripravljali in izvajali vaje neposredno podrejenih enot; načrtovali materialno-finančna sredstva in učne pripomočke ter PŠTO pošiljali zahteve po potrebnih učnih sredstvih iz namenske proizvodnje; spremljali in analizirali usposabljanje ter predlagali ukrepe za napredek tega procesa; načrtovali in organizirali uporabo materialne baze usposabljanja v občini ter s poveljstvi JLA usklajevali uporabo njihovih materialnih

sredstev, vadišč, poligonov in strelišč in formirali priročno knjižico vojaško-strokovne literature in po nalogu PŠTO opravljali druge naloge s področja izobraževanja in usposabljanja.

Z določitvijo nalog posameznim štabom je poenotenje usposabljanja zahtevalo še določitev ciljev in nalog bojnega usposabljanja, zahtev in načel, določitve vrste, kraja in oblike izobraževanja in usposabljanja ter spremljanje, ocenjevanje in poročanje o rezultatih usposabljanja (Rebolj 1999, 44-45).

6. 2. 3. 1 Cilji in naloge bojnega usposabljanja

Cilji bojnega usposabljanja so bili razdeljeni na splošne cilje in posebne cilje usposabljanja štabov, poveljstev, enot in ustanov TO.

Splošni cilj je moral biti v skladu s konceptom SLO in z vojaško doktrino ter z mestom in vlogo TO. Z obnavljanjem in razširjanjem prejšnjega in s pridobivanjem novega znanja, veščin in navad je moral izpopolnjevati in naprej razvijati strokovne, moralnopolitične in psihofizične sposobnosti posameznikov in kolektivov, da bi bili ti zmožni raznovrstnih oblik oboroženega boja v pogojih sodobnega vojskovanja zoper vsakega napadalca in v vseh vojnih razmerah.

Posebni cilji izobraževanja in usposabljanja so izhajali iz zahtev izvajanja bojnih delovanj s težiščem v pogojih začasne zasedenosti ozemlja. To je zahtevalo dopolnjevanje in razširjanje znanja starešin s področja taktične uporabe enot, usposabljanja za učinkovito vodenje in poveljevanje enotam TO ter urjenje za hitro, vsestransko in realno presojo situacije, za sprejemanje odločitev in za izdajanje kratkih in natančnih povelj. Starešine so se morale usposobiti za organizacijo in izvajanje sodelovanja ter bojnega sodelovanja znotraj enot in z vsemi dejavniki SLO na območju bojnega delovanja, ognjenega sistema, za protidesantni, protioklepni boj in protiletalsko obrambo ter za vse ukrepe bojnega, inženirskega in ABK zavarovanja in zaledne oskrbljenosti. Hkrati se je bilo treba strokovno-metodično usposobiti za organiziranje in izvajanje bojnega usposabljanja enot v miru ter za izvedbo hitre mobilizacije enot, poveljstev in štabov ob neposredni vojni nevarnosti. Posameznike in posadke se je želelo izuriti za uspešno uporabo osebne in kolektivne oborožitve in opreme ter za uspešno izvajanje bojnih nalog v okviru svoje enote. Enote rodov in služb se je želelo usposobiti za izvajanje namenskih nalog samostojno ter v sestavi taktičnih in združeno-taktičnih enot TO. Taktične in združeno-taktične enote se je želelo usposobiti za izvajanje nenadnih napadov in diverzantskih akcij

na začasno zasedenem ozemlju (ZZO), pri tem pa opozoriti na najpomembnejše elemente sovražnikove razporeditve. Usposobljene naj bi bile za protidiverzantsko obrambo (PDO), protiletalsko obrambo (PLO) in protioklepni boj na kratkih razdaljah, za protidiverzantski boj in zavarovanje objektov, prebivalstva, organov oblasti in materialnih sredstev, za izvidniško dejavnost ter za učinkovite ofenzivne akcije na območju fronte v sodelovanju z enotami JLA. Zadnji izmed posebnih ciljev je bil izuriti enoto kot celoto, da bi bila sposobna organizirane in hitre izvedbe mobilizacije ter učinkovitega izvajanja akcij na začasno zasedenem ozemlju; da bi bila sposobna za fortifikacijsko ureditev bojnih položajev in maskiranje; postavljanje in odstranjevanje minskoeksplozivnih ovir; izdelavo objektov za bivanje in tajnih skladišč; preprečevanje delovanja organov sovražnikove oblasti; izvajanje udarov in množičnih diverzij po celotni infrastrukturi sovražnika, še zlasti za akcije v mestih, urbanih celotah, na letališčih – heliodromih in na komunikacijskih sredstvih ter da bi bila enota sposobna zavarovanja prebivalstva, materialnih dobrin, organov oblasti in partizanske baze. Prav tako naj bi bila sposobna učinkovitega opravljanja nalog v območju fronte v sodelovanju z enotami JLA pri izvajanju napadano-obrambnih akcij; za obrambo naselij in boj v mestih in na začasno zasedenem območju; prav tako tudi za protidesantno, protihelikoptersko in protiletalsko obrambo v lastnem zaledju, v območju fronte in na ZZO ter protidiverzantski boj, kontrolo ozemlja in za zavarovanje objektov v lastnem zaledju (Rebolj 1999, 40).

6. 2. 3. 2 Zahteve in načela usposabljanja

Programiranje, načrtovanje in izvedba izobraževanja in usposabljanja je sledilo postavljenim ciljem in zahtevam ter je zagotavljalo popolno izpolnitev temeljnih zahtev koncepta SLO in njenih doktrinarnih stališč. Ta so zahtevala spoštovanje splošnih didaktičnih načel izobraževanja odraslih, zagotavljanje dolgoročnosti programiranja in načrtovanja, trajnost sprejetega sistema usposabljanja in popolno uresničevanje dolgoročnih programov. S postopnim in kontinuiranim usposabljanjem se je želelo zagotoviti: trajnost pridobljenega znanja, veščin in navad, doseči visoke ravni samostojnosti, pobude, ustvarjalne aktivnosti in zavestno odgovornost s kar največjim angažiranjem vseh udeležencev v procesu izobraževanja in usposabljanja. Z enakomernim in načrtnim klicanjem na usposabljanje ter z največjo intenzivnostjo dela na vajah pa se je želelo doseči čim večji učinek. Usposabljanje so izvajali strokovno in metodično dobro pripravljene starešine, kvaliteta pa se je zagotavljala z njihovim načrtnim usposabljanjem.

Mobilizacijske, mobilizacijsko-taktične in taktične vaje ter urjenje se je želelo izvajati v pogojih, ki bi bili podobni vojnim razmeram. Takšne vaje bi izvajale enote TO samostojno ali v okviru združenih taktičnih vaj JLA, pri čemer se je zahtevalo, da se pripadniki TO usposobijo v pogojih specifičnosti ozemlja predvidenega bojnega delovanja, v usposabljanje pa se vključijo tudi vodstva družbenopolitičnih skupnosti in organizacij ter prebivalstvo. Usposabljanje so v celoti želeli oskrbeti z vadbenimi pripomočki in zagotoviti praktično izvedbo ter doseči, da bi vsak pripadnik TO do podrobnosti poznal svoje orožje in tehnična sredstva, ki jih bo uporabljal v morebitni vojni (Rebolj 1999, 41).

6. 2. 3. 3 Vrsta, kraj in oblike usposabljanja

Pripadniki, enote in ustanove TO so se izobraževali in usposabljali z izvajanjem vojaško-strokovnega usposabljanja, ideološko-političnega izobraževanja, varnostnega pouka ter telesne vzgoje. Težišče usposabljanja je bilo na vojaško-strokovnem usposabljanju, da bi pripadniki obnovili svoja znanja, jih razširili in se utrdili pri izvajanju veščin in navad. Ideološko-politično izobraževanje in vzgoja se je izvajala v okviru DPO in drugih struktur samoupravne družbe v KS in OZD, na vojaških vajah pa z realizacijo programa za ideološko-politično izobraževanje in varnostni pouk. Telesna vzgoja se je izvajala v okviru vsakdanjih aktivnosti na delovnem mestu, individualno in z vključevanjem v športne organizacije in društva. Psihofizična sposobnost pripadnikov TO je bila preverjena na vojaških vajah in drugih oblikah vojaško-strokovnega usposabljanja.

Izobraževanje in usposabljanje v TO se je izvajalo: v pokrajinskih učnih centrih; v republiškem učnem centru in šolskih učnih centrih JLA; na terenih za vaje, samostojno ali skupaj z enotami JLA; na območju občine, KS in OZD in v družbenih in športnih organizacijah.

- 1) Pokrajinske učne centre TO so razvijali PŠTO v skladu z navodilom za organiziranje in delo pokrajinskih učnih centrov za pouk enot TO, samostojno in z uporabo že obstoječih terenov, poligonov in strelišč JLA. Organizirali in izvajali so sedemdnevno usposabljanje brigad in odredov TO, enot za PSD, diverzantskih enot ter enot za ognjeno podporo in PLO ter najbližjih enot TO KS in OZD. Organizirano je bilo streljanje na cilje v zraku ter bojno streljanje z enotami za ognjeno podporo, ki so ju izvajali na poligonu JLA. V pokrajinskih učnih centrih in centrih JLA je potekal ponavljalni in dopolnilni pouk kritičnih specialnosti.

Organizirali in izvajali so tudi sedemdnevne in desetdnevne priprave starešin za usposabljanje enot ter vzorčne in metodično vzorčne vaje.

- 2) V republiškem učnem centru in v šolskih centrih JLA so organizirali in izvajali dopolnilno šolanje starešin TO vseh rodov in služb.
- 3) Na terenih za vaje, na območjih verjetne vojne uporabe enote, so organizirali in izvajali mobilizacijsko-taktične in združeno-taktične vaje ter vaje bojne pripravljenosti vseh enot TO samostojno ali skupaj z enotami JLA.
- 4) Usposabljanje enot TO KS in OZD, razen enot z ožjega območja pokrajinskih učnih centrov, so organizirali in izvajali na območju matične občine, KS ali OZD. V mobilizacijsko-taktične, združeno-taktične, taktične in vaje bojne pripravljenosti enot JLA so se enote TO z območja izvajanja vaj vključevale le v skladu z letnim načrtom in če so bile tudi finančno oskrbljene.
- 5) V družbenih in športnih organizacijah in klubih so izvajali strokovno izpopolnjevanje nekaterih specialnosti, kot so na primer za radijske telegrafiste, radijske teleprinteriste, smučarje, potapljače, planince, pripadnike diverzantskih in izvidniških enot, enot vojaške policije ter enot za PSD. Med realizacijo rednega programa so se ti pripadniki vključevali v svoje formacijske enote. V organizacijah Zveze letalskih organizacij Slovenije, na njihovih objektih in z njihovimi sredstvi ter s sredstvi Vojnega letalstva in PLO je bilo izvedeno dopolnilno usposabljanje in kondiciranje pilotov, padalcev iz sestava letalskih enot. Izobraževanje starešin je bilo delno realizirano v organizacijah rezervnih vojaških starešin po njihovih programih.

6. 2. 3. 4 Organizacija in izvajanje usposabljanja enot

V petletnem ciklu so bili na podlagi določb Zakona o vojaški obveznosti vojaški obvezniki in kompletne enote vpoklicani na usposabljanje na vojaške vaje ter na usposabljanja ob prostih dnevih (ob sobotah in nedeljah). Vojaški obvezniki, ki so spremenili vojaško-evidenčno dolžnost, in tisti, ki so dobili novo orožje, so se najprej izurili za ravnanje z njim v učnih centrih, nato pa so se vključili v program usposabljanja matičnih enot. V petletnem ciklu se je z osebnim in kolektivnim orožjem izvedlo najmanj po eno posamično bojno streljanje, v naslednjem ciklu pa po možnosti oddelčno, vodno ali četno bojno streljanje. Usposabljanje enot se je izvajalona naslednji način.

Prištabne in zaledne enote RŠTO, PŠTO in OŠTO, enote brigad in odredov TO, enote za ognjeno podporo, topniške in topniško-raketne enote PLO ter mornariške enote so bile enkrat v petih letih na najmanj 7-dnevnom osnovnem usposabljanju; vsako četrto leto je bila izvedena po ena 2-dnevna mobilizacijska oz. mobilizacijsko-taktična vaja; vsako peto leto je bila izvedena 2- do 3-dnevna vaja bojne pripravljenosti. V petletnem ciklu so se enote enkrat vključile v ZTV ali manevre, če so se ti izvajali na območju njihove uporabe. V letih, ko niso bile izvedene naštetе oblike usposabljanja, so bile vpoklicane na 1- do 2-dnevno dopolnilno usposabljanje.

Enote za PSD so bile enkrat v petih letih na 7- do 10-dnevnom osnovnem usposabljanju; vsako drugo leto so izvedle 2-dnevno mobilizacijsko- taktično vajo; vsako tretje leto je bila izvedena 3-dnevna vaja bojne pripravljenosti; vsakih pet let so se vključevale v eno ZTV v organizaciji republiškega štaba ali pokrajinskih štabov za PSD. V letih, ko se niso izvajale naštetе oblike usposabljanja, so izvajale 1- do 2-dnevno dopolnilno usposabljanje.

Enote KS in OZD so izvajale vsako leto 2-dnevno osnovno usposabljanje v dela prostih dneh (sobota in nedelja), skupaj 10 dni v petletnem ciklu; vsako leto 1- do 2-dnevno dopolnilno usposabljanje ter vključevanje v ZTV ali manevre, če so bili izvedeni na območju KS. Enote za zveze so bile enkrat v petih letih na 7-dnevnom osnovnem usposabljanju in 2- do 3- krat letno na 1-dnevnom dopolnilnem usposabljanju. Letalske enote so se usposabljale po programu in v organizaciji letalskih organizacij Slovenije in so se vključevale na ZTV in usposabljanje enot PLO (Rebolj 1999, 42-43).

6. 2. 3. 5 Izobraževanje in usposabljanje starešin in poveljstev

Težišče izobraževanja in usposabljanja starešin, poveljstev in štabov je bilo na strokovnem usposabljanju za njihove bojne dolžnosti, urjenju za izvedbo mobilizacije, usklajevanju dela štabov in poveljstev v organiziranju sodelovanja med elementi bojne razporeditve svojih enot z enotami JLA ter z vodstvi DPS in DPO in s prebivalstvom, proučevanju možnosti, sredstev in moči za psihološko propagandno aktivnost morebitnega agresorja, proučevanju okupacijskega sistema, proučevanju taktično-operativnih načel, novih bojnih sredstev, oblik in metod »specialne vojne« morebitnega agresorja, urjenju za uporabo sredstev za zveze in za poveljevanje v vojni ter strokovnem in metodičnem usposabljanju za uspešno usposabljanje enot. Na tečajih, izvedenih v organizaciji JLA, RŠTO in PŠTO, ter s prirejanjem zborov, seminarjev in predavanj so se starešine seznanjali z zamislijo in doktrinarnimi stališči do uporabe vojne doktrine, obnavljali pridobljena in razširjali nova

znanja. Z aktivno sestavo TO je bil pouk izveden dva dneva v mesecu, razen julija in avgusta. S praktičnim usposabljanjem poveljstev in štabov se je zagotavljala njihova izurjenost za vodenje in poveljevanje enotam ter za opravljanje drugih nalog. Starešine, razporejene v enote do bataljona so bili na vaje klicani 7 do 10 dni pred vpoklicem vojaških obveznikov, da bi se strokovno in metodično pripravili za poučevanje po programu svojih enot. Na kolektivnih pripravah so obvladali praktične postopke, organizacijo in metodo izvajanja vaj enot. Med izvajanjem vaj enot so bile vsak dan izvedene neposredne priprave starešin-izvajalcev usposabljanja. Poveljstva in štabi so se usposabljali za organiziranje in izvajanje bojnih akcij. Usposabljanje je potekalo po metodi skupinskih vaj, štabnih treningov, štabnih vojnih vaj in vodstveno-štabnih vojnih vaj. Vaje so organizirali in izvajali v skladu z direktivo RŠTO, vanje pa so se vključevale tudi politična vodstva od krajevne skupnosti do republike. Vodstveno-štabne vaje so organizirali in izvajali PŠTO in RŠTO v sodelovanju s pokrajinskimi in republiškimi vodstvom ter poveljstvi JLA. Poveljstva in štabi za TO so se glede na potrebe in možnosti vključevali v poveljniško-štabne vaje v organizaciji poveljstva JLA (Rebolj 1999, 42-43).

6. 2. 3. 6 Spremljanje in ocenjevanje usposabljanja

Izobraževanje in usposabljanje v TO so spremljali in ocenjevali vsi nadrejeni štabi v okviru svojih pristojnosti. Spremljanje in ocenjevanje so izvajali z neposrednim sodelovanjem in navzočnostjo na usposabljanju, z vodenjem vaj štabov, poveljstev in enot, s poročanjem, posvetovanji in s proučevanjem poročil in analiz. Po vsaki končani vaji, na koncu leta za vse enote ali pa po končanem petletnem ciklu so nadrejeni starešine bodisi iz OŠTO, PŠTO ali RŠTO na podlagi doseženih rezultatov ocenjevali vse enote ter celotno sestavo TO, ki je sodelovala na vajah. Pri tem se je vodila evidenca, ki je zagotavljala vpogled v vsebino, organizacijo, opravljanje in dosežke izobraževanja in usposabljanja na vseh ravneh in je bila vodena na enoten način, kot jo je predpisal RŠTO. Da bi se seznanili z ocenami, sklepi in predlogi ter se izvedli ustrezni ukrepi za posodabljanje sistema usposabljanja v TO, se je na vseh ravneh vodenja in poveljevanja opravljal poročanje. Čas in način ter obseg poročanja je za OŠTO določal PŠTO, za PŠTO pa RŠTO. Vse te naloge so se opravljal z ustnim poročanjem; dostavljanjem pisnih poročil; s pošiljanjem raznih informacij in poročil organov, ki so opravljali inšpekcijske in druge preglede in obhode. Da bi motivirali obveznike in enote za izobraževanje in usposabljanje, so bili uporabljeni spodbujevalni ukrepi, kot so priznanje vojaškim obveznikom in starešinam, odlikovanja, pohvale,

priložnostne nagrade, razglasitev najboljšega posameznika, enote, štaba in poveljstva ter z podeljevanje prehodne zastavice, plakete in pokala najboljšemu štabu – enoti (Rebolj 1999, 44).

V srednjeročnem obdobju 1976–1980 se je izvajalo usposabljanje pripadnikov TO na osnovi srednjeročnega programa in letnih programov Plana in programa bojnega pouka in urjenja enot ter Povelja za pouk in urjenje enot in štabov za TO. V srednjeročnem obdobju sta pouk in urjenje potekala v načrtovanih okvirih. Za vse pripadnike brigad in odredov se je organiziral enkrat v petih letih sedemdnevni pouk, za enote, ki niso bile na sedemdnevnom urjenju, pa vsako drugo leto 2- do 3-dnevni pouk. Zahtevnejše oblike urjenja so imele enote proti specialnega delovanja in nekatere enote drugih specialnosti, ki so zahtevale večje vzdrževanje sposobnosti. Težišče pri pouku je bilo na oblikovanju kolektivov, na taktičnem urjenju, na specialistični vzgoji in na izvrševanju ognjenih nalog. Da bi dosegli dobre rezultate, so se izvajale kvalitetne predpriprave, permanentno so se odpravljale pomanjkljivosti, prav tako pa ni manjkalo angažiranosti in vsestranske pripravljenosti za delo. Sedemdnevno urjenje bataljonov in odredov se je končalo že v prvih štirih letih, zato se je zadnje leto namenjala pozornost predvsem usposabljanju prištabnih in zalednih enot brigad in odredov, čet MM 82 mm in enot za proti specialnega delovanja. V letu 1980 se je izvedel pouk in urjenje z vsemi 29 minometnimi četami TO. Večina pripadnikov, ki so bili razporejeni na dolžnosti v MM čete 82 mm, niso bili usposobljeni za to nalogo, zato se je prav tem pripadnikom namenjala največja pozornost. Z enotami za proti specialno delovanje se je v letu 1980 izvedel pouk in urjenje ob najtesnejši povezavi in sodelovanju organov varnosti in JLA. Na 7-dnevnom pouku in urjenju enot je bilo v srednjeročnem obdobju 1976–1980 vključenih 49.068 pripadnikov TO. Pri pouku in urjenju se je posebna pozornost posvetila pouku v dneh, ki niso bili delovni, in dva- do tridnevnim mobilizacijsko taktičnim vajam. V tak pouk je bilo vključenih 189.952 pripadnikov. V srednjeročnem obdobju je bilo tako skupaj vključenih v pouk 239.038 pripadnikov. Če k tem prištejemo še razne oblike seminarjev in tečajev, pridemo do podatkov, da je bilo v razne oblike usposabljanja vključenih 281.877 pripadnikov TO.

V tem obdobju se je izvedlo tudi več vaj (Jesen 74, Blegoš 76, Plamen 77, Rog 79, Mura 79), med drugimi tudi vaje Nič nas ne sme presenetiti – NNNP, ki so celotno območje, kjer so potekale, spremenile v vojno cono (Pavlin 1979, 8). Združena taktična vaja Blegoš 76 je bila del rednega urjenja enot JLA in TO ter preverjanja pripravljenosti ostalih dejavnikov JLA. Vaja je že bila poprej načrtovana v učnih načrtih za to leto in je imela predvsem namen

preveriti mobilizacijsko usposobljenost enot in družbe ter nabiranje izkušenj v določenih oblikah boja proti sovražniku. (Gojković 1976, 6-13). Vodenje mobilizacijsko-taktičnih vaj so poveljstva brigad in bataljonov izvajala ob neposredni pomoči in kontroli PŠTO. S tem se je doseglo, da so bile starešine in poveljstva enot boljše usposobljeni za izvajanje mobilizacije v različnih pogojih. Z izvajanjem priprav se je starešinam, enotam in štabom TO dopolnilo in razširilo njihovo znanje iz taktične uporabe, vodenja in poveljevanja z enotami, tako da so bili starešine v združenih taktičnih enotah usposobljeni za hitro reagiranje pri ocenjevanju situacije, sprejemanju odločitev in poveljevanju enotam. Odziv na različne oblike usposabljanja je bil precej dober, kar je bil rezultat odgovornejšega odnosa do tega vprašanja v OŠTO in PŠTO. Pri tem je bilo treba upoštevati, da so bili pripadniki TO klicani na pouk in urjenje praviloma 30 dni pred pričetkom izobraževanja. Edina izjema so bila preverjanja bojne pripravljenosti. Pri načrtovanju pouka in urjenja so se štabi za TO pred tem z organizacijami združenega dela dogovorili o terminih pouka in urjenja enot TO. Z vaj je bilo odsotnih 4117 pripadnikov oz. 10.92 %, občutno pa se je zmanjšala neopravičena odsotnost. Ob preverjanju bojne pripravljenosti (mobilizacijske vaje) pa je bilo zabeleženo povečano število nevročenih pozivov, kar je bilo tesno povezano z začetkom vaje, saj so se te začele praviloma v petek zvečer. V takih primerih je bilo veliko odvisno od letnega časa, vremena in od kraja, kjer se je vaja izvajala (mestna naselja so imela veliko večjo odsotnost kot vaška) (Realizacija srednjeročnega plana 1976–1980 in projekcija srednjeročnega načrta TO za obdobje 1981-1985, tehnična enota 532, popisna enota 5313-5355, ARS, AS 1589, 3).

Urjenje enot teritorialne obrambe pa je v tem času dobilo organizirano obliko ne samo v načrtovanju, ampak tudi v izgradnji sodobno opremljenih učnih centrov TO, v katerih je bilo urjenje enot izredno intenzivno. Prvi je bil urejen na Kočevskem, v Svetlem Potoku, kjer so teritorialci enot novomeškega pokrajinskega štaba dobili nov, sodobno opremljen učni center, ki je bil razen za urjenje enot TO namenjen tudi mladini. Postavljeni so bili šotorski bivaki za kompletne enote, ki jih je bilo mogoče ogrevati, imeli pa so še kuhinjski blok z jedilnicami, energetski blok, vodovodno omrežje z razglasno postajo, prostor za poveljstvo, prostor za razvrščanje enot in parkirišče ter številne poligone za urjenje, le nekaj minut hoje od centra in strelišče. Drugi center je bil v Bohinjski Beli za teritorialce gorenjskih občin (Korelc 1976, 50-51). TO Primorske je svoj center uredil sprva v Zadržnem domu v Kostanjevici na Krasu, nato pa so ga preselili v naravo. Pouk so izvajali poveljniki temeljnih enot ob podpori in usmerjanju inštruktorske skupine, ki je bila sestavljena iz starešin stalne sestave občinskih štabov TO in PŠTO Primorske. Za vse

prebivalce regije je bil izdelan poseben in obsežen načrt pouka, vzgoje in urjenja. Med 239 000 prebivalci, je bilo več kot 75 000 mladih do 20 let in več kot 60 000 oseb, starih 20–35 let. Takšna struktura prebivalstva je v veliki meri vplivala tudi na odstotek prebivalstva, zajetega s poukom. Pri usposabljanju enot je sodeloval tudi Aeroklub Gorica v Ajdovščini, ki je na vajah TO simuliral letalske napade, desante in izvidništvo. V centru pa so se urile tudi enote JLA, tako da je prišlo tudi do izmenjave izkušenj (Gojković 1977, 28). Prvi dom TO v Sloveniji, s streliščem in mestom za urjenje enot, pa so odprli v Slovenskih Konjicah. Namenjen je bil obrambni vzgoji občanov. Za 650 mio starih dinarjev pa so ga financirali z denarjem podjetij in prostovoljnimi delom občanov (Korelc 1975, 17).

6. 2. 4 KADRI

Kadrovanje v stalno sestavo je potekalo v skladu s sprejetimi stališči. Vsi delavci stalne sestave so morali imeti ustrezne moralnopolitične vrline, ki naj bi se praviloma odražale v njihovi družbenopolitični angažiranosti in aktivnosti v družbenopolitični sredini, kjer so živeli in delali. Za delo v 74 mirnodobnih štabih za TO in poveljstvu 61. brigade TO je bilo sistemizirano 589 delovnih mest, od tega za oficirje 371 mest ali 63 %, za podoficirje 77 mest ali 13 % ter za civilne osebe 141 mest ali 24 %. V tedaj veljavnih mirnodobnih formacijah je bilo 161 delovnih mest, ki so se popolnjevala po potrebi na osnovi ocenitve in odločitve svetov za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Popolnjeno je bilo 486 ali 82,5 % delovnih mest v štabih za TO, od tega je bilo 308 oficirjev ali 63,3 %, 72 podoficirjev in 106 civilnih oseb. Zahtevnost nalog je terjala poleg dobre usposobljenosti tudi dobro izobrazbo delavcev stalne sestave, ki pa pri vseh ni bila dobra. Tako stanje je zahtevalo odločne in močno povečane napore za izboljšanje razmer, ki so jih videli predvsem v tem, da so pri sprejemanju novih delavcev dosledno upoštevali določila o šolski in strokovni izobrazbi. Delavci, ki jim je manjkala ena stopnja izobrazbe in niso imeli nad 15 let delovne dobe ali 40 let starosti, so morali manjkajočo izobrazbo pridobiti v roku petih let. Takšno obdobje je veljalo tudi za tiste, ki jim je manjkalo dve ali več stopenj izobrazbe, da pridobijo izobrazbo, ki je bila za eno stopnjo nižja od tiste, ki je bila določena za opravljanje delovnih nalog v formaciji. Pridobivanje manjkajoče izobrazbe je od leta 1975 omogočal študij na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, ker je delovala katedra za študij splošne ljudske obrambe. Ta študij je predstavljal pomemben vir za kadrovanje v teritorialno obrambo, saj je postajalo delo na področju ljudske obrambe ne le družbeno zelo odgovorno, marveč tudi zelo zahtevno, zato so družbenopolitične

skupnosti za to smer študija namenjale večje število štipendij, s čimer so želeli spodbujati in usmerjati pripadnike stalne sestave (Aktivnost Zveze komunistov pri razvoju in utrjevanju SLO in DS, tehnična enota 1462, ARS, AS 1589, 33). Študij je bil predviden kot dvopredmetna inačica študija splošne ljudske obrambe, sprva v povezavi s predmetom Samoupravljanje s temelji marksizma, z diplomom pa so diplomanti pridobili tudi čin rezervnega podporočnika JLA. Študij je trajal 4 leta, vključno s 4 in pol mesečno prakso v enotah JLA (v osmem semestru v enotah JLA na ozemlju Slovenije), s čimer so diplomanti opravili svojo splošno vojaško obveznost. Prav tako pa so lahko šolanje nadaljevali na vojaških akademijah ali odšli v aktivno službo v JLA. Oktobra 1975 je bil vpis v 1. letnik, pogoji za vpis pa so bili splošnoizobrazbeni, vključevali so še »telesno-psihična merila in moralnopolitične kriterije«. Prvi letnik je bil enak prvemu letniku na FSPN, v drugem in tretjem letniku pa so bili dodani vojaško-družboslovni, vojaško-teoretični in vojaško-strokovni predmeti: teorija o vojni, doktrina in sistem SLO, priprave in vodenje SLO, pravni sistem SLO in temelji mednarodnega vojnega prava, vojaška zgodovina, vojaški zemljepis, sodobna konvencionalna bojna sredstva, NKB obramba, vojaška elektronika, civilna zaščita, temelji kartografije in topografije in temeljni vojaško strokovni pouk. Fakulteta je omogočala tudi možnost izrednega študija z vpisom v 3 letnik in to s končano višjo šol, činom rezervnega oficirja in poklicnim delom na področju LO. Študij je bil, kot je dejal doc. dr. Anton Bebler, vodja študija SLO na FSPN (kasneje Fakulteta za družbene vede) Univerze v Ljubljani, »v skladu s socialističnim idealom in Marxovo zamisljivo o oboroženem ljudstvu, nadaljnje odpiranje oboroženih sil in njihovo tvorno povezovanje s civilno družbo. Perspektiva šolanja dela poklicnih vojakov na civilnih vojaških šolah je vsekakor v skladu z našo doktrino in s starimi socialističnimi ideali o vojaku – občanu«. V desetih letih študija obramboslovja, ki so ga imeli predvsem za kadrovske študij, je diplomiralo 70 diplomantov, študiralo pa je 210 rednih študentov, od tega 87 deklet, ter 27 ob in iz dela. Za naslednje študijsko leto pa je bilo razpisanih 70 mest za redne in 20 mest za študente ob delu. V republiki je bila potreba po 720 obramboslovcih, od tega 120 v upravnih organih, 130 v štabih TO, 160 v podjetjih, 180 učiteljev v srednjih šolah ter 70 z magisterijem za potrebe fakultet (Štukelj 1975, 44).

7. novembra 1975. leta pa je svoja vrata odprla tudi vojaška gimnazija Franc Rozman – Stane v Ljubljani. To je bilo zelo pomembno, saj je bilo ob popisu leta 1971, delež Slovencev glede na skupno število prebivalcev Jugoslavije znašal 8,2%. Da bi bili sorazmerno zastopani, bi moral biti podoben tudi delež starešinskega kadra v JLA, dejansko pa je bilo v armadi 4,2 % oficirjev in 3 % podoficirjev. Od takrat se je odstotek

zmanjševal zaradi odhoda starejših v pokoj, enakega priliva mladih v vojaške šole in iz njih v enote pa ni bilo. Podobno je bilo tudi pri rezervnih oficirjih. Vzroki za premajhen odziv slovenskih mladincev za vojaški poklic, naj bi bili v premajhni seznanjenosti s poklici in možnostmi za šolanje v armadi, s pogoji življenja in dela v armadi, če pa so, je to enostransko, samo kot delo na terenu, dežurstva, izpolnjevanje ukazov, službovanje v odmaknjenih krajih, službovanje zunaj Slovenije, zgodnje upokojevanje, pogoste premestitve, majhne možnost za zaposlitev žena. V Sloveniji, pa tudi drugod v Jugoslaviji, so ta problem poskušali rešiti na več načinov, predvsem z izobraževalnimi institucijami v Sloveniji, ki bodo zagotavljale ustrezni kader za armado, pa tudi za sistem splošnega ljudskega odpora. Kot najbolj neposreden način kadrovanja Slovencev v JLA pa je bila objava prostih formacijskih mest za sprejem v aktivno vojaško službo za določen čas po pogodbi za oficirje in nižje oficirje JLA (Štukelj 1975, 31). Učni načrt gimnazije je izdelal Zavod za šolstvo Socialistične republike Slovenije in je bil enak drugim gimnazijam v republiki. Obsegal je 18 predmetov: slovenščino, srbohrvaščino (na račun drugega tujega jezika), zgodovino, sociologijo, samoupravljanje s temelji marksizma, filozofijo, psihologijo, osnove umetnostne vzgoje, tuj jezik (angleščina ali nemščina, odvisno od tega, kateri predmet se je učenec učil v osnovni šoli), geografijo, matematiko z opisno geometrijo, fiziko, kemijo, biologijo, telesno vzgoja, obrambo in zaščita (ki so se ga učili v vojašnicah, predavatelji pa so bili oficirji; vsako leto med letnimi počitnicami pa so imeli še desetdnevno taborjenje z vsebino iz tega predmeta), osnove računalništva in tehnično vzgoja. Skupaj 4912 ur pouka. Imeli so petdnevni delovni teden, pouk pa je bil samo dopoldan. Učiteljski zbor je bil kompleten, pri delu pa so sodelovali še vojaki, ki so bili po poklicu profesorji in so nudili učencem popoldansko učno pomoč. Le-ti so morali biti »marksistično usmerjeni in predani socialistični samoupravni družbi«, seveda pa so morali tako vzgajati tudi bodoče gojence vojaških akademij. Septembra 1977 se je šola preoblikovala iz gimnazije v srednjo vojaško šolo splošne smeri. Po novem programu so učenci pridobili več splošnega znanja že v srednji šoli, bili vojaki brez uniform, po šoli pa že delno usposobljeni za službovanje v armadi in z vozniškim izpitom. V 1. in 2. letniku je bilo 70 % splošnih in 30 % vojaških vsebin, v 3. in 4. letnik pa obratno (Tominc 1976, 14-16).

V stalni sestavi štabov pa je bilo na podlagi Zakona o oboroženih silah načrtovano popolnjevanje štabov TO z aktivnimi vojaškimi osebami JLA. Zvezni sekretar za ljudsko obrambo je za srednjeročno obdobje odobril popolnitev 76 delovnih mest, od katerih je bilo popolnjeno le 45, kar je pomenilo 59 % popolnitev. Z aktivnimi vojaškimi starešinami

je bila TO popolnjena samo v republiškem in pokrajinskih štabih, popolnitev pa je znašala 9 % v splošnem številu stalne sestave (Letno poročilo o teritorialni obrambi Slovenije, Komisija za SLO in DS, tehnična enota 533, popisna enota 5356-5358, ARS, AS 1589, 3). Armada je sprejela predpis, da častniki JLA lahko službujejo v TO le pet let. Po tem obdobju se morajo ponovno razporediti v enote JLA. Zaradi tega določila so na mesta v TO kandidirali v glavnem častniki, ki so bili pred upokojitvijo. Večinoma so bili Slovenci. Neslovenci so morali uporabljati slovenski jezik (Severnoprimorska pokrajina je imela leta 1990 poveljnika – Neslovenca) (Slapar 1999, 69). Poleg aktivnih pripadnikov JLA pa so pri poveljstvu IX. armade, RŠTO in RSLO predlagali, da se upokojeni generali⁹, ki jim je prenehala aktivna služba v JLA in niso imeli vojnega razporeda v oboroženih silah (glede na njihove bogate izkušnje iz NOB, izkušnje pri poveljevanju in povojni izgradnji oboroženih sil in uresničevanju koncepta SLO), prerazporedijo kot svetovalci v neposredni vojni nevarnosti in vojni v oboroženih silah, republiških organih in organizacijah ter pokrajinskih odborih. Pri popolnjevanju vojaških mest v formacijah TO z rezervnimi starešinami je bilo glede na formacijo potrebno za vojno popolnitev štabov in enot TO 5.013 rezervnih starešin, z 10 % rezervo pa 5.513. Popolnjenost je bila 4.028 rezervnih oficirji. Primanjkljaj 1.485 rezervnih oficirjev se je popolnjevalo s 726 rezervnimi mlajšimi oficirji in z 234 vojaki, kljub temu pa še vedno ni bilo popolnjeno 525 dolžnosti. Pri popolnjevanju vojakov na oficirska formacijska mesta se je praviloma upoštevala njihova strokovna – poklicna usposobljenost. Zaradi takšnih razmer razporejanja vojakov in nižjih oficirjev na dolžnosti in zaradi potreb po nenehnem izpopolnjevanju se je v TO namenjala posebna pozornost dopolnilnemu šolanju v šolskih centrih JLA in v lastni organizaciji (Letno poročilo o teritorialni obrambi Slovenije, Komisija za SLO in DS, tehnična enota 533, popisna enota 5356-5358, ARS, AS 1589, 7-8). V srednjeročnem obdobju 1976–1980 je bilo vključenih v tečaje, seminarje in druge oblike usposabljanja starešin 42.839 pripadnikov TO, od tega je bilo v šolskih centrih JLA 1331 rezervnih starešin. V organizaciji republiškega štaba so se rezervne starešine usposabljali za organe varnosti, za poveljnike enot PSD ob sodelovanju RSNZ, za obveščevalne organe enot in starešine, za poveljnike izvidniških enot in obveščevalne centre, za šifroteleprinteriste, za poveljnike oddelkov, vodov in čet za zveze, za referente zveze brigad in OŠTO, za politične komisarje osnovnih enot, bataljonov, brigad, odredov, OŠTO in PŠTO (ARS, AS 1589, Letno

⁹ Na območju SR Slovenije je imelo stalno prebivališče 44 generalov. Štirje generali so bili demobilizirani po končani NOV, 38 je prenehala aktivna služba v JLA, dva pa sta bila generala milice.

poročilo o teritorialni obrambi Slovenije, komisija za SLO in DS, tehnična enota 533, popisna enota 5356-5358, 5). Rezervne vojaške starešine so v letu 1979 opravljali izpit iz predmetov vojaško-politične teorije, vojaške teorije, vojaške topografije, reševanje taktične naloge, streljanje. Težiščna vprašanja so bila: sodobna vojaško-politična situacija v svetu in njen vpliv na varnost in položaj SFRJ, zračni desanti in protidesantni boj, uporaba herbicidov v vojni, pouk struktur izven OS – kako se naši delovni ljudje usposablajo za obrambo, tematika s področja marksističnega izobraževanja ter politična in gospodarska situacija v občini. Za pozitiven uspeh pri izpitu se jim je priznala 2-, 3-, 4- ali 6- dnevna vojaška vaja (Petelin 1979, 16-17).

Pridobivanje in usmerjanje ustreznih kadrov v šole za vojaške starešine in v šole za rezervne starešine je bilo izrednega pomena, pri čemer so zavzemali pomembno mesto mladinci prostovoljci. Evidentiranje, usposabljanje in vključevanje mladih, ki so se na prostovoljni osnovi opredeljevali za izpopolnjevanje znanja na obrambnem področju, je predstavljalo pomembno in obsežno politično delo. To nalogo so izvajali skupaj organi in vodstva ZSMS v občinah in pokrajinah ob najtesnejši povezavi z drugimi družbenopolitičnimi dejavniki. Pri tem se je želelo zagotoviti sodelovanje med TO in občinskimi štabi ter občinskimi konferencami ZSMS (Zveza socialistične mladine Slovenije), kajti mladinska organizacija je imela pri vključevanju mladih prostovoljcev v enote TO izredno odgovorno in pomembno nalogo. Območni štabi za TO so imeli pri tem nalogo izvajati njihovo ustrezno vojaško-strokovno usposabljanje. Tako so ob pomoči rezervnih oficirjev organizirali enotedenske taborne. Eden takšnih taborov je bil tudi tečaj na Treh ribnikih, ko je prve dni novembra, 400 fantov in deklet prostovoljno stopilo v enote TO Maribor. Na enotedenskem tečaju so se seznanili s pomenom obrambnih priprav. Iz pogovora s prostovoljci, starimi od 15 do 18 let, je bilo moč razbrati, da so se na taktičnih vajah obnašali, kot da bi šlo zares, saj ko so »napadali namišljenega sovražnika, ga je tovariš opozoril, naj počepne in se skrije, če ne želi, da bi ga zadelo«. Naučili so se ravnati z orožjem, povsem jasno jim je bilo tudi, kako se morajo obnašati v morebitnem boju. Izvajali pa so tudi streljanje z bojnim in manevrskim strelivom (Pavlin 1981, 47-49). In to pred odsluženim vojaškim rokom! Poleg taborov, kot je opisani, pa so za srednješolsko in tudi osnovnošolsko mladino organizirali obrambne dneve, orientacijske centre, orientacijske šole s teorijo in praktično izvedbo taborjenj in obrambne tribune (predavanja, ogledi vojašnic, orožja), vse kot priprava mladih za vstop v partizanske enote. V TO so v srednjeročnem obdobju uspeli v nekajletni koordinirani akciji vključiti v enote TO 17.313 mladink in mladincev prostovoljcev. V letu 1980 je bilo v TO sprejetih 2.458

mladih. Ob koncu srednjeročnega obdobja je bilo v enotah razporejenih 5.229 mladih, od tega 3.222 mladincev in 2.007 mladink.

6. 2. 5 OBOROŽITEV IN OPREMA

S srednjeročnim načrtom (v okviru katerega so bili izdelani letni načrti dela) se je v TO načrtovalo organiziranje, opremljanje in urjenje štabov in enot (Povzetek iz osnutka plana razvoja SRS 1976–1980 za področje ljudske obrambe, tehnična enota 440, popisna enota 3624-3654, ARS, AS 1589, 1-4). Načrt je predvideval zamenjavo trofejnega orožja s sodobnim orožjem iz presežkov JLA in z novim modernim orožjem iz proizvodnje. Zavzeto je bilo stališče, da bodo enote TO 2/3 opremljene s sodobnim orožjem jugoslovanskega porekla. Zamenjava trofejnega orožja je bila nujna tudi zaradi pomanjkanja streliva in rezervnih delov za to orožje. Višina sredstev je bila načrtovana na podlagi Direktive za vzgojo in urjenje, ki jo je izdal Glavni štab za SLO, in po enotnih kriterijih ZSLO. Načrtovana finančna sredstva so bila v okvirih, ki jih je predpisal ZSLO in so bila za realizacijo programa tudi nujna. S petletnim načrtom je bilo predvideno šolanje v vojaških šolah 841 starešin TO. Tu je šlo predvsem za mlajši kader, kajti nova kvaliteta in specifičnost vodenja enot je zahtevala specialno in visoko strokovno izurjenost, predvsem pa mlade kadre. Poleg navedenih potreb je bilo v srednjeročnem načrtu TO predvideno še 62.442.000 din za vzdrževanje orožja ter investicije za skladišča in strelišča, 219.759.000 din za osebne in funkcionalne izdatke in 5.437.000 din za ostale potrebe (zveze, prevozi, in protipožarna sredstva), tako da je ves srednjeročni načrt razvoja TO znašal 782.634.000 din oziroma na slehernega zaposlenega državljana 228.10 din letno, na prebivalca pa 87.40 din. S tako vsoto je srednjeročni načrt TO bremenil okoli 0,20 % nacionalnega dohodka (Povzetek iz osnutka aneksa k Družbenem planu razvoja SR Slovenije 1976–1980 za področje ljudske obrambe, tehnična enota 440, popisna enota 3624-3654, ARS, AS 1589, 7-8).

Največje težave in spremembe pri uresničitve načrta so bile pri nabavi oborožitve. Tudi vojna industrija ni mogla zadovoljiti vseh potreb TO. Predvideno je bilo, da bo JLA odstopila večji del orožja in opreme iz svojih rezerv in da bodo dostopne vse načrtovane količine oborožitve iz proizvodnje, vendar je JLA zelo počasi izločala obljubljena sredstva zaradi česar se načrt ni uresničil. Zaradi težav pri nabavi modernega pehotnega orožja je bila popolnitev enot in štabov TO v razmerju 1/5:4/5, pri tem je bilo drugim strukturam SLO odstopljeno 717 avtomatskih pušk. Razen pri nabavi ročnih metalcev, kjer je bil načrt

visoko presežen, za ostalo orožje, s srednjeročnim načrtom (predvideno kot odstopanje presežkov JLA) namenjeno TO, ni bil načrt izpolnjen. Ker ni bilo mogoče kupiti protiletalskih topov 20/3 mm, se je v letu 1980 naročilo 12 topov 20/1 mm.

Tabela 6. 4 : Realizacija izločanja presežkov JLA v letih 1976–1979

Vrsta orožja	Načrtovana odstopanja	Realizirano odstopanje 1976-1979	Načrtovano odstopanje za leto 1980	Odstotek realizacije 1976-1979
Puška M48 7.9 mm	21.500	4.426	3.000	21 %
Brzostrelke, razne	11.914	1.063	914	9 %
Puškomitraljez M53 7.9 mm	2.500	22	-	1%
Ročni metalec M57	1.000	-	-	-
Minomet 82mm	72	395	-	548 %
Top ZIS 76mm	18	12	-	67 %
Protiletalski top 20/1mm	29	51	-	175 %
Protiletalski top oerlikon	10	10	-	100 %

Vir: Letno poročilo o teritorialni obrambi Slovenije, Komisija za SLO in DS, tehnična enota 533, popisna enota 5356-5358, ARS, AS 1589, 3.

Tabela 6. 5 : Nabava nove oborožitve v letih 1976-1979

Vrsta orožja	Načrtovana nabava	Realizirana nabava 1976-1979	Naročeno v letu 1980	Skupaj	Odstotek realizacije 1976-1979
Polavtomatska puška	3.613	2.209	-	2.209	61 %
Avtomatska puška	5.863	2.632	1.225	3.857	45 %
Puškomitraljez 7.9 mm	1.003	394	420	814	39 %
Ročni metalec M57 A2	75	184	507	691	245 %
Netrzavni top 82mm	137	98	56	154	72 %
Raketni lanser 128mm	39	-	33	33	-
Protiletalski top 20/1mm	-	-	12	12	-
Protiletalski top 20/3mm	38	16	-	16	42 %

Vir: Letno poročilo o teritorialni obrambi Slovenije, Komisija za SLO in DS, tehnična enota 533, popisna enota 5356-5358, ARS, AS 1589, 4.

V letu 1980 se je naročilo še 37 protioklepni raket maljutka, prav tako pa se je načrtoval nakup 25 protiletalskih raket tipa strela 2M. Pojavilo se je nekaj nejasnosti tudi v zvezi z nabavo streliva in minsko eksplozivnih sredstev (MES). V zaključku Vojnega sveta SFRJ, sprejetega na seji dne 23. aprila 1974, ko je tekla razprava o načrtu razvoja oboroženih sil SFRJ v letih 1976–1985, je bilo v drugem odstavku 13. točke zapisano: *»vojne rezerve streliva za pehotno orožje za TO bo diferencirano in ga po dejanskih potrebah tudi v naslednjem planskem obdobju zagotavlja JLA«*. V kriterijih za izdelavo srednjeročnega načrta razvoja in dela za plansko obdobje 1976–1980 pa je bilo določeno, da bo ZSLO zagotavljal le strelivo za tisto orožje, ki ga JLA odstopa TO. Strelivo za ostalo orožje in minsko eksplozivna sredstva naj bi nabavljali štabi TO sami. Zaradi o nenatančnih in delno nasprotujočih si stališč so v štabu zahtevali pojasnilo. V pojasnilu, ki ga je izdal ZSLO GŠ-JLA – V. uprava (Dopis SZ št. 757-8 z dne 29. 8. 1975), je bilo rečeno: *«v skladu z odredbami direktive, vojne rezerve streliva za pehotno in ostalo orožje, ki ga je JLA odstopila TO, zagotavlja ZSLO iz svojih sredstev v višini potreb za 15 dni vojne. Vojne rezerve streliva za ostalo orožje (vključno s strelivom za protiletalske topove 20mm) načrtujejo in zagotavljajo iz svojih sredstev štabi za TO v okviru proizvodnih zmogljivosti, potreb in zmožnosti«*. Ne glede na določila kriterijev za izdelavo srednjeročnega načrta dela in razvoja ter citiranega pojasnila se v tem obdobju ni kupovalo streliva in minsko-eksplozivnih sredstev, razen za potrebe vzgoje. Pripadajoče količine streliva za vojno rezervo so se po načrtu GRMEČ redno dobile iz tehnične baze IX. armade brezplačno, razen tistih vrst streliva, ki jih tudi JLA ni imela v zadostnih količinah. Vendar pa se je že v naslednjem srednjeročnem obdobju 1981–1985 predvidevalo, da bi TO v celoti prevzela stroške nakupa streliva in minsko-eksplozivnih sredstev. Takšna stališča so imela pomemben vpliv na vrednost in strukturo prihodnjega načrta, saj bi po izračunih zveznega sekretariata morali v TO za nakup streliva in minsko-eksplozivnih sredstev izločiti 4,915 milijonov dinarjev oz. 60,84 % vseh finančnih sredstev, če bi se hotela zadržati popolnitev na sedanji ravni oziroma 2.730 milijonov dinarjev (33 % vseh finančnih sredstev), če bi se odločili za nakup 2,5 bojnih kompletov streliva. Ker se načrt oborožitve ni realiziral, so se finančna sredstva preusmerila v nabavo tiste opreme, ki je bila trenutno dosegljiva. (Informacija o problematiki nabave streliva in MES v obdobju 1981-1985, tehnična enota 532, popisna enota 5313-5355, ARS, AS 1589, 1-3.).

6. 3 TRETJA FAZA RAZVOJA TO (1980-1990)

Teritorialna obramba se je v obdobju 1980–1990 razvijala skladno z idejnopoličnimi izhodišči Zveze komunistov ter normativno ureditvijo v zveznem zakonu o splošni ljudski obrambi in republiškem zakonu o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (Uradni list SRS, št. 35-1575/82, 11. 10 1982, 35). Zakona sta predstavljala podlago za nadaljnje podružabljanje TO, saj je odločanje na tem področju postalo sestavni del samoupravnega odločanja delovnih ljudi in občanov. Zakonsko so bili opredeljeni komiteji za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito kot koordinacijska in operativno- politična telesa, ki so zagotavljali usmerjanje in koordiniranje ukrepov in aktivnosti pri uresničevanju enotnih ciljev in nalog splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite vseh sestavin, vključno s TO, izjemoma pa so odločali tudi o uporabi TO v skladu z zakonom in odlokom Predsedstva SFRJ. Opredeljena je bila odgovornost poveljnikov TO, štabi za TO pa niso bili več opredeljeni le kot organi vodenja in poveljevanja nižjim štabom in enotam TO, ampak tudi kot strokovni organi družbenopolitičnih skupnosti in pokrajin za vodenje oboroženega odpora. Sestavni del TO v vojni¹⁰ je postala tudi Narodna zaščita, kar je bila specifična rešitev v SR Sloveniji.

Na podlagi ustavnih določil in določbe zveznega zakona o splošni ljudski obrambi in konkretizacijo določila, da sestavljajo TO poleg enot, štabov in zavodov tudi druge oblike organiziranja za oboroženi boj, je bila NZ opredeljena kot najširša organizirana oblika samozaščitnega in samoobrambnega delovanja delovnih ljudi in občanov, odgovornost za njeno usposabljanje za oboroženi boj pa so nosili štabi za TO (Uradni list SRS, št. 35-1575/82, 11. 10 1982). Z opredelitvijo nalog pripadnikom NZ so ti lahko sodelovali pri bojnih aktivnosti skupaj z enotami ali štabi TO, pod njihovim vodstvom, predvsem pa so bile njihove naloge oborožena zaščita pomembnih objektov in vodstev družbenopolitičnih skupnosti. Lahko ugotovim, da je ustavna opredelitev NZ v Sloveniji bila tako "široka" in "gibčna", da je omogočala njeno aktiviranje in angažiranje, ko so bilo za Slovenijo najmanj ugodne razmere, pri tem pa se v ničemer ni kršila zakonitost.

¹⁰ V vojni bi pripadniki narodne zaščite lahko prešli v sestavo enot in štabov teritorialne obrambe.

6. 3. 1 VODENJE IN POVELJEVANJE

V tem razvojnem obdobju TO do leta 1984 ni bistveno spreminjala svoje organizacijsko-formacijske sestave, razen ustanovitve Mestnega štaba za TO Maribor ter občinskih štabov v novoustanovljenih mariborskih občinah (formirani so bili še organi za materialnih sredstev in nepremičnin JLA pri 35 občinskih štabih za TO ter 22 enot delovne obveznosti pri občinskih štabih za TO). Ob koncu leta 1989 se je začela pripravljati zadnja reorganizacija TO, ko je posebna delovna skupina Sveta Predsedstva SR Slovenije za ljudsko obrambo v sodelovanju z republiški upravnimi organi izdelala analizo tedanjega stanja in razvoja pokrajin v SR Sloveniji. V vojaški analizi predloga nove reorganizacije pokrajin v SR Sloveniji se je RŠTO zavzemal za to, da se definira pokrajina v miru in v vojnem času. Težilo se je k tem, da naj bo pokrajina zaokrožena celota, ki bo upoštevala orografsko-hidrografske pogoje in prepreke, osnovne komunikacijske smeri, ki bi jih lahko agresor takoj zasedel in tako onemogočil medsebojno komunikacijsko povezavo, da ima vsaka pokrajina bazno področje za manever in razporeditev bojnih in nebojnih materialnih sredstev, potrebnih za bojno delovanje ter zadostno globino v odnosu na operativne smeri zaradi planiranja in izvajanja bojnih dejstev. Istočasno naj bi pokrajina v organizacijskem in komunikativnem pogledu zagotavljala čim boljše pogoje za poveljevanje z OŠTO in manevrskimi enotami preko PŠTO oziroma bi vsakemu PŠTO zagotavljala takšne pogoje. V splošnem je predložena varianta omogočala naštete pogoje, čeprav ne v povsem idealnem pogledu in praktično skoraj na polovico zmanjševal tudi neposredne zveze (zveze poveljevanja) RŠTO – od tedanjih 13 na 7 PŠTO oziroma poveljstev tega nivoja.

V novi reorganizaciji se je predvidevalo poveljstvo mesta Ljubljane, pri čemer so v RŠTO želeli, da se Predsedstvo SR Slovenije opredeli do vprašanja, ali se Ljubljana-mesto uporno brani ali je obramba zasnovana na manevrskih načelih (Predlog nove organiziranosti pokrajin, vojaška analiza predloga, tehnična enota 989, ARS, AS 1589, 2-4). Svet Predsedstva SR Slovenije za ljudsko obrambo je pripravljeno analizo obravnaval na 21. seji 2. februarja 1990, in predlagal Predsedstvu SR Slovenije, da sprejme predlog za reorganizacijo pokrajin, s katerim se »zaradi usklajevanja obrambnih priprav ter ustvarjanja možnosti za organiziranje in vodenje splošnega ljudskega odpora med vojno« SR Slovenija razdeli na sedem območij. Ta območja so:

- Dolenjsko območje, ki ga sestavljajo občine: Novo mesto, Trebnje, Sevnica, Brežice, Krško, Metlika, Črnomelj, Ribnica in Kočevje;

- Gorenjsko območje, ki ga sestavljajo občine: Kranj, Jesenice, Radovljica, Tržič in Škofja Loka;
- Južnoprimorsko območje, ki ga sestavljajo občine: Postojna, Sežana, Ilirska Bistrica, Cerknica, Koper, Izola in Piran;
- Ljubljansko območje, ki ga sestavljajo: Mesto Ljubljana in občine: Kamnik, Litija, Grosuplje, Logatec in Vrhnika;
- Severnoprimorsko območje, ki ga sestavljajo občine: Nova Gorica, Tolmin, Idrija in Ajdovščina;
- Vzhodnoštajersko območje, ki ga sestavljajo občine: Maribor, Pesnica, Ruše, Lenart, Gornja Radgona, Murska Sobota, Lendava, Ljutomer, Ormož, Ptuj in Slovenska Bistrica;
- Zahodnoštajersko območje, ki ga sestavljajo občine: Celje, Ravne na Koroškem, Dravograd, Radlje ob Dravi, Slovenj Gradec, Titovo Velenje, Slovenske Konjice, Mozirje, Žalec, Laško, Šentjur, Šmarje pri Jelšah, Zagorje, Trbovlje in Hrastnik.

Tabela 6. 6 : Osnovni podatki o pokrajinah

Pokrajina	Število občin	Km ²	%	Prebivalcev	%	Prebivalcev na km ²
GORENJSKA	6	2425	11,97	220.190	11,03	91
SEVERNO PRIMORSKA	5	2494	12,31	130.146	6,52	52
JUŽNO PRIMORSKA	7	2499	12,34	151.035	7,57	60
DOLENJSKA	9	3589	17,72	207.711	10,41	58
ZAHODNO ŠTAJERSKA	15	3685	18,19	379.701	19,03	103
VZHODNO ŠTAJERSKA	11	3504	17,30	460.969	23,10	132
POM LJUBLJANA	9	2060	10,17	445.629	22,33	216
SKUPAJ	62	20251	100	1.995.381	100	102

Vir: Zavod SRS za statistiko (ISSN-0353-5762) v publikaciji: SR Slovenija osnovni kazalci, Ljubljana 1989, ARS, AS 1589, 8.

V skladu s takšno razdelitvijo in v zahtevi, da se zagotoviti možnost za uspešno uresničevanje pravic in dolžnosti Predsedstva SR Slovenije in drugih republiških organov pri organiziranju in vodenju splošnega ljudskega odpora v vseh vojnih razmerah in na celotnem ozemlju SR Slovenije, je bilo treba uskladiti obrambne priprave republiških organov in občin na določenih območjih, prilagoditi organiziranosti štabov za teritorialno obrambo, zagotoviti učinkovite zveze ter prilagoditi organiziranost in delovanje republiških organov med vojno. Republiški štab za teritorialno obrambo pa je dobil nalogo, da v skladu s svojo vlogo in nalogami pri vodenju in poveljevanju v teritorialni obrambi ter z navedeno ozemeljsko razdelitvijo prilagodi organiziranost in sestavo pokrajinskih štabov za teritorialno obrambo kot območnih izpostav Republiškega štaba za teritorialno obrambo. Rečeno je bilo, da finančne, materialne in druge pogoje za delo območnih štabov v celoti zagotavlja Republiški štab za teritorialno obrambo, pri tem pa mora upoštevati sestavo teritorialne obrambe, velikost in druge posebnosti območij, pristojni republiški, pokrajinski in občinski organi pa v tem prehodnem obdobju poskrbeti tudi za socialno varnost delavcev, ki jim preneha delovno razmerje v pokrajinskih organih. Reorganizacija pokrajine naj bi izvedel RŠTO pod vodstvom tedanjega jugoslovansko usmerjenega aktivnega generalmajorja letalstva Ivana Hočevarja najpozneje do 31. decembra 1990 (Sestanek predsednikov pokrajinskih odborov, tehnična enota 989, ARS, AS 1589, 2-3), vendar je zaradi osamosvojitvenih dogodkov v začetku devetdesetih, to storil »novi« RŠTO pod poveljstvom vršilca dolžnosti tedanjega rezervnega majorja Janeza Slaparja.

6. 3. 2 FORMIRANJE ENOT

Glede na nova spoznanja o značilnosti sodobnih vojn, na razvoj doktrine oboroženega boja, na pridobljena spoznanja z vaj ter normativne ureditve v novem zakonu je bilo v letih 1983–1984 opravljena analiza organizacijsko-mobilizacijskega razvoja TO na vseh ravneh njenega organiziranja. Pri tem je bila posebna pozornost namenila ugotavljanju skladnosti razvoja TO z demografskimi, gospodarskimi, finančnimi in prostorskimi zmogljivosti DPS, OZD, KS in pokrajin z razvojem ostalih sestavin sistema SLO in DS, z enotami JLA na področju posameznih občin in pokrajin, ugotavljanju skladnosti razvoja TO z njeno namembnostjo, predvidenimi bojnimi nalogami v razmerah začasne zasedenosti ter ugotavljanju možnosti učinkovitega vodenja in poveljevanja štabov za TO. Na podlagi analiz obstoječega organizacijsko-mobilizacijskega razvoja TO SR Slovenije in na podlagi

strokovnih usmeritev je bil Predsedstvu SR Slovenije predlagan v obravnavo in sprejetje nov predlog globalnega načrta organizacijsko-mobilizacijskega razvoja, ki je bil usklajen s Smernicami za nadaljnji razvoj TO in s Temelnjimi merili organizacijsko-formacijske strukture štabov, enot in zavodov TO, kot tudi z načrtom uporabe TO SR Slovenije v vojni, ob naravnih in drugih nesrečah ter v izrednih razmerah. S tem namenom je želelo Predsedstvo SR Slovenije doseči tudi zmanjšanje števila pripadnikov TO, predvsem njene manevrske komponente in povečanje prostorskih sil z ustanavljanjem jurišnih odredov kot nove vrste enot, ki so bolj ustrezale bojnim in prostorskim razmeram začasne zasedenosti in za protidesantno bojevanje. Številčno je bilo do leta 1984 v TO razporejenih 84.164 vojaških obveznikov ali 4,5 % prebivalcev, in sicer v štabe TO 17,4 %, v manevrske enote 37,2 %, v občinske enote prostorne strukture 25,6 % in v enote KS in OZD 19,8 %. Predsedstvo SR Slovenije je 7. 3. 1984 sprejelo načrt, s katerim je hotelo doseči naslednje izboljšave v organizacijsko-mobilizacijskem razvoju TO (Poročilo o stanju in razmerah v teritorialni obrambi SR Slovenije, tehnična enota 1447, ARS, AS 1589, 34-35):

- po številčni odmeri (10 – 20 % rezerva) se je število vojaških obveznikov zmanjša od 84.164 ali 4,5 % na 74.896 ali 3,9% prebivalcev;
- razlike v obremenitvi posameznih pokrajin in občin s pripadniki TO zmanjšati in naj bi se gibale za pokrajine od 3,4 % do 4,5 % in za občine od 2,5 % do 5,3 % prebivalcev;
- s spremembami formacij (kar je bilo v pristojnosti RŠTO) nadaljevati z zmanjševanjem številčnosti TO, predvsem pa zmanjševati razlike v obremenjenosti posameznih občin;
- doseči večjo izenačenost v materialno-finančni obremenitvi občin, kar se je nameravalo izboljšati s sistemom vzajemnega financiranja skupnih nalog TO;
- število brigad TO zmanjšati z 19 na 13. Delež manevrskih sil TO Slovenije, organiziran v devetnajstih brigadah TO, je bil prevelik in nesmotrn. To ni bilo ne organizacijsko ne strateško upravičeno, saj je tudi JLA imela razvit svoj t. i. partizanski ešalon (16 partizanskih, kasneje lahkih brigad, organiziranih v petih partizanskih lahkih divizijah). Sprejeta je bila odločitev, da se število brigad zmanjša na 13, njihova formacija pa na 1.200 mož, ohrani pa se njihova partizanska premičnost (Zorc 1999, 50);
- z ukinitvijo večine enot TO KS in OZD in z manjšim prestrukturiranjem se je zmanjšala razdrobljenost in zagotovilo močnejše prostorske sile pod neposrednim poveljstvom OŠTO za nadzor prostora in zavarovanje objektov. S tem se je povečalo

število odredov na 42 (prej jih je bilo 19), število ostalih enot prostorske strukture pa se je zmanjšalo od 1100 na 416;

- izboljšala se je pripravljenost za boj v razmerah začasne zasedenosti, zlasti še v mestih, saj so se z ustanovitvijo 14 diverzantskih odredov v mestih te sile povečale za 40 %;
- okrepljene so bile sile za protidesantno obrambo letališč in zračno-desantnih prostorov z ustanovitvijo 12 protidesantnih čet (ob 2 protidesantnih odredih), s čimer se je zagotovila obramba vseh letališč v SR Sloveniji;
- glede na uveljavitev narodne zaščite so razformirali vse štabe in enote v KS in OZD, razen v primerih, ko je šlo za objekte in naloge posebnega pomena, večjo trajnost in večjo zahtevnost naloge. Pri tem so delovne organizacije posebnega pomena za LO (železnica, PTT, RTV, elektrogospodarstvo) lahko še naprej zadržale večje namenske enote TO (Poročilo o stanju in razmerah v TO, tehnična enota 1447, ARS, AS 1589, 36).

V skladu z organizacijskim razvojem iz leta 1984 se je do leta 1990 nadaljevalo zmanjševanje številčnega stanja. Zmanjšano je bilo število pripadnikov TO za 14.000 pripadnikov ali na 3,4 % prebivalstva SRS, kar je pomenilo 68.622 pripadnikov. Skupaj z enotami za zveze DPS je to znašalo 3,6 % prebivalstva SRS oziroma 71.692 pripadnikov TO. Zmanjšan je bil manevrski del TO za 6 brigad, s čimer je bilo doseženo razmerje med manevrsko in prostorsko strukturo 23 %:77 %. Ob koncu leta 1989 je TO SRS imela: 1 RŠTO, 12 PŠTO, 2 MŠTO, 65 OŠTO, 12 partbr TO, 1 zaščitno partbr TO, specializirane enote TO prostorske strukture (jurišne odrede, diverzantske, protidiverzantske, protidesantne, alpsko-izvidniške in enote drugih rodov) ter enote za splošne namene. Delež razporejenih v štabih za TO je bil 13 %, kar je bilo enkrat več, kot je bilo povprečje v SFRJ. Temu je pogojevalo veliko število pokrajin in občin ter številčno stanje štabov s prištavnimi enotami, ki so šteje v občinah 84 vojaških obveznikov, v pokrajinah pa 218-238 vojaških obveznikov. V letu 1989 je bilo ukinjeno 143 štabov TO v KS, kar je poboľjšalo razmerje med bojnim in nebojnim delom. Po vojni formaciji je pripadalo enotam in štabom 6312 oficirskih položajev (brez enot za zveze DPS – 230) popolneno pa je bilo 6192 oficirskih položajev ali 98 %.

6. 3. 3 IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE

Izobraževanje in usposabljanje v zadnjem razvojnem obdobju lahko opazujemo skozi dve trajajoče srednjeročni obdobji. V prvem, ki je trajal od leta 1981 do leta 1985, bi morale v skladu s programom usposabljanje enkrat v petletnem ciklusu trajati 7 dni, a se zaradi

materialno-finančnih težav to skrajševalo na 4-7 dni, v nekaterih občinah pa celo na 3-4 dni. To je negativno vplivalo na stopnjo izurjenosti posameznih enot, zlasti brigad, odredov in enot protiletalske obrambe. Programi so glede na stopnjo izurjenosti posameznih enot ter na materialne in druge možnosti vsako leto dopolnjevali, pri čemer so upoštevali osnovni namen enote.

Tabela 6. 7 : Pregled izvedenega usposabljanja TO SRS v času 1981-1985

a) Število pripadnikov TO na osnovnem usposabljanju

1981	1982	1983	1984	1985	Skupaj
6.384	11.968	9.382	8.954	11.986	48.674

b) Število pripadnikov TO na dopolnilnem usposabljanju

1981	1982	1983	1984	1985	Skupaj
48.877	39.495	29.092	30.995	37.177	185.636

c) Skupno število starešin na tečajih, seminarjih in drugih oblikah usposabljanja

1981	1982	1983	1984	1985	Skupaj
16.677	17.742	19.415	11.668	10.914	74.416

d) Skupno pripadnikov TO na usposabljanju

1981	1982	1983	1984	1985	Skupaj
71.938	69.205	57.889	51.617	60.077	308.726

Vir: Poročilo o vzgoji in urjenju, RŠTO, DT št. 240-1/86, ARS, AS 1589, 11. 2. 1986, 6.

Poleg osnovnega je potekalo dopolnilno usposabljanje, in sicer vsako leto ob delu prostih dneh, razen v letu, ko je bila enota na osnovnem usposabljanju. Finančne težave so povzročale, da je bilo tudi dopolnilno usposabljanje skrajšano. Enote TO so se vključevale v skupne taktične vaje z enotami JLA in drugimi subjekti SLO in DS. Specialistične enote, ki so upravljale s sodobnimi tehničnimi sredstvi, so se v okviru petletnega ciklusa še 1-2 krat letno dodatno kondicijsko urile na poligonih, v kabinetih in učilnicah ob pomoči enot JLA, radioklubov, ZSLO drugih družbenih organizacij. Starešine so za usposabljanje enot v petih letih porabili 20-22 dni, za urjenje starešin na vodilnih položajih v štabih in poveljstvih s praktičnimi oblikami usposabljanja se je porabilo 25-30 dni v petih letih oz. 5-6 dni na leto. Vojaški obveznik je bil v petih letih na urjenju približno 13-15 dni ali 2,5-3 dni na leto (ibidem, 39). Ne glede na finančne težave pa so pri nadzoru in ocenjevanju

(letno so ga opravljali občinski in pokrajinski štabi ter RŠTO, od leta 1981 pa tudi Glavna inšpekcija ljudske obrambe ZSLO) bojne pripravljenosti enot in štabov TO na nivoju republik (in od leta 1981 tudi na zveznem nivoju) slovenske brigade bile po svoji usposobljenosti in izurjenosti v samem vrhu. Tako so v obdobju 1981–1985 kar trikrat osvojile prvo mesto kot najboljše v SFRJ. To laskavo priznanje so dobile 51. brigada TO Jože Kovačič (Korelc 1981, 16-17). Zaščitna brigada Edvard Kardelj-Krištof in 1. brigada TO Miro Perc-Maks (Soban 1985). Bojna pripravljenost teh enot in štabov je bila v celoti na visoki ravni in je omogočila hiter pristop k izvajanju načrtovanih nalog. Pri ocenjevanju posameznih elementov bojne pripravljenosti pa ni prihajalo do bistvenih odstopanj. S skupnimi vajami in drugimi oblikami usposabljanja so štabi pridobili pomembna spoznanja in se na višji ravni usposobili za organiziranje in vodenje bojnega delovanja v najtežjih bojnih razmerah. Na vajah Triglav, ki so potekale v tem obdobju, se je strokovna usposobljenost izboljšala zlasti pri višjih štabih (Triglav I in II), izboljševala pa se je tudi na nivoju občinskih štabov, poveljstev in enot (Triglav III). Ob 40. obletnici zmage nad fašizmom je bila zadnja parada zmage v Beogradu, na kateri je sodelovalo tudi 200 pripadnikov TO, med njimi 17 deklet, ki so se na parado pripravljali v Črnomlju (Pavlin 1985, 7-10).

Izgradnja centrov za obrambno usposabljanje se je nadaljevala tudi v tem obdobju. V letu 1980/81 je začel delovati Republiški center za obrambno vzgojo v Poljčah. Obnovili in dozidali so prostore nekdanje kmetijske šole. Na 1900 m² prostora je bilo na voljo 100 ležišč, v predavalnicah je bil prostor za 150 ljudi. V centru so se nahajali še: avditorij s 186 sedeži, 4 predavalnice s posebno opremo za izobraževanje in usposabljanje vezistov, klubski in rekreacijski prostor, knjižnica, šolsko zaklonišče, TV studio, prostori za vodstvo. V tretji etapi pa je bil načrtovan poligon za posebne enote CZ in gasilce. V centru je potekalo 33 programov s področja obrambnega usposabljanja in to v 4 do 5-dnevnih tečajih s področja zvez, obveščanja, javljanja, opazovanja, in alarmiranja, prav tako pa izpopolnjevanje in usposabljanje štabov TO in kadrov NZ. Letno se je v centru usposabljal do 2500 ljudi. V Izobraževalnem centru za obrambno vzgojo v Pekrah pri Mariboru se je, poleg drugih vrst usposabljanja, izvajalo tudi vojaško usposabljanje prostovoljk - študentk in drugih mladink ter dijakinj višjih letnikov srednjih šol. 150 prostovoljk, ki so se usposabljevale 14 dni v dveh skupinah, pri čemer je bil poudarek na partizanskem načinu bojevanja, streljanju z avtomatsko in polavtomatsko puško, vozile so se s tankom, vsak dan pa je bila ena v vlogi poveljnice oddelka. Zaključno taktično vajo pa so izvedle v obliki napada na čolnarno v Limbušu (Kladnik 2008, 35).

Pri opravljanju službe pa je v navedenem obdobju prišlo tudi do poškodb in smrtnih primerov. V celotnem srednjeročnem obdobju je 5 pripadnikov TO izgubilo življenje. Med ponesrečenci je bil tudi poveljnik TO generalpodpolkovnik Radislav Klanjšček, ki je svoje življenje izgubil v helikopterski nesreči. Pri ostalih štirih žrtvah je bil razlog nepravilno ravnanje z orožjem, prometna nesreča, utopitev in srčna slabost. Bilo je tudi 16 hudo telesno poškodovanih (oslepitev, zlomi, prelomi), 106 pa je bilo lažje telesno poškodovanih (Poročilo o stanju in razmerah v teritorialni obrambi SR Slovenije, tehnična enota 1447, ARS, AS 1589, 42).

V drugem srednjeročnem obdobju, od leta 1986 do leta 1990, je bilo izobraževanje in usposabljanje izrazito usmerjena k pripravam za izvrševanje namenskih nalog TO v oboroženem boju, predvsem pri delovanju na začasno zasedenem ozemlju. Usposabljanje poveljnikov čet in starešin na nižjih dolžnostih je potekalo v ŠČ JLA in učnih centrih. V šolskih centrih JLA se je v tem obdobju usposabljal 324 starešin in v učnih centrih 1.794 starešin. V organizaciji RŠTO sta bila izvedena dva tečaja za usposabljanje organov varnosti, na katerem je sodelovalo 98 slušateljev. Organi varnosti v stalni sestavi in večjih enot TO so se usposabljali v varnostno-šolskem centru v Pančevu. Kljub visoki številki usposabljanj še vedno 3.290 starešin ni imelo ustrezne strokovno-vojaške usposobljenosti za dolžnosti, na katere so bili razporejeni.

Streljanje s pehotno oborožitvijo je v srednjeročnem obdobju izvedlo 59.163 vojaških obveznikov, ki so dosegli povprečno oceno 3,57, artilerijska streljanja pa so bila ocenjena z oceno prav dober. Na področju usposabljanja so bili kljub težavam doseženi dobri rezultati, saj se je usposabljanje izvajalo načrtno, organizirano in sistematično. Novoformirane enote (diverzantski vodi, protidiverzantske enote in čete za ognjeno podporo) so se usposabljale namembno. Urjenje protiletalskih enot se je izvajalo v Premanturi (Istra), kjer so enote TO Ljubljana izvedle streljanje z novimi topovi M75 20/1, obenem pa preverile tudi celoten sistem poveljevanja, zveze in organizacijo zaledne oskrbe (Ulčar 1987, 72-73). Bojno pripravljenost TO SR Slovenije je v tem srednjeročnem obdobju v rednem nadzoru ocenjevala inšpekcija oboroženih sil RŠTO SRS, PŠTO zahodne Štajerske in 31. brigado TO. Pri pregledu za razglasitev najboljše enote TO SFRJ pa so pregledali 12., 22. in 52. brigado TO. Prav dobre ocene so bile dodeljene RŠTO SRS, 12. in 52. (Soban 1986). brigadi TO in dobre ocene PŠTO zahodne Štajerske, 31. in 22. brigadi TO. Inšpekcija je ugotovila, da se vsi dokumenti in načrti vodenja in poveljevanja redno izdelujejo, dograjujejo in uresničujejo, da je TO SRS organizirana v skladu s predpisi in zahtevami, da so štabi in enote dobro izurjeni in usposobljeni za izvrševanje namenskih nalog, da se

usposabljanje izvaja načrtno, da so mobilizacijski načrti kompletni in ažurni in da je zaledna zagotovitev dobra. Pripombe so bile na nekaj slabše rezultate streljanja (Stanje in razvoj TO SRS v obdobju 1986 do 1990, tehnična enota 989, ARS, AS 1589, 7). Usposobljenost starešin je bilo ocenjena z oceno prav dober, kar so potrjevale tudi ocene preverjanj štabov in štabnih vaj, ki jih je bilo v tem obdobju 50. Ena večjih vaj je bila Pomlad 88 kot nadaljevanje vaje Jesen 87. Šlo je za združeno taktično vajo na Primorskem. Od Kostanjevice na Krasu, prek Vipavske doline do Cola, na območju Trnovskega gozda, do Črnega vrha in Godoviča. Organiziralo in vodilo jo je poveljstvo Ljubljanske AO, RSLO SRS, RŠTO SRS in PSRS. Tema je bil delovanje enot JLA, TO in ostalih ter delovanje družbenoekonomskega in družbenopolitičnega sistema na začasno zasedenem ozemlju. Delovanje OS so preverjali v neposrednem spopadu z glavnino napadalčevih sil (Korelc 1988, 5-9).

6. 3. 4 KADRI

Posebno pozornost se je namenjal pravilni izbiri kadrov za popolnitev formacijskih dolžnosti. Pri kadrovanju je bilo v večji meri upoštevano splošno znanje (izobrazba), redna dejavnost in pridobljeno znanje v JLA. Zlasti je bila zaostrena politika kadrovanja za najodgovornejše dolžnosti v TO od poveljnika čete dalje. Terjalo se je, da te položaje zasedejo rezervne vojaške starešine, ki so imeli ugled v svoji sredini, ustrezne osebne kvalitete, višjo stopnjo vojaško-strokovnih znanj, izkušnje v vodenju in poveljevanju, pravilno idejno usmerjenost ter osebno afiniteto do izvajanja vojaških nalog. Oficirski položaji so zahtevali visoko izobrazbo, položaji nižjih oficirjev in večina položajev civilnih oseb pa srednjo. Kljub prizadevanjih se izobrazbena struktura ni bistveno izboljšala. Od 371 formacijskih mest, ki so zahtevale visoko izobrazbo in jih je zasedalo 319 pripadnikov stalne sestave, je imelo samo 64 oseb (17 %) ustrezno stopnjo izobrazbe, vključno z aktivnimi starešinami, 43 oseb ali 14 % jih je imelo višjo izobrazbo, 218 ali 68 % srednjo in 4 ali 1 % pa nižjo izobrazbo.

Da bi se neustrezna izobrazbena struktura pripadnikov stalne sestave izboljšala, so bili zaostreni pogoji za zaposlitev novih delavcev, že zaposleni pa so bili dolžni pridobiti ustrežnejšo izobrazbo (Poročilo o moralno-političnem stanju v enotah in štabih TO Slovenije v letu 1985, tehnična enota 1459, ARS, AS 1589, 2-3). Po formacijah je bilo v letu 1985 v TO odprtih 592 formacijskih mest, od tega 366 oficirskih (76 za aktivne oficirje in 290 za rezervne starešine), 85 položajev rezervnih nižjih oficirjev in 136 položajev za civilne osebe. Navedena delovna mesta so bila popolnoma s 496 pripadniki

stalne sestave ali 84 %, kar je bilo za 14 oseb več kot v letu 1981. Od tega je bilo zasedeno 310 oficirskih položajev ali 84 % (z 42 aktivnimi oficirji in 268 rezervnimi starešinami), 78 položajev nižjih oficirjev ali 92 % (z 1 aktivnim nižjim oficirjem in 77 rezervnimi starešinami), položaji civilnih oseb pa s 104 pripadniki ali 76 %. Od naštetega števila pripadnikov je bilo 95 žensk ali 19 %, večinoma v strukturi civilnih oseb. Starostna struktura pripadnikov stalne sestave je bila ugodna, saj je več kot 68 % bilo mlajših od 40 let, 25 % je bilo starih 40-50 leti in samo 7 % je bilo starejših od 50 let. Z rezervnimi vojaki in starešinami so bili vsi štabi in enote številčno popolnjeni, vključno s predpisano rezervo. Popolnitev pa še vedno ni bila dovolj kvalitetna. Samo 80 % vojakov in starešin je imelo vojaško izobrazbo, ki je ustrezala njihovemu razporedu, ki so ga imeli v TO, zato je bilo treba prekvalificirati določeno število pripadnikov enot TO. Težave so se pojavljale pri popolnjevanju posameznih enot zaradi pomanjkanja vojaških obveznikov, izobraženih v določenih specialnih znanjih, npr. za raketne, topniške, ABKO, inženirstvo, zveza in sanitetne specialnosti.

Popolnitev z rezervnimi vojaškimi starešinami je bila kvalitetna, pri čemer so se povečale potrebe po starešinah pehotne specialnosti. V enote TO je bilo v tem obdobju vključenih 4.024 mladincev prostovoljcev. Aktivnost pri evidentiranju in usposabljanju mladink in mladincev pa je bilo že več let v upadanju. Vzroki za to so poleg nezanimanja mladih iskali še v preveč striktnih zdravniških pregledih, preveliki meri odgovornosti in slabi opremljenosti enot. Poleg upada mladincev prostovoljcev se je zmanjševalo tudi število vojaških obveznic. Te so v letu 1984 štejele še 1.391 vojaških obveznic, medtem ko je v letu 1985 to število padlo na 643, kar je bistveno odstopalo od načrtovanega vključevanja žensk. Na vključevanje žensk v TO je vplivala možnost popolnitve z vojaškimi obvezniki ter problem ocenjevanja njihove zdravstvene sposobnosti in nezanesljivosti za vpoklic zaradi zdravniških omejitev. Ne glede na število vojaških obveznic so v štabu namenjali temu problemu veliko pozornost ter so nadaljevali z vključevanjem in razporejanjem žensk v enote in štabe. V ta namen so bili prilagojeni programi njihovemu predznanju, ki so obsegali tematiko družbenopolitičnega in vojaško-strokovnega usposabljanja. Vsebina družbenopolitičnega usposabljanja so prilagodili družbenim, političnim, gospodarskim in drugim razmera okolij, od koder so bile ženske, medtem ko je bil vojaško-strokovni program usklajen in je vseboval kar najmanjše zahteve, ki so omogočale, da so se lahko s pridobljenim znanjem kakovostno in brez manjvrednostnega občutka vključile v delo enote, kamor so bile razporejene (Poročilo o stanju in razmerah v TO, tehnična enota 1447, ARS, AS 1589, 38). Od leta 1985 do konca razvojnega obdobja je bilo na oficirskih

dolžnostih razporejenih 5099 oficirjev ali 82 %, 976 ali 16 % nižjih oficirjev in 117 vojakov ali 2 %. Razlog takšne relativno slabe popolnitve je bilo predvsem v pomanjkanju starešin ustrezne specialnosti, manjšega zanimanja za ŠRO, kot tudi pošiljanja slabšega kadra v ŠRO. Po vojni formaciji je pripadalo štabom in enotam 5722 podoficirjev (brez enot za zveze DPS - 766), popolnjeno pa je bilo s 5732 podoficirji ali 100 %, vendar je bilo 1532 ali 26 % položajev popolnjenih s kadrom, ki ni imel ustrezne vojaško evidenčne dolžnosti za ta mesta. Ta pomanjkljivost se je reševala predvsem s prešolanjem za posamezne dolžnosti. Od 56.488 formacijskih mest vojakov (brez enot za zveze DPS – 2181) so bili enote in štabi popolnjeni s 57.347 vojaki ali 101 %. Popolnitev enot in štabov TO z vojaki je bila ustrezna, razen posameznih VES, kot so bile inženirske, sanitetne in specialnosti zvez. Tudi te težave so reševali na podoben način kot pri podoficirjih.

Pomlajevanje kadrov je bilo načrtno in se je na ta način vsako leto zamenjalo okrog 6-8.000 vojaških obveznikov ali 12-16 % celotne sestave TO. V petletnem ciklu usposabljanja se je zamenjalo 60-80 % celotne sestave TO (Stanje in razvoj TO SRS v obdobju 1986 do 1990, tehnična enota 989, ARS, AS 1589, 2-3). Mirnodobna popolnitev s kadri se je razvijala v skladu z zakonom o SLO in DS ter stališči in sklepi družbenopolitičnih skupnosti. Na podlagi analiz uresničevanja nalog štabov za TO je Svet za TO na svoji seji 3. aprila 1987 leta (na predlog RŠTO) sprejel osnutek mirnodobnih formacij štabov za TO. Ta osnutek pa je sprejelo Predsedstvo SR Slovenije 5. novembra 1987, z njim pa so se mirnodobne formacije občinskih štabov za TO povečale za eno osebo (OŠTO I. variante 8 oseb, OŠTO II. variante 6 do 7 oseb in OŠTO III. variante 4 osebe), število zaposlenih v PŠTO pa je ostalo nespremenjeno. Izdelava, sprejetje in realizacija tega osnutka se je načrtovala v letu 1990. Popolnjenost štabov s pripadniki stalne sestave je bila 516 oseb ali 91 % glede na formacijske potrebe. Pri tem so bili oficirski položaji popolnjeni s 326 osebami ali 94 %, položaji podoficirjev z 82 pripadniki ali 96 % in položaji civilnih oseb v službi v TO s 108 osebami ali 80 %. V omenjene oficirske položaje je bilo zajetih tudi 83 formacijskih mest, ki so bili namenjeni za popolnitev z aktivnimi vojaškimi osebami. Na teh položajih je bilo konec leta 1989 36 aktivnih vojaških oseb ali 43 % od zahtevanih potreb (ibidem, 4-5).

6. 3. 5 OBOROŽITEV IN OPREMA

Zaradi manjših finančnih sredstev so bili letni načrti opremljanja TO s sredstvi oborožitve in vojaške opreme realizirani 80 %. Kljub temu pa so se v popolnjevanju približali višini, ki je bila določena z vojaško materialno formacijo.

Tabela 6. 8 : Popolnitev TO Slovenije s sredstvi na dan 31. 12. 1989

ZAP ŠT.	NAZIV TMS	PRIPADALO	IMELA	%
1.	pištola	11.270	8.365	74.2
2.	pištola avtomatska	1.524	1.294	84.9
3.	brzostrelka	4.655	9.163	196.8
4.	avtomatska puška	14.828	17.211	116.1
5.	polavtomatska puška	14.196	14.952	105.3
6.	puškomitraljez	19.712	54.904	278.5
7.	ostrostrelna puška	1.531	1.223	79.9
8.	RM	4.417	3.868	87.6
9.	RMR 64mm M-80	9.035	2.636	29.2
10.	RMR 90mm M-79	500	371	74.2
11.	MM 60mm	440	456	103.6
12.	MM 82mm	352	494	140.3
13.	NtT 82mm	228	238	104.4
14.	MM 120mm	9	9	100.0
15.	top 76mm M-48	24	24	100.0
16.	top 76mm M-42	12	12	100.0
17.	LRL 128mm	48	54	112.5
18.	POLO MALJUTKA	78	78	100.0
19.	PLT 20/1mm M-75	256	205	80.1
20.	PLT 30/1 M-38	-	59	-
21.	PLT 20/1 oerlikon	4	10	250.0
22.	PLT 20/3 M-55	24	24	100.0
23.	PLT 40mm	40	44	110.0
24.	STRELA - 2M	141	97	68.8

Vir: Stanje in razvoj TO SR Slovenije v obdobju 1986–1990, tehnična enota 989, ARS, AS 1589, 5.

Poudarek je bil dan na popolnitvi s sodobnim pehotnim orožjem in potrebnim strelivom. Vse enote so bile popolnjene 100 % z domačim orožjem sistema 7,62mm. Nekaj slabša je bila popolnitev s sredstvi za protioklepni in protiletalski boj ter z raketami. Materialne rezerve MES pa so bile na predpisani višini. Z rednim vzdrževanjem je bila zagotovljena brezhibnost sredstev OVO, nekaj več problem pa je bilo pri vzdrževanju sredstev zvez, ki

so bila že zastarela (iz presežkov JLA) in zanje ni bilo več nadomestnih delov, niti zmogljivosti v vojaških delavnicah. Del opreme, ki ga je imela TO, pa ni bil kompatibilen z opremo JLA, zato so bili vezani na proizvajalce, kar je zadevo podražilo. TO je imela na voljo 20.000 m² skladiščnega prostora. Od tega je bilo 10 % ob sedežih ŠTO, 68 % v kompleksih JLA, pri OZD in DPS je bilo 21 % in 1 % pri milici (Stanje in razvoj TO SRS v obdobju 1986 do 1990, tehnična enota 989, ARS, AS 1589, 12-13).

7 ODNOS JLA DO TO

Ko analiziramo odnos operativne armade (JLA) do Teritorialne obrambe (TO) kot dopolnilne vojaške sile na jugoslovanskem prostoru, se moramo vrniti v obdobje po koncu druge svetovne vojne. Organizacijsko-formacijska struktura oboroženih sil je bila ob koncu vojne sestavljena iz operativnega dela vojske, v kateri so bile vse štiri armade, partizansko-teritorialnega dela in KNOJ-a, čigar enote so bile razporejene po celotnem jugoslovanskem prostoru. Partizansko-teritorialna komponenta se po koncu druge svetovne, ko jugoslovanska armada sprejme doktrino in strategijo oboroženega boja po zgledu Rdeče armade (Begović 1986, 169-170) in nevarnost preti z Zahoda, ni vklopila v tedanjo doktrino bojevanja. Takšno stanje je trajalo vse do konca leta 1948, ko pride do spora z vzhodom oz. Stalinom. Jugoslavija se je v tem obdobju sreča z neposredno nevarnostjo oboroženega spopada. Situacija narekuje iskanja lastne doktrinarne rešitve in spodbudi popolno opiranje na lastne moči. Oblikujejo se novi pogledi na fiziognomijo oboroženega boja, ki bi se po izkušnjah iz NOB vodil na fronti in v sovražnikovem zaledju s kombiniranjem frontalnega in partizanskega delovanja. To je terjalo, da so se poleg enot JLA ustanovile tudi partizanske sile, vendar v okviru in pod poveljstvom operativne armade. To delo je trajalo do sredine 1958. leta, ko je bila nova doktrina, znana kot doktrina splošne ljudske obrambne vojne, teoretično opredeljena, razčlenjena in sprejeta (Begović 1986, 170). Z Ustavo SFRJ z dne 7. aprila 1963 je bil odprt proces kakovostnih sprememb pri organizaciji JLA, v vojni in vojaški doktrini ter pri širšem angažiranju vseh družbenih subjektov za obrambne naloge.

Po Špegljevem prepričanju je od leta 1958 do 1962 potekala izgradnja ambiciozne, zelo kvalitetne študije o možnosti obrambe majhnih držav, obkroženih z velikimi vojaškimi bloki (NATO, VS). Pravi tvorci študije so bili po Špegljevem vedenju generala Bogdan Oreščanin in Ivan Rukavina, na samem projektu pa je delala večja skupina visokih častnikov različnih profilov. Delo je bilo opravljeno v tajnosti, ker se je partijsko-politični vrh bal, da bi s takimi idejami lahko povzročil razburjanje. V bistvu naj bi šlo za vrnitev k filozofiji ljudske obrambe, neke vrste obliki decentralizacije oboroženih sil v t. i. totalni obrambi oziroma oboroženemu narodu. Razpravljalo se je o odgovornosti republik za obrambo, o obrambi, ki bi se istočasno odvijala na celotnem jugoslovanskem ozemlju in ne samo na fronti, ki se jo lahko prebije. V temeljih projekta je bila modificirana oblika organizacije in vodenja gverilske vojne iz obdobja protifašistične vojne v zahodnih

republikah. V sklopu tega se je zagovarjal obstoj dveh vojaških komponent ena bi bila sposobna voditi oboroženi boj s frontalno obrambo, druga pa vodenje gverilskega boja od samega začetka agresije na celotnem jugoslovanskem bojišču. Partijsko-politični vrh se je po Špegeljevem mnenju, ustrašil »oboroženega naroda« in naj bi sklenil, da je potrebna nadaljnja centralizacija proizvodnje in države, ter da se mora to nanašati tudi na oborožene sile. Materiale študije naj bi umaknili v trezor, od avtorjev pa naj bi se zahtevala molčečnost (Špegelj 2001, 87). Z napadom petih držav članic Varšavskega sporazuma na Češkoslovaško leta 1968, je med drugim postalo očitno, da so vrhovi JLA bojkotirali ustanovitev partizanskih-teritorialnih enot (Repe 2002, 194), o čemer je tekla beseda vsaj deset let, in da so omejili število mož pod orožjem na 200.000, kar je državi preprečilo, da bi v primeru napada, reagirala kot jež (Pirjevec 1995, 125).

Za razliko od podobnega ukrepa v zgodnjih petdesetih letih je jugoslovanski politični vrh jeseni 1968 pobudo predal v roke republiških oblasti. Na seji sveta za ljudsko obrambo, poleti 1968 na Brionih, naj bi Tito kategorično zahteval od vojaškega vrha, da takoj organizira ljudski odpor in sploh oboroži družbo, da bo sposobna uspešne obrambe pred agresijo. S tem nastane povsem drugačen položaj, ki je sicer bil načrtovan v skladu s procesom delnega, sprva bolj nazivnega kot dejanskega, prenašanja pristojnosti za obrambo tudi na republike. V začetku septembra 1968 je slovensko državopolitično vodstvo v nekaj dneh od prve odločitve, brez resnih priprav ustanovilo Glavni štab odredov vseljudske obrambe SRS ter sočasno ustanovilo partizanske odrede (Guštin 2009, 279). Nevarnost sovjetskega vdora, kolikor je bila realna, je hitro minila, štab partizanskih odredov Slovenije pa je obstal. Formalizira se vojaška struktura, ki ni pod neposrednim nadzorom JLA, zato kot taka pri vodilnih generalih JLA povzroči odpor. Pravi prelom je torej nastal z ohranitvijo republiških štabov za splošni ljudski odpor. Prvotne partizanske štabe iz petdesetih let so namreč vojaške strukture povsem vključile v svoj sistem in jih končno spremenile v teritorialne sile (partizanske brigade in divizije, teritorialne bataljone) (Guštin 2009, 282).

Obdobje, v katerem so nastajale enote teritorialne obrambe, je bilo tudi obdobje formiranja novih enot JLA. V skladu z direktivo o popolnitvi enot JLA, ki jo je odobril državni sekretariat za ljudsko obrambo (DSLO), so imele enote JLA prioriteto pri popolnjevanju, pri čemer je JLA imela poleg rednih enot še svoje partizanske enote, kar je za TO pomenilo dodaten odliv velikega števila mlajših in dobrih kadrov. Enote TO so dobivale samo presežke starešinskega kadra in starejše častnike. V Glavnem štabu za SLO so si prizadevali rešiti to stanje ter čim prej priti do šolanih kadrov, ki so imeli sposobnost in

znanje iz redne armade, vendar pa imeli redni vojaški razpored v enotah JLA (podporočniki, poročniki, kapetani s fakultetno izobrazbo, s šestmesečno oficirsko šolo in različnimi tečajji). Leta 1969 pride do sestanka med predstavniki Glavnega štaba za SLO in poveljstvom IX. armade in bil dosežen sporazum, po katerem so se vojaška okrožja obvezala v celoti zadovoljiti kadrovske potrebe TO (Okrožnica glede kadrovske strukture teritorialnih enot-štaba, tehnična enota 203, popisna enota 465, 4). V smislu vojaškega poveljstva so se oblasti oprle na razpoložljiv vojaški kader, ki je imel izkušnjo vojaškega poveljevanja izpred več kot dveh desetletij, medtem ko je bil mlajši kader brez vojaških izkušenj, še zlasti v takšni obliki bojevanja, saj je bil poudarek šolanja na vojaških akademiji in v šolah rezervnih oficirjev po klasičnih vojaških taktičnih in operativnih postopkih. Poveljniško strukturo v vrhu TO so tvorili častnik in generali, šolani v vojaških akademijah, ki jih je na te položaje določila kadrovska služba JLA. Večinsko častniško strukturo v TO so tvorili častniki, šolani v šolah za rezervne oficirje. To je imelo svoje prednosti in slabosti. Slabost je bila manj temeljita vojaška izobrazba, ki so jo pridobili v šestih mesecih, kolikor je trajalo šolanje, prednost pa je bila v bolj homogeni strukturi, ki se je popolnjevala iz okolja, kjer so živeli in delali (Guštin 2009, 287).

V Glavnem štabu za SLO so v diskusijah z armado in Beogradom posebej poudarjali, da je slovenska smer glede na lokalizacijo agresije še posebej pomembna. Poskušalo se je argumentirati, da bi bila republika Slovenija v primeru agresije z Vzhoda še pod posebnim udarom glede na verjetno težnjo agresorja, da bi poskušal čim prej lokalizirati agresijo na Jugoslavijo (v mednarodnem smislu – češ do tu smo prišli, naprej pa ne mislimo), zato je bila slovenska smer bolj pomembna od smeri napada preko Madžarske in Slavonije na Reko. V štabu so zato začeli izdelovati vojne operativne načrte uporabe teritorialnih enot v primeru I variante (agresija z Vzhoda) in II variante (agresija z Zahoda). Izdelani so bili tudi dokumenti za izvidniško-obveščevalno službo in za organizacijo zveze ter usklajeni s štabom IX. armade in Generalštabom JLA. Organizirani so bili conski sestanki poveljnikov JLA, partizanskih in teritorialnih enot, na katerih so bile usklajene podrobnosti načrtov sodelovanja pri izvrševanju nalog. S temi načrti so bili seznanjeni vsi načelniki štabov con in poveljniki in komisarji odredov, kolikor so se dotikali posameznega štaba. Z načrti se je hotelo poveljniški kader že v miru seznaniti z njihovimi nalogami v trenutku napada in na ta način preprečiti paniko, dezorientacijo in psihološke vplive, ki bi ob nenadnem napadu prav gotovo vplivali na mobilizacijsko sposobnost enot TO in prebivalstva (AS 1589, Poročilo o stanju, problemih in nalogah na področju SLO, tehnična enota 204, popisna enota 468, 21). Pri tem se je zavračal predlog armade, da bi se skupaj z njo umaknili preko

Kočevskega na Hrvaško, saj če bi se začeli umikati pred napadalci, potem ne bi nikoli več prišli nazaj. Kljub vsemu so največji vojaški manevri Svoboda 71, potekali z namenom preizkusiti oborožene sile vsesplošne ljudske obrambe, potem ko se vojska umakne iz Slovenije na obrambno črto na Korani in Kapeli (Guštin 2009, 284). Z zgodnjim obdobjem razvoja teritorialne obrambe je povezana tudi afera z njenim opremljanjem z orožjem. Problem je bil v tem, da je totalna obramba terjala povečano število razpoložljivih kosov orožja, predvsem lahkega pehotnega orožja. Sredstva je sistem zagotovil z zakonsko določenim 0,5 % družbenega proizvoda ter s tem obremenil vsako občino, sredstva pa je zakonsko izdvajala tudi republika. Republika je sredstva imela, ni pa mogla nabaviti potrebnega orožja in vojaške opreme, saj jugoslovanska vojaška industrija ni bila pripravljena na nenaden povečanje zahtev po njenih izdelkih. Tako so teritorialni obrambi namenoma ali naključno dodelili trofejno orožje, ki je bilo izločeno iz enot in hranjeno v vojaških skladiščih ali čakalo na uničenje. Vodstvo je vztrajalo, da je treba TO opremiti s sodobnim orožjem (Guštin 2009, 288). Slovenija si je pri tem poskušala pomagati sama in posodobiti svojo oborožitev z nakupom 500 brzostrelk Ingram in nekaj ostrostrelnimi puškami v tujini, s čimer je poseglo v pristojnost posebnega oddelka, ki ga je vodil Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo. O nabavi orožja v tujini je slovensko vodstvo na čelu s Stanetom Kavčičem sklenilo seznaniti Tita. Komisar štaba Teritorialne obrambe Albert Jakopič je 15. avgusta 1969 pisal predsedniku republike o nameri delegacije, ki je v Pariz odšla kupovat orožje, in o drugi problematiki SLO. V pismu (Pismo Alberta Jakopiča Titu, tehnična enota 203, popisna enota 466, ARS, AS 1589, 1-4) je Albert Jakopič-Kajtimir zapisal:

»Tovariš predsednik!

Predsednik izvršnega sveta SR Slovenije Stane Kavčič je zaprosil, naj vam naš štab za SLO pošlje informacijo o nabavi orožja v Franciji za enote TO v republiki Sloveniji. O tem vprašanju, pa tudi o nekaterih drugih, vas je hotel naš štab osebno informirati, ko ste bili na proslavi v Velenju. Takrat smo se s tovarišem predsednikom ZKS dogovorili, da vas v našem imenu zaprosi za pogovor. Zaradi prenatrpanega programa nismo prišli na vrsto, zato nam oprostite, če našo prošnjo ponavljamo po tej poti. V našem štabu smo namreč prepričani, da bi marsikaj šlo dosti lažje in hitreje, če bi vi povedali svoje mnenje. Da bi bila ta informacija ne samo odgovor na vaše vprašanje v zvezi s Francijo, ampak tudi osnova za pogovor, za katerega vas prosimo, mi dovolite, da navedem še nekatera vprašanja, ki so, menimo, pomembna za nadaljnji razvoj vseljidskega odpora in o katerih bi radi slišali vaše stališče in odločitve. Kot vam je znano, so vse republike oborožile enote

TO s trofejnim orožjem. To je orožje zelo različnega izvora, italijanskega, nemškega in našega, precej ni uporabnega, strelivo je delno še iz leta 1943. Tudi oprema, radijska in telefonske zveze, drugega nimamo, je v glavnem trofejna, tista, ki jo naša armada opušča. Kljub pojasnjevanju, kakšne so naše gospodarske razmere, da to orožje dobimo od armade zastonj, da bomo novo zaplenili sovražniku itd., nas na terenu kritizirajo in zahtevajo modernizacijo. Moram povedati, da so gospodarske organizacije in občine pripravljene zbirati denar predvsem za novo opremo, in poudariti, da tudi v našem štabu menimo, da bi bili, če bi se jutri kaj zgodilo, v slabšem položaju, kot smo bili leta 1941, ker je po koncu 2. svetovne vojne vojaška tehnika zelo napredovala. Po analizi generalštaba se je soglasno potrdilo, da tako stanje ni sprejemljivo in da je treba dati TO enakopravnejši položaj tako pri modernizaciji oborožitve kot pri kadrih. Do sedaj je veljala odločitev, da teritorialne enote orožja iz nove proizvodnje sploh ne morejo dobiti. Ker je naša proizvodnja šibka in ne more zadostiti niti regularni armadi, smo predlagali, da bi nekatere stvari kupili zunaj, če bi imeli za kaj takega priložnost. Ob razmišljanju, kje iskati zveze za nakupe zunaj, je naš štab sklenil, da se bomo obrnili predvsem na manjše države (Švica, Švedska) in na tiste, ki niso članice pakta NATO. Odločili smo se, da bomo nabavljali predvsem tisto, česar pri nas ni. Menimo namreč, da bi se znašli v zelo podrejenem položaju, če ne bi bili opremljeni vsaj z najnovejšimi napravami za odkrivanje sovražnika, kot na primer z okularji z infrardečimi žarki, z manjšimi radarji za odkrivanje zased, z manjšimi premičnimi radijskimi postajami (aparate walki-talkie bi radi imeli v vsakem vođu), za boj v mestu pa bi bili še posebej pomembni laserji (brezžični telefoni). Sploh pa nimamo orožja za boj proti helikopterjem, ki postajajo v sodobnih vojnah najbolj nevarni za enote narodnoosvobodilnega gibanja. Če bi uspeli, je dogovorjeno, da se vse to uvozi preko Jugoimporta, vojaškega podjetja v Beogradu; nabavljali bi tudi za armado. Znano nam je, da je marsikaj od tega iskala tudi armada, toda ni uspela iz nam neznanih razlogov. Imeli smo tudi neko dobro zvezo z Francijo in smo najprej poskušali tam. Francozi so nam šli zelo na roke. Tudi oni se preusmerjajo na orožje za vseljudski odpor, ker ocenjujejo, da bi jih Rusi pohodili v šestih dneh. Pokazali so nam vse, kar že imajo in načrtujejo. Pripravljene so nam dati celo kredite. Rekli so, da bi nam dali avtomate z raketami, seveda pod pogojem, da jih ne bi dobili v roke Rusi. V zadnjem času iščemo zveze v Švici. Tam bi radi dobili okularje z infrardečimi žarki in radijske postaje, ustrezne našemu razgibanemu terenu. Ob tem, ko iščemo, kaj je novega v svetu, hkrati skušamo angažirati tudi našo industrijo, fakultete in inštitute, da bi tudi sami naredili kaj novega, ker vemo, da bo najbolje učinkovito originalno orožje. Za vaš informacijo: na terenu zahtevajo tudi rakete. Tovariš predsednik, tovariško vas pozdravljam

za štab za SLO Albert Jakopič«

V akcijo razčiščevanja so se vključili tudi pripadniki Službe državne varnosti. Obremenilni dokazi so bili zbrani v dveh dosjeh, v tako imenovani Zeleni knjigi in akciji Vrh. V obeh je bilo kup prikrojenih resnic, polresnic in laži, ki naj bi kompromitirale slovensko politično vodstvo. Posledica vsega je bila odstavitev poveljnika Glavnega štaba za SLO, generala Polaka, in političnega komisarja Jakopiča (Pirjevec 1995, 127).

Teritorialno obrambo so ustavne spremembe v letih 1971 in 1974 še utrdile in jo postavile ob JLA kot pglavitno oboroženo sestavino SLO in hkrati »najširšo obliko organiziranega oboroženega odpora«. Ustavni amandmaji in tudi nova ustava niso sprejeli korenitejših predlogov reorganizacije jugoslovanskih oboroženih sil, kot je bil slovenski predlog, da državni sekretar za ljudsko obrambo ostane le upravni organ, generalštab naj postane institucija, vezana na vrhovnega poveljnika, vojna inšpekcija naj bo organ zvezne skupščine (Guštin 2009). Teritorialna obramba ni JLA kot nosilne oborožene sile »ogrožala«, vendar bolj ko se je TO razvijala in bolj ko se je njena pripravljenost krepila, slabši so bili odnosi. Nekaterih rešitev armada ni dopustila, zlasti je nasprotovala hrambi orožja pri obveznikih na domu, položajnim činom in oznakam, hotela pa je tudi nadzorovati nabavo orožja. Kljub temu da se TO razvijala v skladu s tedaj veljavnimi predpisi in doktrinarnimi, usmeritvami, je bila zvezna vojaško-politična struktura nezadovoljna z razvojem in delovanjem TO Slovenije. To pojasnjuje tudi generalmajor Milovan Zorc, ko navede razloge nezadovoljstva ob reorganizaciji TO Slovenije leta 1985, ko se je uveljavila nova organizacijska struktura, posledica je bila zmanjšanje števila manevrskih enot in povečanje prostorskih (občinskih) enot. Zorc pravi: « *Menili so, da želi RŠTO Slovenije z zmanjševanjem števila brigad TO zgolj zmanjšati tisti del TO Slovenije, ki se v začetnem obdobju vojne podredi enotam JLA. To sicer ni bil temeljni namen RŠTO, res pa je to bila posledica teh sprememb. Res je bilo tudi, da se je z zmanjšanjem formacije preostalih brigad zmanjšala tudi njihova ustreznost za takšno prepodrejanje, s tem pa so se izboljšale priprave TO Slovenije za samostojno delovanje v nadaljnjem obdobju vojne. Uporaba vseh sil TO v frontalni obrambi bi namreč povzročila nesorazmerne izgube in pomenila, da bi zaledje ostalo izpraznjeno. Pri morebitnem preboju fronte, kar je bilo za pričakovati, bi sovražne enote prišle v nebranjen prostor zaledja, kar bi imelo katastrofalne posledice na možnost za nadaljevanje boja, na delovanje oblasti, gospodarstva, na možnost oskrbe vojaških enot in prebivalstva, kot tudi na moralo enot in prebivalstva; Zelo so zamerili, i ker so bili ukinjeni štabi in enote v KS in v velikem številu organizacij združenega dela. S tem se je »prihranilo« najmanj 3.600 rezervnih častnikov.*

Trdili so, da te majhne enote lahko pomembno prispevajo k zadrževanju napredovanja sovražnikovih pehotnih in celo oklepnih sil. Nič ni pomagalo, da smo jim razlagali, da so takšne enote ostale na istih nalogah povsod tam, kjer so bile potrebne in smotrne, le da so bile po novem to občinske enote in podrejene občinskim štabom TO. Tudi dejstva, da so te sredine za svojo samoobrambo, po potrebi tudi z orožjem, imele NZ, niso hoteli razumeti. Z druge strani pa so hoteli kar na hitro ukiniti mestne štabe za TO. Imeli so namreč idejo, da se mora za obrambo mesta oblikovati skupno poveljstvo obrambe mesta, ki bi bilo v organizacijski sestavi JLA in vključevalo tudi tedanje MŠTO-Ljubljane in Maribora in bi poveljevalo podrejenim enotam JLA in celotni sestavi TO mesta. S tem bi mesta izgubila svoje MŠTO-je kot svoje vojaško-strokovne organe, na kar v Sloveniji niso pristali. Obramba mest je bila naloga operativne armade. Vse sile TO Slovenije bi seveda sodelovale v njihovi obrambi, vendar za to ni bil potrebno prepodrežati vseh sil TO poveljstvom JLA in še manj ukiniti MŠTO-je; slovenskega koncepta zaledne podpore enot TO, ki se je opiral na sistem materialne in zdravstvene oskrbe prebivalstva in smo ga poimenovali »partizanska baza«, nikakor ni bil sprejet. Zastopali so enoten jugoslovanski koncept oblikovanja vojaški baz TO v vsaki občini in dodatno tudi v pokrajinah in bi po tem konceptu imeli na vojnem razporedu kar 100 vojaških obveznikov, vprašanje pa je bilo tudi njihovo delovanje v razmerah začasne zasedenosti ozemlja. Problem je bil tudi na področju izobraževanja in usposabljanja, še posebej pri t. i. letnih temah. Pri JLA so izhajali iz domneve, da bo v začetnem obdobju vojne celotna TO in JLA izvajala frontalno obrambo in zahtevali, naj bodo tudi usposabljanja štabov TO in poveljstev na višji ravni (od polka-brigade navzgor) vedno skupno in na isto temo – ta tema pa je bila za JLA vedno le frontalna obramba, kar pa nikakor ni omogočalo usposabljanje štabov, poveljstev in enot TO za izvajanje bojev v nadaljnjem obdobju vojne. Zato so se v TO odločili, da se bodo štabi usposabljali po tematiki boja v razmerah začasne zasedenosti (vaje Triglav), vendar je bila s strani JLA podana obtožba na račun takšnega izločanja iz skupnega sistema oboroženih sil. Kljub tem očitkom smo v TO Slovenije nadaljevali s takšnim usposabljanjem« (Zorc 1999, 51-52).

V vojaškem vrhu so se začele polemike ter akcije za nekatere spremembe v konceptu SLO. Z željo dokazati, da večnivojske oborožene sile niso dobra rešitev v primeru zunanje nevarnosti, je armadni vrh pod vodstvom generala Nikole Ljubičiča kot zveznega sekretarja za ljudsko obrambo in admiralom Brankom Mamulo kot načelnikom Generalštaba JLA spomladi 1980 razširil novico, da naj bi oborožene sile Varšavskega sporazuma izvajale priprave na agresijo na SFRJ. Težka Titova bolezen in občutki, ki so se

v povezavi s tem budili v celotni družbi, kot tudi politične špekulacije o razvoju »po Titu«, ki so se pojavljale v državi in v tujini, so ustvarjali ugodne pogoje za izvedbo manipulacije, s katero so hoteli unitaristi zrušiti ustavo iz leta 1974. Po razširitvi novice o mogoči agresiji, je bilo izdano povelje in kratki napotki, kako naj bi se vdor pričakal. Bojna pripravljenost oboroženih sil JLA je bila po kratkem postopku dvignjena na najvišjo raven, od predsedstva je zahtevala in tudi dobila nekatera pooblastila, s katerim bi izvršili hitro mobilizacijo. Hkrati je bila objavljena delna in selektivna mobilizacija pomembnih vrst JLA in TO, veliko poveljstev je prešlo na tako imenovane vojne lokacije, JLA in TO pa so pod krinko vaj odšle iz vojašnic ter vkopavale težko orožje. Ustvarjena je bila napetost, vendar brez odgovorov, kakšni so vzroki. Po mnenju Martina Špeglja je vodstveni vrh JLA s povzročanjem lažne napetosti skušal doseči dva notranjepolitična cilja. Želel je doseči celovito homogenizacijo na celotnem ozemlju SFRJ in hotel prestrašiti zmedeno Predsedstvo SFRJ ter mu pokazati, da se lahko izogne katastrofi samo tako, če se spremeni organiziranost oboroženih sil in se hitro izvedejo spremembe ustave in Zakona o obrambi SFRJ. Spremembe naj bi šle v smer centralizacije pod enotnim vodstvom oziroma da naj bi se namesto Generalštaba JLA formiral Generalštab oboroženih sil SFRJ. Nato bi se ZSLO in Generalštab oboroženih sil SFRJ združila v tako imenovani štab vrhovnega poveljstva, ki bi omogočila samostojno delovanje vrhovne vojne strukture. Po dvajsetih dneh je bilo stanje povišane pripravljenosti ukinjeno tako hitro, kot je bilo uvedeno (Špegelj 2001, 89). Po Titovi smrti so se po začetnem lovljenju ravnotežja v kompliciranem in nepreglednem sistemu kolektivnega vodenja s kratkimi mandati in »dežurnimi posredniki« znova začeli močni centralistični in hegemonistični pritiski in mednacionalna trenja (Repe 2004, 187). Vse večje razlike v državopartijskem vrhu in gospodarske težave so bili argumenti zahtev za krepitev centralizacije, ki je v praksi pripravljala pot unitarizmu. To je pomenilo revizijo vsega, od avnojskih odločitev glede federacije do obrambne doktrine ter nadaljnemu razvoju SLO in DS, ki je šel v smeri priprav za dograjevanje novega srednjeročnega načrta razvoja TO, pri čemer se je želela posebna pozornost nameniti nadaljnjem razvoju Narodne zaščite. Sprva tajne ali vsaj interne, a zelo ostre konceptualne razprave o obrambnem sistemu so postajale javne. Na 13. kongresu ZKJ se je razvila ostra polemika med tedanjim predsednikom komisije CK ZKJ za SLO Francetom Popitom in admiralom Brankom Mamulo o Narodni zaščiti. Po Mamulovem mnenju Narodna zaščita ni bila dovoljena, ni imela ustavnega statusa in ustrezne regulative v Zakonu o ljudski obrambi. Mamula je menil, da se je z Narodno zaščito oblikoval tretji del vojaške organizacije, ki se ga je skušalo izvzeti iz kontrole vrhovnega poveljstva – Predsedstva SFRJ. V Sloveniji zadeve

okoli t. i. narodne zaščite nikoli niso bile pripeljane do konca. Slovensko vodstvo je vztrajno trdilo, da Narodna zaščita ni oborožena oziroma da je oborožena samo z lovskim orožjem ter da sodeluje z milico, posebno na mejnih področjih, kjer naj bi opravljala mejno kontrolo namesti t. i. prostorskih struktur teritorialne obrambe. Nadaljnje razlage so se nanašale na pozitivne izkušnje Narodne zaščite iz NOB na okupiranih območjih Slovenije. Nikoli dovoljena ter brez pravega statusa in regulative v zakonodaji SLO je Narodna zaščita organizirano dočakala vojno leta 1991 (Mamula 2000, 65).

Na podlagi izkušenj Hrvaške iz leta 1971 in Kosova leta 1981 je bilo zaradi možnosti nemirov treba na to pripraviti tudi JLA in TO (Mamula 2000). Ker je bila njihova organizacija, oprema, doktrina in taktika zasnovana za obrambo države pred napadom večjih vojaških formacij od zunaj, so bile za pripravo na notranje nemire in spopade potrebne spremembe. Leto 1983 je izšla nova izdaja dokumenta Strategija oboroženega boja, v kateri je bilo posebno poglavje o ogrožanju varnosti SFRJ s specialno vojno. Opredelili so novo nalogo oboroženih sil, da v »boju proti specialni vojni izvršuje tudi določene naloge družbene samozaščite« (Strategija oboroženega boja 1985, 34). Lahko ocenimo, da je s tem JLA »stopila iz vojašnic na ulico«. Največja sprememba pa se je zgodila, ko je Mamulo zamenjal Kadijević (Radaković 2003). V oboroženih silah so se vodile razprave in preiskave o tem, kako ustava iz leta 1974 onemogoča uspešno obrambo države. Vršil naj bi se močan pritisk na zvezne zakonodajne organe, da bi vsaj z delnimi spremembami zakonodaje, amandmaji pripomogli k učinkovitejšemu razvoju oboroženih sil in upravljanju z njimi. Pod učinkovitejšim vodenjem pa se je po Špegeljevem mnenju razumelo, da se pristojnosti republik na področju TO ukinejo in se prenesejo določene pristojnosti Predsedstva SFRJ na ZSLO (Špegelj 2001, 92). Takratno predsedstvo SFRJ je zato na predlog zveznega sekretarja za ljudsko obrambo preimenovalo Generalštab JLA v Generalštab oboroženih sil. Preimenovanje, ki so ga nekateri razlagali kot prilagoditev razmeram, je imelo globok vsebinski pomen.

S tem aktom je bila TO kljub drugačnim ustavnim in zakonskim določilom formalno podrejena Generalštabu oboroženih sil kot organu Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Sprememba pristojnosti je bila povod za pripravo Doktrine o uporabi TO, ki je pristojnost in odgovornost TO poskušala predvsem spremeniti. Teritorialna obramba naj bi postala le del armadnih sil. Pristojnosti občin in republik bi bile zgolj v zagotavljanju finančnih sredstev. Doktrina je bila dostavljena štabom za TO kot osnutek in z namenom, da se določila doktrine uporabljajo in preverjajo v praksi še pred njeno uveljavitvijo. V štabih so dokument sprejeli kritično, njegova uveljavitev pa bi pomenila postopno ukinitvev

TO. Kritični pogledi na Doktrino o uporabi TO so preprečili njeno pravno uveljavitev, ni pa uspelo preprečiti nekaterih njenih določil. Reorganizacija armade, katere posledica je bila ukinitvev armadnih območij in oblikovanje poveljstev vojskovališč, je spadal med ukrepe zmanjševanja vpliva republik. Ljubljansko armadno območje je bilo ukinjeno, v Sloveniji sta bila vzpostavljena mariborski in ljubljanski korpus, oba pa sta bila neposredno podrejena poveljstvu v Zagrebu. Precejšen pritisk je JLA izvajala tudi na kadrovsko politiko v TO, najvišje funkcije v republiških štabih naj bi počasi začeli zasedati aktivni oficirji JLA. Tako je bil, denimo, republiški poveljnik TO vedno aktivna vojaška oseba iz vrst oficirskega zbora JLA, res pa je, da je bil republiške nacionalnosti, torej v Sloveniji vedno Slovenec. Kot mejnik oziroma prelom v delovanju slovenske TO pa lahko označimo september 1988, ko na položaju poveljnika RŠTO Slovenije Edvarda Pavčiča, ki je to dolžnost opravljal od leta 1984, zamenja generalmajor Ivan Hočevnar. General Hočevnarja je za poveljnika TO Slovenije imenovalo Predsedstvo SFRJ, ne da bi ga na to dolžnost, kot bi ga moralo po zakonu, predlagalo Predsedstvo Slovenije.

Lojze Briški, dolgoletni politik in član Predsedstva SR Slovenije od leta 1982 do 1990 pravi: *«Pri izbiri poveljnikov teritorialne obrambe smo imeli zelo srečno roko. Bili so izvrstni vojaki in pravi Slovenci. Ta ocena velja za vse. Izjema je bil zadnji, general Ivan Hočevnar, ki je priznaval samo Generalštab. Vendar smo dobili pred njegovim imenovanjem tudi zanj zelo ugodne ocene. Zanimivo pa je, da armada prav pri njemu ni spoštovala zakona, po katerem poveljnika republiškega štaba TO ni bilo mogoče imenovati brez pisnega pristanka republiškega vodstva. Za Ivana Hočevnarja zvezni sekretariat za obrambo v Ljubljano ni poslal pisnega predloga. V Beogradu smo sicer poslali demaršo, ampak bilo je zaman. Odgovorili so nam, da smo na imenovanje Hočevnarja pristali ustno»* (Munda 2001, 53). Razvoj političnih dogodkov v državi sprememb v SFRJ ni mogel več zaustaviti. Opirala so se vprašanja, ki so še pred kratkim bile tabu teme: odnos Slovenije in JLA, financiranje JLA, privilegiji vojaškega vodstva. Zgodila se je aretacija četverice, čemur so sledili veliki protesti, bližale pa so se tudi prve večstrankarske volitve v Sloveniji in na Hrvaškem. Vojaški vrh je bil v takšnih okoliščinah vse bolj nestrpen in je želel preko Predsedstva SFRJ izsiliti uvedbo izrednih razmer. Slovensko vodstvo je politične napade odbijalo, zato se je JLA odločila za konkreten korak. S sklepi predsedstva je dobilo formalno možnost za svoje akcije. Po že preizkušenem ukrepu leta 1985 na Kosovu, ko so preprosto zapečatili skladišča opreme TO, je maja 1990 vojaški vrh sprejel sklep, da se razorožijo vse oborožene enote izven JLA v Sloveniji, torej TO, občinske enote za zveze in Narodna zaščita. To pa v Sloveniji ni bilo tako enostavno kot na Kosovu, saj so štabi v

številnih občinah imeli lastna skladišča izven lokacij skladišč JLA, pa tudi, kar je bilo najpomembnejše, kadri TO in politična vodstva niso bili voljni, da kar tako predajo orožje. Predsedstvo Republike Slovenije je 19. maja 1990 popoldne poslalo v občine zaupno brzojavko, s katero je ustavilo oddajo orožja. Obdržano je bilo orožje v 12 občinskih štabih TO ter del orožja in streliva 30. razvojne skupine oziroma Zaščitne brigade. Veliko zavzetost za dosledno izpolnitev ukaza je pokazal takratni načelnik RŠTO generalpodpolkovnik Ivan Hočevar, zato so iz Slovenije zahtevali njegovo zamenjavo in vračilo orožja v hrambo in varovanje TO. JLA je tu doživela enega svojih prvih odločnih odporov in porazov. Ni ji uspelo zaseči vsega orožja. Iz spontanega upora proti nezakonitemu odvzemu orožja TO je v Sloveniji v veliki tajnosti nastala še ena formacija – Manevrska struktura narodne zaščite, po tradiciji iz NOB, in je bila vezana na ministrstvo za notranje zadeve. Pri tem moramo še posebej omeniti, da so bili, ob drugih, tudi rezervni častniki in poveljniki TO med organizatorji Manevrske strukture narodne zaščite, ki je nedvomno opravila ključno vlogo pri oblikovanju obrambnih jeder TO, pri varovanju orožja TO in pri njenem oboroževanju za pričakovani spopad z Jugoslovansko armado. TO in takratna republiška sekretariata za obrambo in notranje zadeve so bili legalen okvir, ki je varoval prostor, v katerem je v globoki ilegali nastajala Manevrska struktura narodne zaščite, ki se je sproti vključevala v pravni red nastajajoče samostojne države Slovenije. S preurejeno TO, katere pripadniki so se dokazali v junijskih in julijskih dneh leta 1991, ko so skupaj s policijskimi silami odločno in pogumno obvarovali narodovo dostojanstvo in zagotovili uresničenje plebiscitne odločitve slovenskega naroda o samostojni državi, je tako postala neposredna predhodnica današnje Slovenske vojske.

8 ZAKLJUČEK IN PREVERJANJE HIPOTEZ

Jeseni leta 1968 so se jugoslovanske oblasti odločile za decentraliziranje oboroženih sil. Intervencija petih držav članic Varšavskega sporazuma na Češkoslovaško je v vojaških krogih sprožila vrsto ugibanj, med drugim tudi, ali je centralizirana vojska, kakršna je takrat bila, sposobna zaustaviti napadalca. Nastala je nova vojna doktrina, ki so jo poimenovali »doktrina splošne ljudske obrambe«. Z novim zakonom o narodni obrambi in zakonom o vojaški obveznosti so posamezne republike in pokrajine na prevzele področju narodne obrambe nove pristojnosti. Ustvarjeni so bili pogoji za popolno realizacijo zamisli vseljudske obrambne vojne. V Sloveniji so koncept doktrine splošne ljudske obrambe takoj sprejeli. Kot je dejal njen prvi poveljnik Bojan Polak-Stjenka, so Slovenci v ustanovitvi TO videli vrnitev slovenske vojske ki je bila »izgubljena leta 1945«. Z ustanovitvijo Glavnega štaba za ljudski odpor 20. novembra 1968 se je začel razvoj teritorialne obrambe v Sloveniji kot oblike vojaške organizacije. Oblikovati so se začele partizanske enote, ki jih je ustanovila republika in občina po teritorialnem, delovne organizacije pa po proizvodnem načelu. Enote v občini je ustanovila občinska skupščina na predlog sveta za narodno obrambo, v delovni organizaciji je enote ustanovil delavski svet podjetja. Enote na območju občine so tvorile celoto, delovale so na podlagi enotnih kriterijev, načel in načrtov v SR Sloveniji. To je pomenilo, da se je število, velikost, organizacija in formacijska struktura ter materialna popolnitev samostojno določala v občinah. Enote so se oblikovale v oddelke, vode, čete, baterije, bataljone in divizione. Na ravni občine se je oblikoval bataljon ali več bataljonov, ki so bili v organizacijski sestavi partizanskih odredov. Če so se oblikovale skupne enote za dve ali več občin, je več občin lahko ustanovilo skupno poveljstvo partizanskih enot. To je bilo v skladu s tradicijo NOB in partizanskega boja v Sloveniji.

V SR Sloveniji je bilo razen glavnega štaba za SLO ustanovljenih šest conskih štabov za SLO (gorenjski, dolenski, primorski, vzhodno- in zahodnoštajerski ter ljubljanski) po vojaški liniji, vzporedno s tem pa so se po politični liniji ustanovljale pokrajine in pokrajinski odbori SLO. Zamisel o pokrajinah kot vmesnih členih, ki povezujejo sistem vodenja SLO v občinah in širši družbenopolitični skupnosti, je temeljila na podmeni, da bi bilo ob agresiji na SR Slovenijo ozemlje že v nekaj dneh razkosano in večinoma tudi začasno zasedeno. V takih razmerah bi bile prekinjene povezave med republiškimi in občinskimi organi, s tem pa bi bilo ogroženo vodenje splošnega ljudskega odpora. Vladalo

je prepričanje, da bi bilo s pomočjo pokrajinskih odborov mogoče zagotoviti uspešno organiziranje in vodenje celotnega splošnega ljudskega odpora tudi v najtežjih razmerah. Začetki organiziranja so bili sila zahtevni in naporni. Kljub izraziti politični podpori in enotnosti ter odgovornosti oblastnih organov za formiranje, težko govorimo o bojni pripravljenosti TO pred koncem leta 1969. V začetku so občine razpolagale le z orožjem in opremo bivših stražarskih enot JLA. Postopno je JLA iz svojih presežkov odstopala oborožitev, del oborožitve pa je JLA tudi prodajala. Občine so, odvisno od ekonomske moči, kupovale orožje in opremo, najprej iz presežkov, ki jih je JLA prodajala, od leta 1971 tudi iz namenske proizvodnje. Orožje in opremo so kupovale tudi delovne organizacije, ki so formirale enote za zavarovanje. Koncept splošnega ljudskega odpora se je v praksi prvič preveril na manevrih Svoboda 71, ki je v Sloveniji potekal na območju Bele krajine.

Slovenija je razvila uniformo, ki je bila delno prilagojena pogojem delovanja v gorsko-planinskem svetu. Leta 1971 je bila razdeljena osebna oprema približno 30–40 % pripadnikom, razporejenim v enote, do leta 1974 so bile uniforme zagotovljene vsem razporejenim pripadnikom. Predvideno je bilo, da bi starešine poleg oznake čina nosili tudi tako imenovano položajno oznako (poveljnik voda, čete, starešina poveljstva), vendar se je vsak tovrstni poskus uveljavitve končal le pri predlogu. Pouk in poveljevanje sta se izvajala v slovenskem jeziku.

Prvič po drugi svetovni vojni (po razpustu partizanskih enot NOV in POS) se je v vojaški terminologiji začel postopno uporabljati slovenski jezik. Najprej se je slovenščina uveljavila v pisnih dokumentih štabov in poveljstev ter na usposabljanju, postopno pa tudi v poveljevanju. Srbohrvaški izrazi so se poslovenili in slovenska terminologija se je postopno uveljavila. Leta 1977 je izšel prvi slovenski Vojaški slovar.

V letu 1971 je bilo približno 150 zaposlenih v TO Slovenije. Na višjih dolžnostih (glavni štab, conski štabi, poveljniki odredov in bataljonov) so bili razporejeni častniki, ki so vodili partizanske enote v NOB, dolžnost so opravljali profesionalno. Na strokovnih, starešinskih dolžnostih so bili večinoma upokojeni starešine JLA slovenske narodnosti; conske štabe so profesionalno vodili načelniki conskih štabov, njihov status je urejal glavni štab. Njihova vojna razporeditev je bila različna (lahko so bili poveljniki odredov ali bataljonov ali operativni častniki). V občinah ali skupnih poveljstvih je bilo do 5 zaposlenih. Status delavcev je odredjal svet za narodno obrambo občine. Podčastnikov, zaposlenih v poveljstvih partizanskih enot, je bilo leta 1971 manj kot 10. Šele po prehodu v drugo fazo razvoja, tj. po letu 1975, se je njihovo število povečalo, hkrati pa se je začelo tudi

zaposlovanje aktivnih vojaških oseb JLA, ki pa v strukturi zaposlenih častnikov TO ni doseglo 10 %. Enotam na nižjih ravneh so poveljevali rezervni častniki, s končano šolo za rezervne častnike JLA oziroma s končanimi tečajji za desetarje – poveljnike oddelkov v JLA.

Leta 1975 je sledila reorganizacija TO. Štabi za TO so prevzeli pristojnosti in odgovornost za oboroženi del, področje civilne obrambe je prešlo v pristojnost upravne strukture. Oblikovani so bili: Republiški štab za teritorialno obrambo, Zaščitna enota RŠTO – 30. razvojna skupina, šest pokrajinskih štabov za teritorialno obrambo, 62 občinskih štabov za teritorialno obrambo, štabi za teritorialno obrambo krajevnih skupnosti (zakon ni predpisal obveznega oblikovanja štaba v vsaki krajevni skupnosti, dopustil je možnost, da več KS oblikuje skupni štab za TO), štabi za teritorialno obrambo v organizacijah združenega dela (obvezni le v organizacijah, če je bilo tako določeno z obrambnim načrtom občine ali širše družbenopolitične skupnosti). Oblikujejo se manevrske in prostorske enote. V manevrskih enotah TO, je bilo formiranih 19 brigad, prostorske sile TO se oblikujejo kot splošne in posebne enote. Splošne enote so oddelki, vodi, čete TO v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela ter odredi TO kot enote občinskega štaba za TO. Glede na vsebino oboroženega boja TO so se oblikovale enote za protispecialno delovanje, protiletalske in letalske enote, diverzantske enote, inženirske enote, enote za zvezo, protidesantne enote. Številčno stanje TO je v obdobju 1975 – 1980 zajemalo v povprečju okoli 3,5 % prebivalstva. Razmerje med manevrsko in prostorsko strukturo pa je bilo 1: 2,5 oziroma 1: 3 v korist prostorskih sil. Organizacijsko se je TO leta 1979 ponovno preoblikovala. Namesto 6 con je ustanovljenih 13 pokrajinskih štabov za TO. Oblikovani so bili pokrajinski štabi za Gorenjsko, Ljubljana mesto, Ljubljana okolica, zahodno Štajersko, Koroško, vzhodno Štajersko, Prekmurje, Zasavje, Posavje, Dolenjsko, Notranjsko, južno Primorsko in severno Primorsko. Oblikovanje večjega števila pokrajinskih poveljstev je oslabilo moč pokrajin. S to reorganizacijo edino pokrajinski štab za teritorialno obrambo Gorenjske ni doživel nobenih sprememb, vsi ostali pa so imeli velike kadrovske, materialne in finančne težave. Taka razširitev štabov je zahtevala usposabljanje kadrov za delo v štabih v obliki tečajev, seminarjev, strokovnih posvetov, štabnih vaj in podobno. Sledilo je usposabljanje enot, na novo formiranih brigad, katerim so bile namenjene obsežnejše bojne naloge. V letu 1976 se začne izvajati prvi srednjeročni načrt razvoja TO. V teritorialni obrambi začne ciklus osnovnega sedemdnevnega usposabljanja, ki je potekalo enkrat v petih letih. Poleg tega so bili pripadniki TO vsako leto na dvodnevni taktičnih in mobilizacijskih vajah, na katerih se je pokazala bojna

pripravljenost enote. Odziv na vaje je bil visok, praviloma višji kot pri rezervnih enotah JLA. V tem času so vse republiške TO začele kupovati nove tipe pehotnega orožja, pa tudi sisteme za protioklepno in protizračno obrambo. Te sisteme so imele predvsem velike tovarne, divizion protizračne obrambe in jedrska elektrarna Krško, ki ji je to orožje dala armada. Program preoborožitve je trajal štiri leta, kreditiral ga je ZSLO, v Sloveniji pa so veliko sredstev dale tudi občine. S tem novim orožjem pa se je pojavilo vprašanje prostora za njihovo skladiščenje. V Sloveniji so sprejeli odločitev, da se bo tam, kjer je vojašnica, zgradilo skladišče, zemljišče pa bo dala armada. V občinah brez vojašnic pa je več občin postavilo skladišče na svoje stroške, skupaj z vojno enoto milice. Kot priprave na boj v najtežjih razmerah, ko ne bi bilo mogoče organizirati klasične zaledne podpore, so se ustanovljale »partizanske baze«.

V osemdesetih letih je TO dosegla številčnost okrog 86.000 moških, kar je predstavljalo 4,5 % prebivalstva. Če upoštevamo še vojaške obveznike, razporejene v enotah JLA, je ta odstotek še večji. Skupaj je to pomenilo okoli 9 % prebivalstva, razporejenih na vojaških dolžnostih že na samem začetku vojne. Pri tem je bila obremenitev posameznih občin z razporejenimi v TO zelo neenaka, od 1,5 % prebivalstva za najmanj obremenjene do 5,5 % prebivalstva za najbolj obremenjene občine. Zato je prišlo v letu 1984 do odločitev, da se številčnost enot zmanjša za 25 % (zmanjšale so se manevrske sile, povečale pa prostorske) ter bolj izenači obremenjenost posamezne občine. Pri opredeljevanju skupne velikosti sil, ki bi sodelovale v oboroženem odporu proti agresorju, je bilo treba nujno upoštevati tudi Narodno zaščito (NZ), posebnost, ki so jo v Sloveniji glede na določila predpisov razumeli in razlagali kot drugo (nevojaško) obliko organiziranja TO v vojni. Štabi za TO so v skladu z zakonom o SLO in DS iz svojih presežkov zagotavljali oborožitev ter organizirali in izvajali vojaško strokovno usposabljanje pripadnikov NZ. Nastajajoča gospodarska kriza v Jugoslaviji se je odrazila tudi v TO. Usposabljanja so se ponekod časovno skrajšala (enote manevrske strukture in posebne enote prostorne strukture so prešle z osnovnega sedemdnevnega usposabljanja na pet- ali celo tridnevno osnovno usposabljanje, opuščalo se je redno vsakoletno dvodnevno usposabljanje, od 80 % načrtovanih vpoklicev na usposabljanje pa se jih je realizirala le polovica. Vse več so štabi porabili denarja za osebne dohodke in materialne izdatke, v nekaterih pokrajinskih štabih tudi do 80 % razpoložljivih finančnih sredstev. Kljub vsemu pa je sistem izobraževanja in usposabljanja, opremljanja, izbire kadrov ter njihova vpetost v življenje in delo slovenske družbe zagotavljal visoko stopnjo motiviranosti, odgovornosti in zavzetosti v vojaško strokovnem dograjevanju enot, poveljstev in štabov za TO. Pokazalo se je, da je motiviran kader, prepričan o potrebi

izgradnje visoko usposobljene in bojne pripravljene TO kot vojske svojega ljudstva vlagal vse svoje znanje in psihofizične sposobnosti v izgradnjo čim višje ravni bojne pripravljenosti svojih enot, poveljstev in štabov. Pripadniki TO so dojali, da je TO naslednica slovenske partizanske vojske, zato so se pri izvajanju svojih nalog temu primerno odzvali. Štabi in poveljstva enot TO so vsako leto sodelovali na ŠVV, PŠVV, VŠVV v organizaciji poveljstva JLA ter v lastni organizaciji. Na teh vajah so enote in štabi pokazali visoko stopnjo motiviranosti, usposobljenosti in bojne pripravljenosti v celoti. Raven stopnje bojne pripravljenosti štabov in enot TO Slovenije je bila dokazovana na rednih preverjanjih, ki so jih izvajali PŠTO, RŠTO in glavne inšpekcije ZSLO. V okviru vsakoletnega tekmovanja Izbiramo najboljšo enoto TO so brigade redno zavzemale prva mesta. Trikrat so imeli najboljšo brigado TO v Jugoslaviji ter večkrat zasedli drugo in tretje mesto. Pokazalo se je, da je sistem izobraževanja in usposabljanja pripadnikov, starešin, štabov, poveljstev in enot TO ustrezal ciljem, namenu in nalogam ter zagotovil izgradnjo visoke bojne pripravljenosti TO Slovenije. Teritorialna obramba je dosegla v osemdesetih letih 20. stoletja izjemen kakovosten napredek. Bila je ugledna in sodobna, dobro organizirana ter izurjena vojaška organizacija, povsem povezana s svojim narodom in vpeta v obrambni sistem države. Projekt TO je skozi več razvojnih faz zadovoljeval tudi politične potrebe tako federalnega kot republiških vodilnih krogov, čeprav ne vedno enako. Vojaški strokovnjaki, generali, so morali politično zamisel strokovno izpeljati tako, da je postala vojaško upravičena. Teritorialna obramba in sistem splošnega ljudskega odpora sta sledila tej viziji. Čeprav je izpeljava njunega oblikovanja odstopala od same zamisli, saj je vključevala veliko več hierarhičnosti, pa je sistem deloval. Vojaški strokovnjaki so sistem po svoji logiki približali sistemu redne vojske, saj so izhajali iz vojaške hierarhične strukturiranosti (Guštin 2009, 292).

Na podlagi navedenega, lahko potrdim hipotezo, da je teritorialna obramba v obdobju od svojega nastanka leta 1968 ter skozi delovanja v treh omenjenih razvojnih obdobjih razvila osnovne elemente vojaške organizacije, kot je vodenje in poveljevanje, izobraževanje in usposabljanje, formiranje enot, oborožitev in oprema enot.

Prav tako lahko potrdim tudi drugo hipotezo, da za vrh JLA TO ni bila enakovredna redni vojski ter si je močno prizadeval, da bi bile enote TO podrejene JLA. Jugoslovanski vojaški vrh namreč nikoli ni zares priznal Teritorialne obrambe kot enakovrednega dejavnika oboroženega boja. Veliko elementov je, s katerim je mogoče dokazati to trditev. JLA je imela tri naloge, zaradi katerih je bila njena funkcionalna vloga bistveno drugačna od TO. JLA naj bi se mobilizirala tako hitro, da bi v primeru napada prva sprejela boje v

prvih obrambnih ešalonih, medtem pa naj bi se mobilizirala TO. Druga funkcija JLA je bila v visoki specializaciji in vojaški veščini ter znanju, kar je mogoče doseči samo z dolgotrajnim urjenjem. Tretja funkcija pa je bila v zagotavljanju možnosti vojskovanja, vodenja TO, poveljevanja in nadzora nad njo. Ekonomska kriza je prizadela prvi dve funkciji, kajti zmanjšanje proračunskih sredstev je zavrlo posodobitev JLA, nacionalne delitve pa so zmanjševale pomen vodilne vloge JLA v obrambnem sistemu. Dejstvo, da je bila TO odgovorna tudi republiškim političnim strukturam, pa je prizadela tretjo funkcijo TO. Teritorialna obramba je bila oborožena z zastarelim orožjem, ki ji ga je iz svoje bojne formacije prepustila JLA, od posameznih republik in njihove ekonomske moči pa je bilo potem odvisno, kako bodo dodatno opremile svojo teritorialno obrambo. Vendar pa republike niso smele uvažati orožja iz tujine ali celo s prostega trga orožja. Monopol nad uvozom in izvozom orožja so imele ustanove zveznega ministrstva za obrambo. V Teritorialno obrambo so bili razporejeni vojaški obvezniki, ki niso več ustrezali potrebam gibljivosti JLA, kar pomeni starejši in zdravstveno manj primerni. V doktrini uporabe oboroženih sil je bilo predvideno, da v primeru vojne na določenem ozemlju prevzame vrhovno oblast tista enota, ki je formacijsko višja. Lahko bi se torej zgodilo, da bi poveljnik Teritorialne obrambe poveljeval nižjim enotam JLA, Na samem vrhu vojaške oligarhije pa se to ne bi moglo zgoditi. Republike so imele samo republiške poveljnike TO, na zvezni ravni so bili podrejeni zveznemu predsedstvu kot vrhovnemu poveljniku, toda zvezno predsedstvo je z nekaterimi predpisi določene funkcije preneslo na zveznega ministra za obrambo, ta pa je bil vedno aktivni general JLA.

Tako kot sta politična decentralizacija in prenos politične moči na republiška vodstva, uzakonjena z ustavo iz leta 1974, prizadela legitimnost zveznega političnega sistema v Jugoslaviji, tako je ustanovitev Teritorialne obrambe kot republiške sestavine oboroženih Jugoslavije dejansko prizadela legitimnost JLA (Jelušič 1997, 157). JLA ne le da ni priznavala enakovrednosti TO, njen vrh si je močno prizadeval, da bi bile enote TO podrejene JLA. Tako je bil republiški poveljnik TO vedno aktivna vojaška oseba iz vrst oficirskega zbora JLA. Vrh JLA je pogosto svaril pred republiškimi vojskami, ki da se lahko razvijejo iz TO, in čeravno so glavne inšpekcije iz zveznega obrambnega ministrstva priznavale slovenski TO dokaj dobro bojno usposobljenost, to v resnici ni bila pohvala, temveč svarilo vojaškemu vrhu, da je treba Teritorialni obrambi Slovenije odvzeti samostojnost vodenja vojaških priprav. V tem smislu je v zveznih vojaških krogih deloma tajno nastajala revizija doktrine splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ki je bila objavljena v dokumentu zaupne narave (vojaška skrivnost) Doktrina Teritorialne

odbrane Oružanih snaga v prvi polovici leta 1990. Da je šlo le za deloma tajno revizijo, lahko trdimo na osnovi ugotovitve, da so armadni teoretiki že nekaj časa v svojih strokovnih publikacijah objavljali razmišljanja o nujnosti dograditve Teritorialne obrambe, katere delovanje na morebitno začasno zasedenem ozemlju naj bi izgubilo pomen in to zato, ker je vse manj možnosti za agresijo z radikalnim ciljem (to je zasedbo jugoslovanskega ozemlja). Tudi v samem dokumentu so mnoge rešitve že močno odstopale od ustavne opredelitve TO. Razdelana je bila funkcija TO in JLA v spopadih nizke intenzivnosti in za izvrševanje nekaterih nalog družbene samozaščite, kar je dejansko pomenilo, da mora TO priti pod enotno poveljstvo zato, ker bo uporabljena za notranje policijske namene. Novemu doktrinarnemu dokumentu so sledile praktične poteze, najprej prenos naborniških obveznosti na vojaško-teritorialne organe in končno razorožitev Teritorialne obrambe v času večstrankarskih volitev v Sloveniji in na Hrvaškem leta 1990, v drugih republikah pa že prej (Jelušič 1997, 158).

9 LITERATURA

1. Aktivnost Zveze komunistov pri razvoju in utrjevanju SLO in DS. 1987. Tehnična enota 1462, ARS, AS 1589.
2. Balderman, Bor. 2007. Intervju z avtorjem Ljubljana 8. maj. in po osebnih zapiskih Franca Puharja-Acija: Začetki organiziranja zamisli o SLO na Gorenjskem, marec 1986.
3. Begović, Ante. 1986. Razvoj zasnove in sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, 40 let SFRJ (1945–1985), Beograd: Zavod za organizacijo poslovanja i obrazovanje kadrova.
4. Bedrač, Silvester. 2008. Ormož: Ob 40-letnici teritorialne obrambe občine Ormož.
5. Cupara, Milko. 1989. Ekonomski činilac u vojnom rukovođenju, Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar.
6. Delo s športnimi in drugimi organizacijami. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
7. Doktrina Teritorialne odbrane Oružanih snaga. 1990. Beograd: Savezni sekretarijat za narodnu odbranu.
8. Franko, Ivan. 1969. Ob sprejemu novega zakona o narodni obrambi, Naša obramba 1 (3).
9. Gojković, Mile. 1976. Preizkušnja naše obrambne moči, Naša obramba 8 (11).
10. Gojković, Mile. 1977. Sodobne možnosti za sodobno vojsko, pokrajinski center TO Primorske, Naša obramba 9 (11).
11. Guštin, Damijan. 2009. Teritorialna obramba – vojaška potreba in politični projekt 1968:1988, V: Slovenija in Jugoslavija: krize in reforme 1968/1988, Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
12. Hrašovec, Alojz. 1988. Optimizacija u organizacijsko formacijskoj strukturi partizanske brigade TO, Maribor: magistrsko delo.
13. Hribernik, Rudolf – Svarun. 1995. Spomini: klic svobode, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
14. Idejno-politično delo v partizanskih enotah. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
15. Informacija o manevru Svoboda 71. 1971. Tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589.

16. Informacija o poteku manevra in rezultatih manevra Svoboda 71. 1971. Tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589.
17. Informacija o problematiki nabave streliva in MES v obdobju 1981–1985. 1986. Tehnična enota 532, popisna enota 5313–5355, ARS, AS 1589.
18. Janša, Janez. 1992. Premiki, Ljubljana: Mladinska knjiga.
19. Jelusič, Ljubica. 1997. Legitimnost sodobnega vojaštva, Ljubljana: Knjižna zbirka teorija in praksa, FDV.
20. Jelusič, Ljubica. 1999. Viri legitimnosti TO Slovenije, Ljubljana: V:Vojstvo 5, MORS.
21. Jovanović, Branislav. 1984. Uvod u teoriju vojnog rukovođenja, Beograd: Vojnoizdavački zavod.
22. Jović, Borisav. 1996. Zadnji dnevi SFRJ, Ljubljana: Slovenska knjiga.
23. Kadijević, Veljko. 1993. Moje videnje razpada, Beograd: Politika.
24. Kadrovska problematika. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
25. Kadrovska sestava partizanskih enot. 1971. Tehnična enota 203, ARS, AS 1589.
26. Kladnik, Tomaž in Knific, Boris. 2006. Teritorialna obramba je bila naša vojska, V : Slovenska vojska v službi domovine, Ljubljana: Defensor.
27. Kink, Stane. 1969. Novi zakon, strokovno usposabljanje rezervnih starešin in pouk prebivalstva za obrambo in zaščito, Naša obramba 1 (3).
28. Kocbek, Andrej. 1990. Teritorialna obramba in njen komunikacijski sistem, diplomska naloga, Maribor: FSPN.
29. Kocijan, Lado. 1999. Doktrina in strategija splošne ljudske obrambe, Ljubljana: V: Vojstvo, 5, MORS.
30. Komisija CK ZKS za mednarodna, ekonomska in politična vprašanja. 1969. Tehnična enota 276, popisna enota 707/035, ARS, AS 1589.
31. Komisija za SLO in DS. 1974. Tehnična enota 440, popisna enota 3624-3654, ARS, AS 1589.
32. Komisija za SLO in DS. 1981. Tehnična enota 1445, ARS, AS 1589.
33. Komisija za SLO in DS. 1981. Tehnična enota 1473, ARS, AS 1589.
34. Komisija za SLO in DS. 1982. Tehnična enota 1437, ARS, AS 1589.
35. Korče, Janko. 2007. Intervju z avtorjem, Nova Gorica, 16. april.
36. Korelc, Leo. 1975. Tam kjer se uresničuje koncept obrambe, Naša obramba 7 (6-7).
37. Korelc, Leo. 1976. Višja raven dela, Naša obramba 8 (11).
38. Korelc, Leo. 1981. Zgradili kolektiv, zaslužili priznanje, Naša obramba 13 (2).

39. Korelc, Leo.1988. Pomlad 88, Naša obramba 19 (5).
40. Kotnik-Dvojmoč, Igor. 2002. Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav, Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
41. Kranjc, Franjo.1969. Občinska uprava v vojni, Naša obramba 1 (1).
42. Kranjc, Marjan. 1998. Balkanski vojaški poligon, Ljubljana: Revija Borec.
43. Lapanja, Milan. 2007. Intervju z avtorjem, Ljubljana, 20. maj.
44. Letno poročilo o Teritorialni obrambi Slovenije. 1981. Tehnična enota 533, popisna enota 5356–5358, ARS, AS 1589.
45. Mamula, Branko. 2000. Slučaj Jugoslavija, Podgorica: CID.
46. Markovič, Zvezdan. 2007. Jugoslovanska ljudska armada, Ljubljana: Založba Defensor d.o.o.
47. Medved, Roman in drugi. 2008. Trdna mreža: osamosvajanje Slovenije v Zgornjem Posočju, Tolmin: Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Gornje Posočje.
48. Mrak, Marko.1974. Zakon o oboroženih silah, Naša obramba 6 (8-9).
49. Munda, Mirko. 2001. Beograjska spletko, Maribor: Večer.
50. Obrambna vzgoja prebivalstva in usposabljanje enot civilne zaščite. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
51. Obrambne priprave v večjih središčih. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
52. Okrožnica glede kadrovske strukture teritorialnih enot – štaba. 1969. tehnična enota 203, popisna enota 465, ARS, AS 1589.
53. Organizacija partizanskih enot. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
54. Pavlin, Mile.1969. Vaja pred očmi množice - Sovražnikov desant nad Kozjem, Naša obramba 1 (10).
55. Pavlin, Mile.1979. Vaje NNNP – notranjski rebusi, Naša obramba 11 (4).
56. Pavlin, Mile.1981. Pohorje, večni ogenj mladosti , Naša obramba 13 (11).
57. Pavlin, Mile.1985. Parada 85, Naša obramba 17 (6-7).
58. Petelin, Stanko.1969. Novi zakon in organizacija narodne obrambe v občini, Naša obramba 1 (4).
59. Petelin, Stanko.1972. Pogovor o slovenskem vojaškem jeziku, Naša obramba 4 (2).
60. Petelin, Stanko.1973. Strokovna literatura v slovenščini, Naša obramba 5 (2).
61. Petelin, Stanko.1979. Gradivo za izpite rezervnih vojaških starešin v letu 1979, Naša obramba 11 (11).

62. Pirjevec, Jože. 1995. Jugoslavija 1918–1992, Nastanek, razvoj ter razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije, Koper: Založba Lipa.
63. Pismo Alberta Jakopiča Titu. 1971. Tehnična enota 203, popisna enota 466, ARS, AS 1589.
64. Polak, Bojan – Stjenka. 1999. Zgodovinski razlogi za ustanovitev TO in njen razvoj na prehodu iz šestdeseta v sedemdeseta leta, Ljubljana: V: Vojstvo, 5, MORS.
65. Poročilo o moralno-političnem stanju v enotah in štabih TO Slovenije v letu 1985. 1986. Tehnična enota 1459, ARS, AS 1589.
66. Poročilo o stanju in razmerah v Teritorialni obrambi SR Slovenije. 1981. Tehnična enota 1447, ARS, AS 1589.
67. Poročilo o stanju obrambnih priprav štabov in partizanskih enot teritorialne obrambe za leto 1973 in program dejavnosti v naslednjem obdobju. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
68. Poročilo o stanju obrambnih priprav v letu 1970. 1970. Tehnična enota 203, popisna enota 466, ARS, AS 1589.
69. Poročilo o stanju priprav splošnega ljudskega odpora – oborožitev. 1969. Tehnična enota 203, popisna enota 465, ARS, AS 1589.
70. Poročilo o stanju, problemih in nalogah na področju SLO. 1972. Tehnična enota 204, popisna enota 468AE, ARS, AS 1589.
71. Poročilo o teritorialnih enotah leta 1971. 1971. Tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589.
72. Povzetek iz osnutka aneksa k Družbenem planu razvoja SR Slovenije 1976–1980 za področje ljudske obrambe. 1975. Tehnična enot 440, popisna enot 3624-3654, ARS, AS 1589.
73. Predlog nove organiziranosti pokrajin, vojaška analiza predloga. 1990. Tehnična enota 989, ARS, AS 1589.
74. Predlog osnutka organizacijske strukture štaba in odredov. 1969. Tehnična enota 276, popisna enota 709A, ARS, AS 1589.
75. Predlog za ustanovitev divizij. 1979. Tehnična enota 1429, ARS, AS 1589.
76. Predsednikova dejavnost. 1982. Tehnična enota 35, popisna enota 2635/35, ARS, AS 1589.
77. Publicistična in filmska dejavnost. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
78. Priloga Ljudska obramba. 1969. Nova doktrina, Naša obramba 1 (6-7).

79. Radakovič, Ilija. 2003. Besmislena YU-ratovanja 1990-1995, Beograd: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnoosvobodilački borbi u Jugoslaviji.
80. Radonić, Mićo. 1970. Teritorijalna odbrana, Beograd: Vojna biblioteka.
81. Realizacija srednjeročnega plana 1976–1980 in projekcija srednjeročnega načrta TO za obdobje 1981–1985. 1986. Tehnična enota 532, popisna enota 5313–5355, ARS, AS 1589.
82. Realizacija vzgoje in urjenje v letu 1973. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
83. Rebolj, Janez. 1999. Sistem vojaško strokovnega izobraževanja in usposabljanja v Teritorialni obrambi, Ljubljana: V: Vojstvo, 5.
84. Repe, Božo. 1992. Liberalizem v Sloveniji, Ljubljana: V: Revija Borec RO ZZB NOV.
85. Repe, Božo. 2002. Jutri je nov dan, Slovenci in razpad Jugoslavije, Ljubljana: Modrijan.
86. Rešitev kadrovske problematike. 1972. Tehnična enota 204, popisna enota 468, ARS, AS 1589.
87. Roglič, Stevan. 1970. Razvoj Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane od 1945 do 1985, Beograd: Glasnik ratnog vazduhoplovstva i i protivvazdušne odbrane.
88. Sestanek predsednikov pokrajinskih odborov. 1990. Tehnična enota 989, ARS, AS 1589.
89. Sitar, Ciril. 1987. Kadrovske potrebe in izobraževanje v teritorialni obrambi SR Slovenije do leta 2000, Kranj: magistrska naloga.
90. Slapar, Janez. 1999. Izkušnje razvoja TO in priprave na osamosvojitve ter vojna za samostojno Slovenijo, Ljubljana: V: Vojstvo ,5, MORS.
91. Soban, Branko. 1985. Enota Mira Perca-Maksa najboljša v Jugoslaviji. Delo (20. december).
92. Soban, Branko. 1986. Enota Milana Majcna prva v Sloveniji, druga v državi. Delo (18. december).
93. Stanje in problematika na področju narodne obrambe v SR Sloveniji. 1969. Tehnična enota 276, popisna enota 709A, ARS, AS 1589.
94. Stanje in razvoj TO SRS v obdobju 1986 do 1990. 1990. Tehnična enota 989, ARS, AS 1589.

95. Stanić, Đorđe. 1986. Razvoj oružanih snaga SFRJ 10 - Ratno vazduhoplovstvo, Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar.
96. Strategija oboroženega boja, 1985, Beograd: Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo.
97. Špegelj, Martin. 2001. Siječanje vojnika, Zagreb: Znanje.
98. Štukelj, Polde. 1975. O vojaških poklicih, Naša obramba 7 (3).
99. Švajncer, J. Janez. 1997. Uniforme, Celje: Muzej novejšje zgodovine.
100. Švajncer, J. Janez. 1992. Vojna in vojaška zgodovina Slovencev, Ljubljana: Prešernova družba.
101. Teritorialne enote. 1971. Tehnična enota 203, popisna enota 467, ARS, AS 1589.
102. Tominc, Ivo. 1969. Med obvezniki teritorialne obrambe na tečaju, Naša obramba 1 (8-9).
103. Tominc, Ivo. 1976. Šola enaindvajsetega stoletja, na obisku v vojaški gimnaziji Franc Rozman, Naša obramba 8 (1).
104. Ulčar, Miroslav. 1971. Živo nebo nad Brnikom, Naša obramba 3 (5).
105. Ulčar, Miroslav. 1987, Dežnik nad Ljubljano, Naša obramba 19 (5).
106. Ukrepi v zvezi z gverilskimi in diverzantskimi pojavi sovražnega delovanja in specialnim vojskovanjem. 1972. Tehnična enota 204, popisna enota 468, ARS, AS 1589.
107. Vojaško-strokovna vzgoja in urjenje borcev, enot, starešin in poveljstev partizanskih enot. 1973. Tehnična enota 205, ARS, AS 1589.
108. Vučinić, Mihajlo. 1989. Razvoj oružanih snaga SFRJ 1 – Konceptija, doktrina i sistem opšte narodne odbrane, Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar.
109. Zakon o narodni obrani. Ur. l. SFRJ 8/1969 (11. februar 1969).
110. Zakon o splošnem ljudskem odporu Ur. l. SRS, 28/1971 (28. julij 1971).
111. Zakon o ljudski obrambi Ur. l. SFRJ, 22/1974 (4. maj 1974).
112. Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o notranjih zadevah, Ur. l. SRS, 23/1976 (11. oktober 1976).
113. Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti Ur. l. SRS, 35/1982 (11. oktober 1982).
114. Zorc, Milovan. 1999. Teritorialna obramba v letih njene dozorelosti, Ljubljana: V: Vojstvo 5, MORS.

115. Zapisnik 1. seje Komisije CK ZKS za SLO. 1969. Tehnična enota 203, popisna enota 465, ARS, AS 1589.
116. Zapisnik 1. seje Komisije vseljidske obrambe SRS pri CK ZKS. 1969. Tehnična enota 276, popisna enota 709A, ARS, AS 1589.
117. Zapisnik 2. seje Komisije vseljidske obrambe SRS pri CK ZKS. 1969. Tehnična enota 276, popisna enota 709A, ARS, AS 1589.
118. Zapisnik 3. seje Komisije CK ZKS za SLO. 1969. Tehnična enota 203, popisna enota 465, ARS, AS 1589.
119. Živković, Miljenko. 1985. Teritorialna obrana Jugoslavije: Najširi oblik organiziranja radnih ljudi i građana za oružanu borbu, Beograd: Vojno izdavački zavod.
120. Živković, Miljenko. 1986. Razvoj oružanih snaga SFRJ 6 – Teritorijalna odbrana, Beograd: Vojnoizdavački novinski centar .